Милош Павков

Кратке приче

Милош Павков

Кратке приче

Садржај

Субјекат Адам 14 (2025.)	5
Село утвара (2020.)	26
Одело мртвог човека (2021.)	52
Главобоља (2024.)	87
Велики коралнi гребен (2023.)	94
Коначни пад (2022.)	101
Вијање Божића (2025.)	108
Ноћ звери (2021.)	120
Змија из подземља (2020.)	149

Субјекат Адам 14

Троје младих људи изашло је из зграде на новосадском Кеју. Тог кишног јесењег поподнева атмосфера је била сива и суморна. Као да се сâм Бог уморио од досадног града у непрегледној војвођанској равници.

– Момци, хоћете ли да одемо до кафића, док киша мало не стане? – упита лепа девојка са коврџавом смеђом косом и фотоапаратом, обучена уметнички и авангардно, са розе шалом и пирсингом на носу.

– Не, имам нешто испланирано, нешто у вези са послом – рече један од двојице младића, висок, смеђ, мршав и згодан, са кратком брадом, обучен у фармерице и црну комбатицу. Носио је црни ранац.

– Арпад живи за свој посао, Наталија! Зар још нисси схватила? – огласи се и други младић, Влада, низак и дебељушкаст, са неуредном косом и дебелим наочарима, обучен у јефтину кошуљу и јефтин мантил, који је требало да оставе озбиљан утисак.

– Добро, може на брзину – одговори Арпад.

Следећег тренутка седели су у првом најближем кафићу. По стаклу локала падале су капљице кише, док се са на другој обали Дунава кроз сивило јесењег дана назирала Петроварадинска тврђава.

– Добро је да нас уредник није послао да данас радимо извештај са пијаце, по овој киши – рече Наталија.

– Ја сам данас пратио своју причу; не бих ни ишао на пијацу – рече Влада, дебељушкасти младић.

– Шта си пратио, Владо? – упита га Арпад.

– Удружење разведених очева. Проблеми модерних мушкараца и тако то.

– Ах, ви мушкарци не можете да прежалите што више не живимо у патријархату, па да можете како хоћете! Живимо у двадесет првом веку. Жене више нису ваша имовина! Сада смо слободне грађанке. Навикните се! – прокоментариса Наталија, као да хоће да испровоцира Владу кроз шалу.

– Пропаст традиционалне породице је озбиљна ствар. Није за шалу! – одговори јој Влада.

– Људи, ја стварно журим! Вас двоје останите овде, очигледно имате тема за причу! – извини се Арпад и устаде од стола.

– Дођи до мене касније! – рече му Наталија, ухвативши га за руку, а он само потврдно климну главом.

Два минута касније пешачио је преко Варадинске дуге ка другој обали, док је слаба киша и даље падала. По стоти пут размишљао је о новинарима попут Наталије и Владе, који се деле на грађанске и традиционалне, па се стално међусобно подбадају. Никад није разумео такве поделе. Он је увек избегавао идеолошке расправе међу колегама.

Једном је неком колеги новинару рекао: „Ако се не сложим са фашистом да су два и два пет, испашће да сам комуниста. А ако се не сложим са комунистом да су два и два три, испашће да сам фашиста. Ту нема срећног краја.” После тај колега више није причао са њим, што је Арпаду на неки чудан начин било интересантно.

Он је новинар постао јер је желео да се бави нечим авантуристичким. Хтео је да се осети живим и да исприча значајну причу, али то већ дуго није био случај.

Сада је ишао на састанак са анонимним извором, који му је преко телефона обећао „причу његовог живота”, али после деценије трица и кучина – прес конференција и скупштинских седница – више скоро да није веровао у могућност постојања такве приче.

Чим је прешао мост, скренуо је лево и убрзо се нашао у кафани у којој је требало да се нађе са анонимним извором. Наручио је капућино, који је брзо стигао, запалио цигарету и чекао. Разгледао је ентеријер око себе. Место је изгледало некако старинско. Слике Петроварадинске тврђаве, старе фотографије и карирани столњаци употпуњавали су утисак.

На средини стола била је ваза са свежим цвећем. Окренуо се око себе и погледао остале столове. На сваком је била по једна ваза са цвећем. Помислио је како је то трађење свежег цвећа. Посећи их и оставити на столовима да украшавају

скоро празан локал?! Радни дан је, биће мање гостију. Већина ће их доћи тек увече!

Одједном га у посматрању прекину дубок мушки глас:

– Господин Арпад, из Новосадских новости?

Арпад се полако окрену преко рамена и на своје изненађење угледа калуђера у православној одори, са кожном ташном – која би више приличила пословном човеку него човеку у мантији.

Након што му је Арпад климнуо главом, потврђујући свој идентитет, стари калуђер без питања седе за сто и остави ташну на празну столицу.

– Извињавам се што касним који минут. Долазим са друге стране Фрушке горе, из манастира у којем живим. Киша ме је мало успорила. Знате, треба возити опрезно по мокрим брдским путевима – рече љубазно калуђер и позва конобара.

– У реду је. Нисам Вас дуго чекао.

– Желите ли још један капућино? – упита калуђер, на шта Арпад само потврдно климну главом.

Старац наручи по капућино за обојицу, а затим драматично скину наочаре и поче да гледа у Арпада.

– Мислио сам да сте старији. Вероватно зато што сте 'оштро перо'. Ваши чланци су веома продорни. Колико имате година, ако смем да питам? – започе калуђер разговор.

– Тридесет једну – одговори Арпад, па настави: – Нисам знао да смо читани и по манастирима на Фрушкој гори! Наше новине су углавном градске и излазе у малом тиражу.

– Читам Вас преко свог таблета – објасни калуђер ноншалантно, на шта се младић зачуди:

– Нисам знао да монаси читају новине преко таблета!

– Ха-ха-ха! Наравно да читамо! У свом препорођеном животу са Богом зовем се Атанасије, тачније јеромонах Атанасије. Али нисам одувек био само то. Некад сам био доктор. Доктор Алекса Павловић, један од водећих југословенских генетичара.

– Интересантно! Никад раније нисам седео са калуђером у кафани. А камоли са калуђером који је био генетичар, има пословну кожну торбу која више приличи неком менаџеру и чита новине преко таблета – рече Арпад уљудно, да направи топлу атмосферу, а затим отворено упита: – Зашто сте ме позвали

овде?

– Обећао сам Вам причу Вашег живота, зар не? Радио сам веома одговорне послове за југословенску владу крајем седамдесетих, током осамдесетих и почетком деведесетих година прошлог века. Замонашио сам се после трагичног распада наше бивше државе, као и после смрти своје супруге. Умрла је од рака средином деведесетих. Али овде сам због свог старог посла, не због приватних ствари.

– Наставите – рече Арпад равнодушно али љубазно, као да хоће да га испоштује због његових година, али и мантије.

– Видите, имао сам срећу да сам своје најплодније године проживео пред распад Југославије. То је било време после Хладног рата. Након што су Американци и Совјети завршили са трком у свемир, окренули су се надметању у науци овде доле, на Земљи. А Југославија се томе, наравно, прикључила. Изводили су се свакакви експерименти, само да се уради било шта значајно! Практично смо се тркали, а наука је у то време била много напреднија него што је широј јавности било познато. Мени је припала част да са својим ментором, чувеним генетичаром професором Димитријем Јовановићем, учествујем у једном од најконтроверзнијих тајних експеримената који су икада спроведени у Југославији…

– Тајни експеримент?

– Клонирали смо човека! – рече монах и загледа се у Арпада, који је деловао неповерљиво.

– Немогуће! Људи се нису могли клонирати осамдесетих година прошлог века – изусти Арпад и прекрсти руке, те се наслони дубље у својој столици, као да се несвесно удаљава од оца Атанасија, јер му не верује.

– Рекох Вам, наука је тада била напреднија него што је то било јавно познато! Годинама смо радили на томе и коначно успели, из четрнаестог покушаја. Створили смо здраву мушку бебу – рече монах, а затим извади из џепа кутију цигарета и запали једну, те погледа у младог новинара, који је седео скрштених руку, гледајући старца неповерљиво.

– И шта се десило са том бебом? – упита Арпад са дозом цинизма у гласу, која се мешала са љубазношћу према старијем господину у мантији.

– Полако. Доћи ћемо и до тога. Зар Вас не занима прво

кога смо клонирали?

– Неку познату личност, чије ће име ме запрепастити? Можда Тита? – изговори Арпад нове речи цинизма, уљудним, смиреним гласом.

– Ха, не! – насмеја се калуђер и повуче дим цигарете. Затим настави: – Клонирану бебу назвали смо Субјекат Адам 14. Име нултог субјекта, од кога смо узели узорак ДНК, не можемо ни да претпоставимо. Био је то костур, у којем је, неким сплетом срећних геолошких околности, приликом сахрањивања остало таман толико коштане сржи да смо могли да га клонирамо.

– Костур? Анонимни костур? – чудио се млади новинар.

– Костур ископан на археолошком локалитету Лепенски вир, стар девет хиљада година. Клонирали смо праисторијског човека! – рече калуђер, након чега настаде неколико тренутака необичне тишине.

– Клонирали сте пећинског човека?! – запита зачуђено Арпад, и даље држећи руке прекрштене, у одбрамбеном ставу.

– Не пећинског, већ праисторијског човека. Преци нултог субјекта изашли су из пећина после краја последњег леденог доба и настанили обале Дунава око Ђердапа – исправи га отац Атанасије.

– И шта се десило са том бебом? – упита поново Арпад, полако спуштајући руке.

– То могу само да претпоставим. Зато сам и позвао Вас. Ви ћете ми помоћи да му уђем у траг –објасни калуђер.

– Како то мислите „да му уђете у траг”? Као да је још жив?

– Верујем да јесте. Биолошки, он припада нашој врсти. Дели нас неколико хиљада година еволуције. Сигурно да између нас и њега постоје неке разлике. Није толерантан на лактозу, јер се толеранција на лактозу развила током последњих пет до осам хиљада година. Значи, не би могао да пије капућино као ми. Али – осим неких разлика – у суштини је хомосапијенс. Припада нашој врсти. Клониран је почетком 1991. године. Сада има тридесет и четири године и живи као модеран човек. Бар онолико колико се добро прилагодио модерном животу – разјасни јеромонах Атанасије.

– Ви то озбиљно?! Очекујете да пронађемо клонираног пећинског човека, који живи као модеран човек?

– Праисторијског, не пећинског! Да, очекујем. Видите, ја већ гајим сумњу да знам где је и ко је. И потребни сте ми Ви да то и потврдим. А Ви ћете на тај начин добити прилику да испричате причу свог живота, као што сам Вам и обећао!

– А шта Ви добијате од тога? – упита Арпад, гледајући проницљивим, неповерљивим погледом старог калуђера.

– Добијам оно што ми је било најважније док сам се бавио генетиком. Оно што ми је најважније и сада, као божијем посланику. Знање! Помислите шта бисмо све могли да научимо сами о себи од живог праисторијског човека! Знање о нама самима најважнија је ствар коју можемо добити! Знање је пут до Бога!

– Рекли сте да мислите да знате његов идентитет?

– Верујем да га је узео мој покојни пријатељ и ментор, професор Јовановић. Чим је избио рат 1991. године, све се распало, укључујући и оно што смо ми радили. Супруга професора Јовановића била је у поодмаклој трудноћи у то време. Професор је побегао од рата и отишао у Будимпешту са трудном женом; тамо је, наводно, добио близанце. Субјекат Адам 14 нестао је истог дана када је Јовановић отишао у Мађарску. Професор је последњи који му је имао приступ. Наравно, тад се нико није узрујавао због тога, јер се држава распадала и наука је пала у други план – исприча калуђер, па застаде на тренутак.

– Наставите!– инсистирао је Арпад.

– Видите, моја покојна жена и жена професора Јовановића биле су најбоље пријатељице. У време када је Јовановићева жена била трудна, моја супруга ју је једном приликом пратила на ултразвук. Марта, тј. госпођа Јовановић, била је трудна само са једним дететом. А у Мађарској је наводно добила близанце – Јована и Петра.

– И Ви сумњате да је један од њих двојице клонирани пећински човек?

– Праисторијски човек, не пећински! Али да. Сумњам да је Јован Јовановић, један од двојице близанаца, заправо Субјекат Адам 14.

– Зашто он?

– Из неколико разлога. Наиме, након кратког боравка у Будимпешти, професор Јовановић се са породицом преселио у Цирих. Преко пријатеља из области генетике током година

добијао сам поуздане вести о професору и његовој породици. Као један од најталентованијих генетичара брзо се пробио у Швајцарској. Радио је за велике светске корпорације, једно време чак и за Светску здравствену организацију. Коначно, основао је своју фирму „Јовановић биотек консалтинг", са средиштем у Цириху. То је консултантска фирма, која ради са највећим мултинационалним корпорацијама у области медицине и лечења ретких болести. Други близанац, Петар, кренуо је очевим стопама и постао доктор генетике. Један је од водећих европских стручњака у својој области данас. Али Јован је пошао другим путем.

– Како то мислите?

– Он је проблематичан близанац. Неприлагођен. Историја проблема са кокаином, насилно понашање, био је чак и две године у кућном притвору, јер је нанео тешке повреде другом младићу током туче у неком ноћном клубу у Цириху. Он је, такорећи, црна овца у породици. Његов брат, Петар, успешно је преузео очеву фирму после смрти професора Јовановића током пандемије ковида. Пријатељи ми кажу да је Марта много блискија са Петром него са Јованом; вероватно зато што јој је Петар биолошко дете. А ту је и његово име – Јован.

– Његово име? Делује као нормално име.

– Јован, или на енглеском Џон, неутрално је име за човека. Да ли сте можда некада гледали оне форензичке серије на телевизији? Како зову неидентификованог човека? Џон До. Професор Јовановић је, донекле, држао до симболике имена. Петру, биолошком сину, дао је име по свом оцу. А такође је и нашем субјекту дао име Адам, по првом човеку из Светог писма. Адам, прачовек. Џон, или Јован, може се симболично односити на неког ко је просто, уопштено – човек, разумете?

– Форензичке серије, симболика имена? Ви сте веома интересантан калуђер, чак и да не тврдите да сте клонирали пећинског човека!

– Праисторијског човека, не пећинског! Не верујете ми?

– Тешко ми је да прихватим тако нешто. А и зашто бисте ме позвали да дођем овамо и испричали све то? Мени, потпуном странцу? Новинару?

– Зато што ми је потребно да дођем до узорка Јовановог ДНК, а Ви ми га можете прибавити.

– Да идем у Цирих? – упита Арпад, неповерљиво.

– Не морате да идете у Цирих. Јовановићи су овде, у Новом Саду, на неколико дана. Доктор Петар Јовановић ће сутра закључити уговор о сарадњи „Јовановић биотек консалтинга" са Покрајинским секретаријатом за здравство. Свечано потписивање ће се обавити у згради Бановине. Биће позвани и новинари, а верујем да ће бити организован и коктел потом. Марта, и што је још важније – Јован, присуствоваће том догађају. Ви сте новинар, лако можете отићи. Само треба да се социјализујете на коктелу, да пријете Јовану и прибавите било какав употребљив узорак: чашу са његовом пљувачком, длаку косе, идеално би било крв, или било какву телесну течност. Затим то донесите мени!

– Зашто сами не одете на потписивање?

– Јер ме Марта познаје и зна да ја знам да није носила близанце. Такође зна да сам ја заједно са њеним мужем створио Субјекта Адама 14. Она ће га држати подаље од мене. Као што рекох, Јован је црна овца у породици. Марта и Петар прате сваки његов покрет. Вас не познају, Ви сте само новинар. И превише сте млади да бисте могли знати нешто о тајним југословенским експериментима. То је идеална прилика. Чекао сам годинама тако нешто!

– Уз дужно поштовање, оче, али како ја да знам да ово што сте ми испричали није потпуна измишљотина? – упита Арпад скептично.

– Хм, оштри сте. Зато сте ми и привукли пажњу – одговори калуђер, те отвори своју кожну ташну и из ње извади белу фасциклу.

– Ово је копија оригиналне документације о Субјекту Адаму 14. Јовановићеве и моје белешке, лекарски картон, још по нешто. Наравно, ово је само делимична документација. Чисто да Вас увери да не лажем. Копију комплетне документације добићете када ми прибавите узорак ДНК. А добићете и моју причу, као сведочење неименованог извора. Све што Вам је потребно да испричате најзначајнију причу у свом животу! А и у мом. Знате, Јован је моје животно дело. Са унутрашње стране фасцикле имате адресу хотела у Петроварадину, где ћу остати неколико дана. Чекаћу Вас тамо сутра поподне. Капућино ја частим. Довиђења – поздрави калуђер саговорника, устајући од

стола.

Изашао је из ресторана носећи своју ташну, оставивши зачуђеног Арпада за столом.

Касније то вече Арпад се пењао уз степенице Наталијине зграде. Насмејана фотографкиња отворила му је врата и позвала га у стан. Била је обучена у узану ролку, која је истицала њену фигуру.

Стан јој је у суштини био гарсоњера. Зидови су били украшени урамљеним црно-белим фотографијама, а полице испуњене плишаним играчкама и ретростварима попут видео касета и старих књига. Наталија узе плишаног зеца са полице и пружи га Арпаду.

– Помириши! – рече му она.

Арпад помириса зеца и истог момента кину. Извадио је папирне марамице из џепа, јер му је нос цурио. Требале су му чак две марамице да у потпуности обрише нос. Наталија се смејала.

– Шта је ово? Мирише на некакав цимет! – прокоментарисао је изненађено.

– То је прах за кијање. Добила сам га од пријатељице која прави парфеме кућне израде. Њен изум. Ставила сам мало на плишаног зеца да га испробам на теби. Ево, узми једну кесицу праха! Задржи је!

– Шта ће ми?!

– Ти си новинар – што више кијаш, више ћеш говорити истину!

– Хвала – рече збуњени Арпад, стави кесицу у новчаник и седе на кревет.

– Хоћеш ли вино? – упита га Наталија.

– Може.

Девојка насу две чаше вина и седе на кревет поред њега.

– Како је било на важном састанку?

– Сумануто, као твој прах за кијање. Неки човек ми је испричао нешто што је највероватније само измишљотина. Али бар сам сад овде – рече Арпад и крену да пољуби Наталију, која га заустави.

– Морамо озбиљно да поразговарамо! – рече му она.

– Зашто? – упита Арпад.

– Ето тако… Не желим да и даље будемо у ’кежуал’ вези – одговори.

– Хоћеш ли да прекинемо? – упита је он равнодушним тоном.

– Не, хоћу обавезу. Хоћу озбиљну везу! Обоје смо зрели људи. Ти имаш тридесет и једну годину, а ја тридесет. Обома нам је време да размишљамо да се скрасимо и обавежемо. Можда би требало и да размишљаш о томе да напустиш посао новинара и пређеш у односе са јавношћу. Имаш везе и контакте, а плата је много боља. Ја знам да ти имаш потенцијал за тако нешто!

– Мени је ’кежуал’, тј. слободна веза сасвим довољна. А сигурно нећу да напустим причање прича! – рече јој он сигурним тоном, иако збуњен изненадним развојем ситуације.

– Ја теби ништа не значим?

– Не, не ради се о теби, већ о мени – објасни он, покушавајући да се оправда.

– Марш напоље!

– Молим? – Арпад је био збуњен.

– Марш напоље, свињо мушка! – била је љута Наталија.

Он је хтео да избегне драму а један минут касније спуштао се низ исте оне степенице, у сасвим другачијем расположењу од оног у којем се пењао.

Сутра око подне Арпад је био у згради Бановине, на потписивању уговора између Покрајине и „Јовановић биотек консалтинга”. Иако није веровао у калуђерову причу о клонирању праисторијског човека, радозналост је била јача од сумње. Хтео је да види Јована. Сâм је тражио од уредника да он прати тај догађај.

Када је потписивање било завршено, доктор Петар Јовановић, Јованов наводни брат, давао је изјаву за медије, заједно са неким покрајинским секретаром. Арпада то није претерано занимало – класична прича о будућности, унапређењу науке и томе слично. Дошао је само због коктела и Јована.

Коктел је био у високом холу зграде. Био је приређен и кетеринг. Око педесет званица и новинара шетало се холом

ћаскајући, уз јело и пиће. Петар је био у центру пажње. Сви су хтели да причају са њим. Био је то мушкарац у средњим тридесетим. Мршав, привлачан, углађен, елоквентан, мало дуже косе, али озбиљно уређене. Обријан, са згодним лицем, обучен у скупо Зарино одело. Прави Швајцарац!

Одмах поред њега била је отмена старија жена, која га је држала испод руке. Била је обучена у елегантни бордо комплет, са истакнутим скупоценим накитом. Седа и кратко ошишана, старила је достојанствено. Деловала је озбиљно, а у исто време веома пријатно. Права дама! Арпад је схватио да је то била Марта, супруга покојног професора Јовановића.

Њега нису занимали њих двоје. Шетао се по холу покушавајући да проникне ко би могао да буде Јован. На крају, сетио се да „није страшно ако новинар нешто не зна, већ је страшно ако не зна кога може да пита". Обратио се једном човеку из протокола, кога је од раније знао из Бановине, ко је брат доктора Јовановића, а овај му је дискретно скренуо пажњу на човека који је стајао одмах до кетеринга и незаинтересовано бирао шта ће да поједе.

Арпад му је полако пришао са стране.

Био је средње висине. Са дугом смеђом косом, везаном у коњски реп, и брадом. Носио је елегантни сиви сако преко обичне памучне црне мајице. Испод финих сивих панталона биле су упадљиве обичне беле спортске патике. Равнодушним, празним погледом прелазио је преко кифлица и мини-сендвича, држећи чашу вина у руци. Деловао је некако незграпно.

– Господин Јован Јовановић? – упитао га је Арпад.

Јован је само равнодушно зурио у новинара, као да својим ћутањем потврђује свој идентитет.

– Господине Јоване, само сам хтео да Вам честитам на потписивању – рече Арпад помало меким тоном, чисто да би започео разговор. На његово изненађење, Јован му овај пут одговори:

– А, да! Хвала. Честитке за успехе мог натпросечног брата углавном су све честитке које иначе добијам – одговори Јован, иронично се насмешивши, па испи до краја чашу вина.

– Да ли желите још једну чашу вина? Могу Вам је донети и узети ту празну – понуди Арпад, спазивши прилику да дође до узорка Јовановог ДНК.

И – успео је! Јован му је ноншалантно пружио чашу у руку.

Међутим, крајем ока Арпад је приметио да човек из протокола, који га је упутио ка Јовану, прича нешто са Петром и Мартом, показујући руком у Јовановом и његовом правцу. Петар и Марта, заједно са човеком из протокола, пођоше према њима.

– Добар дан, младићу!– јави се културно Марта Арпаду, а затим га упита: – Да ли је све у реду?

– Да, госпођо, само сам хтео да донесем још једну чашу вина господину Јовану – одговори он збуњено.

– Мислим да неће бити потребе за тим, моји синови и ја смо баш пошли – рече старија дама и даде знак главом Петру и човеку из протокола.

Петар поведе Јована напоље, а човек из протокола културно узе празну чашу Арпаду из руке. Оде његов узорак ДНК!

– Штета што журите, госпођо Марта – добаци Арпад.

– Да ли се познајемо? – упита га она проницљиво.

– Ја сам Арпад, новинар Новосадских новости, као и познаник Вашег старог пријатеља, доктора Павловића – рече он у журби, и у моменту зажали што је поменуо калуђера.

Марта се на тренутак видно узнемири када млади новинар помену доктора Павловића, али се брзо прибра и настави љубазно ћаскање:

– Ах, па то је дивно! Нисам га видела више од тридесет година! Како је он? Чула сам да се замонашио, да ли је то истина?

– Да, истина је. Сада је јеромонах Атанасије – промрмља стидљиво Арпад.

– Баш лепо! Сигурно Вам је причао о времену када је радио са мојим покојним супругом и када смо његова покојна супруга и ја биле најбоље пријатељице? – упита она љубазно, али сугестивно – као да очекује тренутан и тачан одговор. Упркос својој изразитој уљудности, Марта је заправо била веома доминантна особа.

– Да, поменуо ми је нешто о томе – одговори кратко Арпад.

– Зашто не пођете са нама на кафу? Изнајмили смо велику кућу на неколико дана, али још нисмо имали ни једног

госта. Можете да ми испричате више о томе како је доктор Павловић! Шта мислите? – рече Марта поново веома љубазно, али поново сугестивно.

Арпад није могао да је одбије. А није ни хтео. Сада му је прича старог калуђера деловала некако мање сулудо.

– Било би ми задовољство. Да ли ћемо сачекати Петра и Јована?

– Петар је већ одвезао Јована кући. Ви и ја идемо таксијем!

После непуних двадесет минута такси их је довезао до луксузне куће у елитном новосадском крају. Арпад је први изашао из аутомобила и отворио врата Марти. Она му се на томе љубазно захвалила и увела га је у кућу.

Ушли су у пространи дневни боравак. Марта је на брзину отишла да донесе кафу, док је млади новинар разгледао око себе. Соба је била опремљена раскошним намештајем и уметничким сликама. Али њему је привукла пажњу једна ствар – реплика фигуре прародитељке из Лепенског вира, која је била на полици са књигама.

У собу уђе и доктор Петар, носећи свеже цвеће, те га стави у вазу на столу. Затим се лежерно сагну и помириса га.

– Лепо цвеће – рече Арпад, да прекине тишину.

– Хвала – рече Петар, па настави: – Донео сам га из Цириха. Сам сам га одгајио. Хортикултура је мој хоби. У неку руку, веома је слична генетици.

У том тренутку Марта донесе три кафе и све троје седоше. Марта и Петар су седели заједно на софи, а Арпад се сместио у фотељу.

– Колико дуго познајете доктора Павловића? – упита Марта.

– Упознао сам га тек јуче – одговори јој Арпад. Марта настави:

– Сећам се његове покојне супруге. Била је веома племенита особа. Да ли Вам је доктор Павловић помињао мог покојног мужа?

– Рекао ми је да су заједно радили на неком пројекту за тадашњу југословенску владу – рече Арпад, на шта се Марта и Петар значајно погледаше, а затим брзо поново постадоше лежерни.

Арпад је сада заиста почињао да верује у калуђерову причу. Решио је да преокрене ситуацију, те да он поставља питања:

– Допада ми се она фигура на полици са књигама. То је прародитељка из Лепенског вира, зар не?

– Да, припадала је мом покојном мужу. Била му је то једна од омиљених ствари – рече Марта значајним, али уљудним тоном, па настави: – Представља фигуру мајке. Знате, праисторијска култура Лепенског вира била је матријархално друштво.

– То звучи интересантно! Питам се како су мушкарци пристали на то да живе у матријархалном друштву? – надовеза се Арпад, а госпођа Јовановић му одмах одговори.

– Заправо, вероватно веома лако. Пре неколико година Јован, Петар и ја посетили смо Кину. Тада смо, између осталог, обишли и језеро Лугу, на југозападу Кине. Око тог језера живи последње кинеско матријархално племе, Мосуо. Код њих је жена глава породице и власница породичне имовине. Немају брак попут нашег, већ практикују неку врсту слободнијег односа. Синови цео живот остају да живе у мајчиној кући, где одгајају децу својих сестара. Њихову децу одгајају мајке њихове деце са својом браћом. Сви цео живот живе у матичним породицама, које се настављају по женској линији – преко деце женске деце. Мајка је једини родитељ у породици. И сви делују јако срећно – и мушкарци и жене. Делују много срећније од нас.

– Интересантно! Често слушам приче о томе какав је патријархат, али никад раније нисам чуо какав је заправо матријархат. А где је Јован? – упита Арпад, на шта се Марта и Петар поново погледаше. Затим му удовица професора Јовановића одговори:

– Јован је имао нешто теже одрастање. Имао је проблема са понашањем, а помало и са зависношћу. Он и ја имали смо данас интерни договор да ће попити само једну чашу вина на коктелу. Зато сам морала да се умешам када сте Ви хтели да му донесете и другу. Замолила сам људе из протокола да обрате мало више пажње на њега. Надам се да то нисте погрешно схватили! Какав год да је, Јован је мој син једнако као и Петар, и ја их једнако волим! Без обзира на то шта Вам је доктор Павловић можда рекао.

– Опростите што прекидам – убаци се Петар, па додаде: – Мајка и ја сада имамо важан конференцијски разговор са Цирихом преко интернета, на који смо потпуно заборавили. Надам се да разумете. Хвала Вам што сте били гост у нашој кући.

Арпад се осећао избаченим, док је излазио на улицу. Записао је адресу куће и осмотрио околину. Прекопута је била трафика. Прешао је тамо.

– Добар дан! Могу ли да Вас питам нешто? – запита Арпад радницу на трафици, крупнију жену средњих година.

– Шта хоћеш?

– У овој кући прекопута последњих дана живи један момак са коњским репом. Да ли некад изађе напоље?

– Хоћеш ти нешто да купиш? – упита нељубазно жена из трафике.

– Не, само ми треба информација.

– Онда нешто купи! – била је упорна продавачица.

– Дајте ми цигарете, сто ес, било који.

Продавачица му наплати најскупље цигарете, па рече:

– Тај момак са репом и брадом изађе свако вече да се прошета у исто време.

– У које време? – питао ју је даље Арпад. Она је најпре ћутала, а онда га је погледала у очи и рекла:

– Хоћеш и упаљач? Имамо на акцији.

Арпад је био у неверици, али пристао је на игру.

– Може, узећу и упаљач, ако је већ на акцији.

– Свако вече у пола осам. Тада почиње моја омиљена емисија на радију, па сам запамтила време – рече она задовољно.

Касније тог поподнева отишао је у хотел у Петроварадину, да се нађе са калуђером. Чим је ушао у салон видео је оца Атанасија како седи и чита нешто са свог таблета, уз цигарету. Пришао му је и сео.

– Морам да признам да јуче нисам поверовао у Вашу причу. Али данас верујем. Упознао сам Јована и његову породицу. Били сте у праву. Марта и Петар га стварно држе на

кратком ланцу. Они знају тајну Субјекта Адама 14.

– Да ли си узео узорак ДНК? – калуђер је био директан и нестрпљив.

– Успео сам да узмем чашу из које је Јован пио, али су ми је одузели.

– Како делује он, како изгледа? – наставио је старац са питањима.

– Као праисторијски човек у белим патикама. Не знам шта друго да Вам кажем. Његова мајка, тј. маћеха, можда га стварно воли.

– Наравно да га воли. Марта је увек била веома племенита жена. Ми ни не планирамо да јој га одузмемо. Ви у својој причи, ако не желите да реметите њихов породични живот, не морате ни да откријете Јованов идентитет. Само нам је потребан узорак његовог ДНК. Било каква Јованова телесна течност. Он је резултат научног експеримента. Мени је као научнику важно да потврдим да негде постоји жив праисторијски човек и да сазнам како се он разликује од модерног човека. Модеран човек је предмет мог интересовања, а праисторијски човек ми је само референца са којом могу да упоредим модерног човека – објасни стари калуђер.

– Шта бисте уопште урадили са његовом ДНК? Са чиме бисте је упоредили?– упита га Арпад.

– Нисам планирао то да Вам кажем, али пошто сте се већ толико уплели... Посмртни остаци нултог субјекта, оригиналног праисторијског човека од пре девет хиљада година, из чије смо коштане сржи клонирали Јована, сахрањени су у крипти испод мог манастира, у тајном гробу.

– Праисторијски човек, сахрањен у крипти испод манастира на Фрушкој гори?!

– Зар то није поента религије? Саградити храм изнад човековог гроба и веровати да човек из гроба поново живи, као неки други човек. Људи погрешно мисле да се религија бави Богом. Религија се бави човеком – казао је калуђер.

– Ја потичем из католичке породице, која никад није била претерано религиозна. Не знам шта да Вам кажем – збуњено рече Арпад, на шта му калуђер одговори:

– Није битно! Битно је да знате шта и зашто хоћете да урадите на овом свету.

– Хоћу да испричам важну причу!

– То није довољно! Морате знати и зашто хоћете да је испричате. Пробајте да дођете до Јовановог ДНК, ако можете. Запамтите, било која телесна течност ће послужити!

Касније те вечери, негде пре пола седам, Арпад је стајао код оне трафике прекопута резиденције Јовановића. Носио је капуљачу и пушио у мраку цигарете које је раније тог дана купио. После непуна два минута видео је Јована како излази напоље. Носио је исте оне беле патике и тамно плаву тренерку. Арпад је бацио и згазио цигарету, те кренуо према Јовану, с планом да му укратко објасни ситуацију и пита га за узорак пљувачке.

– Јоване! – пришао му је Арпад. Али реакција момка са коњским репом није била онаква какву је новинар очекивао.

– Ви сте онај новинар! Мама и брат су ми рекли да не причам са Вама! – рече Јован, окрену се и уђе назад у кућу.

Сутра ујутро Арпада је пробудила порука на телефону, од његовог уредника: „Дођи на озбиљан разговор, што пре!”

Сат времена касније Арпад је ушао у уредникову канцеларију, малу просторију замагљену од дуванског дима, затрпану папирима. Уредник је седео за столом. Био је то дебео и висок човек средњих година, са наочарима, седом косом и дугом седом брадом, која је почела да жути од дуванског дима. Глас му је био изненађујуће пискав, скоро као дечји. Сасвим другачији од тога како би неко замишљао глас човека његових габарита!

– Звали су ме касно синоћ из Покрајинског секретаријата за здравство да ми се пожале на то да прогањаш породицу њиховог новог партнера из Цириха – рече му уредник.

– Пратим причу! – одговори млади новинар.

– Па шта?! Прати другу причу!

– Ово је важна прича!

– Приче нису важне. Важан је новац који добијамо од Покрајине преко пројеката, конкурсā и уговорā о техничкој сарадњи. То сигурно нећемо да угрозимо због једне приче!

– А наш интегритет?! – упита га младић.

Уредник је неко време само ћутао, а онда поче да се гласно смеје. Када је завршио са смехом, рече Арпаду:

– Сви имамо своју цену, дечко. Ти само то још не знаш, јер си небитан, па се још нико није понудио да те купи. Престани да прогањаш породицу тог швајцарског доктора! Ако још једном прићеш било ком од њих, добићеш отказ! Данас ћеш пратити пијацу. Доба је године када се кисели купус и прави зимница. То је прича за тебе! – закључи уредник разговор, задовољним пискавим гласом.

Арпад је из уредникове канцеларије изашао незадовољан. Док је одлазио, на степеништу зграде налетео је на Наталију и Владу, који су се држали за руке. Погледао их је запрепашћено. Наталија постиђено спусти поглед и даде знак Влади да је остави насамо са Арпадом.

– Мислио сам да је он јако патријархалан за тебе! – рече јој Арпад иронично.

– Имам тридесет година и време ми је да се скрасим. Потребан ми је мушкарац који хоће да ми се обавеже. Ти си ми био први избор, али испао си мушка свиња – рече му Наталија љутито и оде у редакцију.

Арпад је наставио да силази низ степенице смешкајући се. Покушао је да замисли како Наталија одгаја Владину децу. А онда се тргнуо и у моменту повикао:

– То! То је то! Схватио сам!

Извадио је телефон и преко интернета, на белим странама, пронашао је број телефона резиденције Јовановића, чију је адресу раније записао.

– Хало! Да, ја сам. Да, рекао ми је уредник... Нема везе. Док имам добру причу могу пронаћи посао било где. А причу свакако имам. Хајде да се нађемо да разговарамо. За Вас не би било добро да ме одбијете. Има једна кафана у Петроварадину, чим пређете Варадинску дугу. Објаснићу Вам где је...

Пола сата касније Арпад је седео у истој кафани у којој се два дана раније први пут срео са јеромонахом Атанасијем. На столу је поново био букет свежег цвећа. Пио је капућино и пушио, а био је ту и други капућино за особу коју је Арпад

чекао. Из размишљања га је тргнуо познати глас:

– Господине Арпаде!

Окренуо се и понудио свом госту да седне за сто.

– Већ сам Вам наручио капућино, Петре. Овде праве јако добар!

– Хвала – рече доктор Петар Јовановић, не претерано одушевљено, и седе за сто прекопута новинара.

– Такође, у овој кафани на свим столовима држе свеже цвеће, мада има неки јако чудан мирис – рече Арпад, сугестивно показујући на вазу испред себе.

Петар се нагну да помирише цвеће, а онда одједном поче да кија. И нос му процури. Обрисао је нос и осврнуо се, да види где ће да баци папирну марамицу.

– Само оставите марамицу на сто, конобар ће је покупити и бацити – рече му Арпад.

– То цвеће стварно има чудан мирис! Као да мирише на цимет – рече Петар, остављајући марамицу на сто, па онда се обрати Арпаду:

– Надам се да Вам нисмо изазвали пуно невоља, али морате да разумете да је моја породица јако узнемирена због Вашег претераног интересовања за мог брата. Шта је то важно што сте хтели да ми кажете?

– Када сам седео овде пре два дана са оцем Атанасијем, то јест доктором Павловићем, рекао је једну ствар, коју тада нисам разумео: да је његова потрага у ствари потрага за знањем о нама самима. Сада то разумем, јер сам данас схватио нешто важно о самом себи.

– Шта би то могло бити? – упита га Петар љубазно, у маниру правог Швајцарца.

– Схватио сам да сам ја заправо матријархалан! – рече Арпад, на шта се Петар симпатично насмеја.

– Матријархални сте?!

– Да. Видите, ја сам хетеросексуалан мушкарац. Ја само желим да будем са женом, али немам никакву природну, тј. урођену жељу да будем у било каквој обавезујућој вези са њом. Ако бисмо сви ми хетеросексуални мушкарци одбили то што нам није природно, релативно брзо би настао матријархат, као код оног кинеског племена о којем је говорила Ваша мајка. Сва деца би се рађала из слободних веза и остајала у својим

матичним породицама. Мајка би била једини родитељ у породици, а породица би се настављала по женској линији, односно кроз децу женске деце, јер би деца мушке деце просто остајала у другим породицама. Мушкарци не би били ни у каквој обавези према женама са којима имају секс, као ни према својој деци, која су им породица по мушкој линији – већ само према својим матичним породицама и према деци својих сестара, која су им породица по женској линији. У патријархату смо због своје природне сексуалности означени као мушке свиње. Али у матријархату се наша сексуалност уклапа као део слагалице који недостаје. То ми је сада јасно, као што ми је јасно да су два и два четири.

– Интересантно! Можда треба да тражимо од жена да нас ослободе окова патријархата и одустану од тога да нас држе у обавези преко секса? – предложи Петар у шали.

– Ако је за веровати Вашој мајци, онда бисмо сви били много срећнији. Али постоји ту још нешто! – настави Арпад озбиљно: – У матријархату, где је секс слободнији, преносе се гени који су први избор за преношење, док се код модерних патријархалних људи, преносе они гени чији су носиоци пристали на то да плате да их преносе обавезом према жени. А то су већином гени који су други избор. Шта Ви мислите о томе, као један од водећих европских генетичара?

– Сасвим солидна претпоставка за једног лаика. Свака част! – рече Петар уљудно, након кратког размишљања.

– Што практично значи да би матријархалан праисторијски човек из Лепенског вира – који је рођен након што су се на њега генерацијама преносили гени који су били први избор – заправо био натпросечан у односу на модерне људе – који су рођени након што су се на њих генерацијама преносили гени који су били други избор. Зато је прича о праисторијском човеку важна да се исприча, јер је то прича о томе шта смо ми у односу на њега! – исприча Арпад Петру, гледајући га продорно.

Петар се ућутао и уозбиљио.

– Зашто не пијете свој капућино, чекате да се охлади? – питао га је новинар загонетно.

Петар је неко време и даље ћутао, а затим је озбиљним тоном одговорио на Арпадово питање:

– Не пијем капућино зато што нисам толерантан на

лактозу. Али Ви то већ знате, зар не?

– Да, знам. Професор Јовановић преварио је калуђера тиме што је Вас – Субјекта Адама 14 – назвао Петар, по свом оцу. А свом биолошком сину дао је име Јован, неутрлно име за човека.

Петар је још неколико секунди ћутао, па се поново обратио Арпаду:

– Честитам! Ни Ви нисте сасвим просечни! Има мало праисторијског човека и у Вама... Доктор Павловић је добро одабрао агента преко којег ће да ме пронађе. Али ипак... Ми смо, на крају крајева, цивилизовани људи. И сигурно се можемо договорити. Реците ми, колико тражите да заборавите на ту причу? Колика је Ваша цена?

Арпад се загонетно нагнуо према уозбиљеном Петру, да му нешто каже. А затим је хитрим покретом руке са стола зграбио папирну марамицу у коју је Петар истресао сав садржај својих синуса!

Брзо је устао са столице и истрчао из кафане, не осврћући се на Петрову понуду.

Село утвара

Аутомобил, сребрни пунто, ишао је лошим локалним путем, обилазећи рупе. Око асфалта, кроз бескрајну равницу, смењивала су се поља жита, кукуруза и сунцокрета. Било је рано недељно преподне, сунчани и топао летњи дан. Призор – бајковит! На радију је ишла весела песма о путовању. Једина путница у аутомобилу била је лепа и згодна бринета, у раним тридесетим, обучена у фармерице и елегантну белу кошуљу, јер је у удаљено војвођанско село ишла послом. Уклопити пословни изглед са летњом жегом тог је дана био прави изазов!

Крупним смеђим очима, под густим трепавицама, посматрала је стари напуштени млин са ветрењачом, ниже уз пут. Помислила је како у овим селима живот мора да је безбрижан у односу на велики град. Опустила се уз песму и певушила добро познате стихове. Решила је да заиста ужива у вожњи до удаљеног села. Ово јој је био први случај на којем ће радити самостално, са локалном полицијом. Осећала благу напетост, јер је морала да се докаже. Због тога јој је било додатно важно да се опусти.

После неког времена на хоризонту су почели да се назиру кровови кућа. Над њима су доминирала два црквена торња и три високе антене за мобилну мрежу. Посматрајући их, помислила је како је модерно доба стигло и у ова забачена села и покварило идиличне пејзаже. Увек је волела приче о љупким малим местима, иако никад није живела у неком од њих.

За неколико минута сребрни пунто је ушао у широке улице. Већина кућа је била стара; тек по нека новија. Испред њих биле су засађене липе и трешње. Призор као са разгледнице! Узаним сеоским друмом тек повремено би

прошао по неки ауто или трактор. На једној клупи испред куће седео је старији бркати човек, са плавим радничким качкетом. Штап за ходање био му је наслоњен на клупу. Бринета је зауставила ауто поред њега и отворила прозор.

– Извините, тражим полицијску станицу.

– А Ви сте...?

– Ја сам инспекторка.

– Да ли сте дошли због утвара?

– Молим?!

– Идите овом улицом до центра, па скрените десно. Видећете заставу и паркиран полицијски аутомобил испред полицијске станице – рече јој старац показујући штапом правац.

– Хвала Вам!

Пратећи инструкције, кренула је даље, осматрајући село. Напуштене куће лако су се препознавале по томе што трава испред њих дуго није била кошена, а ролетне на прозорима биле су спуштене. Прошла је кроз центар села, где је испред локалне продавнице група од пет или шест мушкараца пила пиво. Скренула је десно у још једну широку улицу, на чијем је ћошку био кафић, излепљен плакатима неке певачице народне музике, бујног попрсја. Недуго потом угледа мали монтажни објекат са истакнутом државном заставом на јарболу и паркираним полицијским аутом испред.

Ступивши унутра, видела је канцеларију са мапом Војводине, старим орманом пуним папира, уредно сређеним столовима са компјутерима и неколико фотографија на зиду. Зачудила се када је на једној фотографији видела портрет млађег полицајца са црном траком у углу. Деловао јој је превише млад да би умро природном смрћу. Убрзо из друге просторије уђе старији полицајац у униформи, средње висине, снажно грађен, кратко ошишане седе косе, уредних седих бркова и продорног погледа.

– Добар дан. Ја сам инспекторка Емилија Дамјанов. Дошла сам због нестанка две младе жене из села. Желите ли да видите моју легитимацију?

– Нема потребе – рече полицајац, па настави: – Владимир Савин, шеф ове полицијске испоставе. Ваш долазак ми је најављен. Само, дошли сте због убиства две младе жене, а не због нестанка.

– Мени је речено да је у питању нестанак – каза збуњено млада инспекторка.

– Још нисмо пронашли тела, али само је питање времена! Хајде да Вам покажем место злочина, свеједно сам кренуо тамо!

Емилија је пратила старијег полицајца до службеног аута напољу. Отворио јој је сувозачка врата, сугеришући јој да пођу његовим аутом. Захвалила се и села.

– Ако смем да приметим, млади сте за инспекторку.

– Ово ми је први самостални случај. Нисте навикли да радите са млађим колегама?

– Навикао сам да радим сам. Већ две године сам једини полицајац у испостави. Знате, ово је мало и забачено село, па нема пуно посла. Ситни прекршаји и пар проблематичних локалаца. То је све. Овде углавном живе мирни и питоми људи, који се баве пољопривредом. Село је познато по домаћем сиру. До пре петнаест година имало је и рибњак.

Полицијски ауто изашао је из насеља на локални пут окружен њивама и по којим напуштеним објектом. Емилија је осматрала пространство. Сетила се приче пријатељице из града да јој, када се вози оваквим друмовима, призор непрегледне равнице делује депресивно. Али младој полицајки није деловало тако. Схватила је да је овде живот успорен у односу на град. Међутим, знала је да депресија не зависи од места и пејзажа, већ од људи.

А онда у моменту полицијски ауто закочи и Емилија

се тргну, схвативши да је одлутала док је гледала у страну. Испред аута је стајао старац, дуге седе косе и браде, у подераном старом шортсу и мајици, босих ногу. Пришао је ауту и почео да удара руком по хауби, полако, у ритму. Инспекторки се најпре учини да човек гледа у њу, али онда схвати да гледа кроз њу, као да она и није ту. Владимир без речи крену у рикверц неколико метара и онда само обиђе човека, као да му то није ништа ново.

Збуњена Емилија је ћутала, покушавајући да схвати шта се управо догодило, а онда поред пута угледа шумарак. Када су стигли до њега, аутомобил се зауставио уз ивицу пута и двоје колега је изашло. Инспекторка је видела непрегледну шуму кроз коју је водио узан путић за пешаке и бицикле. Аутомобил или трактор ту би тешко прошли.

– Овде сам прекјуче пронашао два бицикла, Даничин и Милин. Били су прекривени грањем и травом. Намерно сакривени.

– То су две нестале девојке – Даница и Мила? – упита Емилија.

– Да. Мила је удовица, има двадесет три године. А Даница деветнаест. Мила је била удата за Даничиног покојног брата, Вукашина. Живеле су заједно са Вукашиновим и Даничим родитељима, као и са Вукашиновим и Милиним двогодишњим сином. У питању је угледна староседелачка породица. Добри људи, вредни и послушни.

– Шта им се десило?

– Даница је била сликарка, требало је у октобру да оде на студије у Будимпешту. Често је долазила овде да слика. Мила је била поштена жена, није ишла да се проводи по селу, само некад да прави друштво Даници, кад иде да слика. Њих две су се зближиле после Вукашинове смрти. Прекјуче преподне кренуле су овде бициклима и нису се вратиле кући, а нису се ни јављале на телефон. Телефони су им још недоступни. Даничина мајка ме је

звала и пријавила нестанак. Ја сам дошао и пронашао њихове бицикле сакривене овде. Тражио сам појачање, да организујем потрагу за телима, али дошли сте само Ви. Вероватно зато што није прошло пуно времена од нестанка послали су инспектора којем је ово први самосталан случај, да се учи од мене. Знате, ја сам скоро цео живот полицајац у овом селу. Знам како село дише.

– Верујем... Причате као да су већ мртве, а још нисте пронашли тела?

– Даница је имала дечка, Сашу. Он је један од оних проблематичних локалаца. Са неколико пајташа проваљивао је у напуштене сеоске куће, али га никад нисам ухватио на делу, нити сам успео да докажем. Једном сам му током рутинског претреса пронашао пиштољ, за који није имао дозволу, и одузео му га. Поднео сам и кривичну пријаву за илегално ношење оружја, али је случај застарео. Знате, он је 'дођош'. Они имају пуно оружја, донели су га са собом.

– Дођош?

– Његови родитељи су се доселили из Босне деведесетих. До сада је вероватно набавио други пиштољ!

– Схватам. Тај Саша Вам је главни осумњичени за нестанак младих жена. Који би му био мотив?

– Као што рекох, Даница је у октобру требало да оде у Будимпешту, да студира сликарство. Саша се противио њеном одласку. Њена породица је све време била забринута како ће Саша реаговати на Даничин одлазак. Њему није страно да буде насилан – да се потуче у локалном кафићу и томе слично. Нема сталан посао, ради као сезонски радник. Никад више неће пронаћи девојку из добре куће, попут Данице. Мила је вероватно настрадала као колетерална штета, јер је јуче дошла овде са Даницом. Саша је такође нестао јуче, нигде нисам могао да га пронађем! Причао сам са његовим оцем, али ми он није рекао где му је син. Ово је велики шумарак, зарастао у жбуње. Нећемо лако пронаћи

тела сами нас двоје.

– Да, откуд шума уз локални пут?

– Овде није место за њиве. У шумарку је за време Другог светског рата био немачки логор. Неколико стотина људи – Срба, Рома и малобројних Јевреја – било је овде привремено интернирано, око два месеца. Многи се нису вратили. Убијени су. Шта су све Немци радили људима док су окупирали нека од ових села, то је страхота! Мада је доста зависило и од локалних команданата. Тамо где су они били нормалнији људи, рат се и није осетио. Али тамо где је немачки командант био неко ко је претходно цео живот био нико и ништа, па је онда дошло његових пет минута, било је заиста ужасно... Људи су тамо замрзели све Немце! Не знам шта Ви мислите о томе...

– Мислим да онај ко може да мучи или убије другог човека има психолошке предиспозиције за то. Већина њих цео живот чека да добије такав разлог, да могу да испоље своју стварну природу, коју до тада сакривају испод маске уљудности. Као неки од тих немачких команданата, који су дочекали својих пет минута. Таквих људи има у свим нацијама и у свим друштвеним слојевима. Психолошки профил је оно што их заиста одређује, а не формална обележја и околности. Оно што су радили једни другима за време рата све време је било у њима и чекало своју прилику. Него... Шта је оном старом босом човеку са пута, зашто делује тако чудно?

– Ма, чуо је утваре које вриште из мрака!

– Како то мислите?

– Хајде, идемо до куће несталих особа, да причамо поново са њиховом породицом – рече стари полицајац и крену према ауту.

Изненађена тиме што јој полицајац није одговорио на питање, млада инспекторка је ушла у ауто. Убрзо су се вратили у село и зауставили испред уредне старе сеоске куће, окречене у боју кајсије. Из дворишта им је у сусрет

изашла мршава средовечна жена кратке косе, од педесетак година, са избораним лицем, обучена у обичну црну мајицу и панталоне, без шминке. Срдачно и забринуто се поздравила са сеоским полицајцем Владимиром и уљудно се јавила Емилији. Отворила им је врата дворишта и позвала их да уђу.

Док их је пратила у двориште, инспекторка је погледала прекопута, ка клупи, на којој су седеле две старије жене, од преко седамдесет година. Биле су обучене на старински начин, са повезаним марамама преко главе. Емилија их је само погледала и ушла, а домаћица их је посматрала неколико секунди, па је са благом задршком подигла руку, културно им се јавивши. Међутим, две жене су само гледале у њу, без икаквог одговора, као да су скамењене. Домаћица се кисело осмехну, па уђе у кућу.

Дошли су у дневну собу. Напољу је пржила летња жега, али се то у кући слабије осетило, због дебелих зидова старе сеоске куће. Емилија је осмотрила просторију. По каучу су биле просуте дечје играчке. Намештај је био стар. Једина нова ствар коју је видела био је телевизор са равним екраном. На зиду је висила по која икона. Посебно се истицала икона Богородице, испред које је висило кандило. А онда је приметила пуно фотографија истог оног младог полицајца са фотографије из станице. У соби су биле његове фотографије у униформи, са венчања, са сином... Схватила је да је то Вукашин. Негде скрајнута била је само једна фотографија прелепе, витке и нежне девојке са плавим очима и плавом косом.

У собу уђе и мршави старији проћелави човек са наочарима, у шортсу и до грла закопчаној летњој кошуљи са кратким рукавима, па загрли домаћицу. Сели су сви за сто.

– Ово су мој дугогодишњи пријатељи – Миша и његова жена Магдалена. Даничини родитељи и Милини свекар и свекрва – представи их Владимир.

– Драго ми је! Ја сам Емилија Дамјанов, инспекторка.

– Желите ли да пробате домаћи сир? Наше село је познато по домаћем сиру – понуди Миша.

– Не, хвала. Радије бих Вас питала о Даници и Мили. Да ли су често ишле заједно бициклом?

– Да – рече жена, па настави: – Њих две су као најбоље другарице. Од смрти мог сина, Вукашина, село нас помало избегава. Нашу кућу. А сад сви причају о нестанку. Као да нам једна несрећа није била довољна...

– Зашто мислите да Вас село избегава?

– Инспекторка хоће да пита да ли се Даница дружи са још неким осим са Милом – убаци се Владимир, полицајац.

– Даница има само дечка и посећује старог наставника ликовног. Слабо се дружи са осталима у селу. Мила ради по кући, на њиви, подиже сина – рече Магдалена, па извади из џепа кутију цигарета и запали једну, док јој суза крену низ лице.

– Драга, то није добро, знаш да си једва престала... Хајде, направићу ти доручак са домаћим сиром – говораше Миша благим гласом, али без успеха.

– Шта знате о Даничином дечку, Саши? – упита Емилија.

– Није то дечко за њу. Проблематичан је, насилан, туче се по селу. Пре месец дана је једном старијем човеку из села заврнуо руку из чиста мира! Али наша ћерка је мало 'слободан дух'. Не можемо да јој забранимо да се виђа са њим – објасни Миша.

– Да ли је некад био насилан према Даници?

– Не, није се жалила на то. Али није му било драго када је чуо да је положила пријемни за студије у Будимпешти – одговори Магдалена, уз дубоке издисаје, пуне дуванског дима.

– Схватам. Можда је питање индискретно, али –

колико сте блиски са својом ћерком? Да ли би Вам рекла да нешто није у реду са њом и Сашом?

– Не верујем... Она превише живи у свом свету. Поверава се само Мили и лудом наставнику ликовног – рече Миша.

– Да ли постоји још неко осим Саше ко би желео да науди Даници или Мили? – наставила је Емилија да поставља питања благим гласом, разумевши патњу Мише и Магдалене.

– Не, ово је мирно село, са пуно староседелаца. Овде живе добри људи, вредни и послушни – одговори Миша.

– Разумем. Хвала Вам. Обавестићемо Вас чим нешто сазнамо – рече млада инспекторка и погледа у колегу полицајца, као да му поручује да треба да крену.

– Молим Вас, пронађите моју Даницу живу и здраву! Она је нешто најбоље у овој кући – рече Магдалена, на шта Миша само скрену поглед.

За два минута изашли су напоље. Емилија се поздрави са забринутим родитељима, па крену према ауту. Поново је приметила две старије жене које су само гледале у њу као скамењене. Осматрала их је и ушла у аутомобил. Владимир је још мало причао са Мишом и Магдаленом испред куће, па се придружио Емилији.

– Вукашин је био полицајац?

– Да. Радили смо заједно неколико година у испостави у селу. Познајем га од рођења. Био је добар момак и могао је да постане изврстан полицајац! Од његове смрти радим сам.

– Како је умро?

– Вукашин је пре две године извршио самоубиство, службеним пиштољем. Због тога их село избегава.

– Да ли сте приметили да је био у депресији, или да има неки проблем?

– Не. Повијао је групицу локалних клинаца који су

дували лепак у дворишту једне напуштене куће, касно увече. Клинци су побегли у стару швапску цркву, а он је ушао за њима. Чуо је утваре, њихове вриске. После недељу дана се убио. Нико не иде у стару цркву. То је уклето место.

– То је неко локално сујеверје?

– Ја сам рођен и цео живот живим овде. И никад нисам ушао у стару швапску цркву. То није зато што сам сујеверан, већ зато што сам паметан. Сви знају да је то уклето место.

– Зашто то мисле за стару немачку цркву? Да ли уопште има Немаца у селу?

– Не, одселили су се пред крај рата, бар они паметнији.

– А они мање паметни, шта је било са њима?

– Треба да обиђемо локалну биртију, можда тамо неко зна где је Саша. Ако пронађемо њега, пронаћи ћемо Даницу и Милу – одсечно заврши разговор Владимир, поново избегавши да одговори на колегиничино питање.

Аутомобил са двоје путника скрену кроз опустеле широке улице до локалне кафане. Она се налазила у центру, прекопута новије православне цркве, у приземљу старе зграде из послератног периода, на којој је великим словима писало Културни центар. Изашли су из аута и кренули према столовима, за којима је седело мало више од десетак људи. Сви погледи били су упрти у Емилију. Она је то приметила, али више ју је зачудило то што за првим столом види попа како седи са још два човека. Владимир је пришао том столу.

– Здраво, Владимире, како си? – поздрави полицајца један од људи који су седели са попом.

– Здраво, Љубомире! Поздрав, Зоране! Добар дан, оче Никола – јави им се Владимир.

– А ово је...? – упита исти човек гледајући у Емилију.

– Ово је инспекторка из града. Тражимо Даницу и Милу. Колегинице Емилија, ово су Љубомир, председник месне заједнице; Зоран, директор Културног центра и наш сеоски свештеник отац Никола – представи Владимир тројицу за столом.

– Драго ми је. Лепо што се у малом месту сви познају и седе заједно – констатовала је Емилија.

– Заправо, овде смо послом. Договарамо се око организовања Госпојинских дана за крај овог месеца, у Културном центру. То је друга највећа културна манифестација у селу и увод у највећу – Дане домаћег сира, који ће бити у октобру – објасни Зоран, директор Културног центра.

– Страшно је то што су Даница и Мила нестале. Младих је све мање. Понекад се запитам да ли нас је Бог напустио. И зашто? – наглас се питао поп, док су Емилија и Владимир седали за празан сто. Прође им конобар, старији човек безличног израза лица.

– Изволите?

– Две киселе воде – наручи Владимир.

– Хоћете ли и мало домаћег сира? – упита конобар.

– Наравно – одговори Владимир.

Емилија је посматрала око себе. Стари трошни столови и столице, оронуо шанк, зид обложен дотрајалом браон ламперијом; на њему окачени стари постери Дана домаћег сира и по нека икона. За свим столовима седели су мушкарци и сви су крајем ока гледали у њу, што јој није било нимало пријатно. Убрзо, конобар се врати са две киселе воде и домаћим сиром на тацници са тачно две виљушкице.

– Ја нећу домаћи сир, хвала – рече Емилија, док се Владимир обрати конобару:

– Да ниси можда видео малог 'дођоша' Сашу?

– Не. Мислиш да је повезан са нестанком? – упита конобар.

– Ја живим код Саше и његовог оца, за кућом. Нисам га видео данима – рече старији човек са сламеним шеширом и раскопчаном кошуљом кратких рукава, који је седео за суседним столом. Па настави: – Пргав мали. Пре месец дана ми је завртуо руку само зато што сам га у шали назвао дођошем.

– Јеси тражио Даницу код оног лудог наставника? – упита препотентним тоном Зоран, директор Културног центра, висок и пунији старији човек, уредно обријан и ћелав.

Емилија је схватила да сви у кафани прате њихов разговор.

– Не, нисам. Били смо у шумарку – рече Владимир.

– И видели смо неког старог човека, који је наводно чуо неке утваре – рече Емилија.

На помен утвара сви ућуташе и почеше да се међусобно гледају у очи. Чак и поп. А онда поново проговори старији човек са сламеним шеширом:

– Када смо били млади, неки пријатељи и ја смо се опкладили ко ће смети да уђе у стару швапску цркву. По дану, наравно. Ноћу нико не би ушао, чак ни из опкладе. Један друг, који је имао тада деветнаест година, испрсио се. Био је добар ђак, завршио је школу, радио је већ, био је члан Комунистичке партије. Угледан младић, нормалан, вредан, послушан... Остао је унутра неколико минута. Таман када смо помислили да је то са утварама све измишљотина, он је истрчао из цркве вриштећи, пребледео, избезумљеног погледа. Од тада се променио. Дао је отказ, пропио се, избацили су га из Партије. Одвели су га лудницу. Вратио се после неколико година. Сада иде бос по селу, празног погледа. Као да је и сам утвара! Нико од мештана не иде у цркву. Даничин брат је био последњи човек из села који је ушао у цркву и којег су утваре узеле.

– Не лупај! – одбруси му Владимир, па рече: – Дошли смо да тражимо Сашу, а не да слушамо ваше приче.

Је л' зна неко где је мали 'дођош' или не? Не?! Онда идемо даље!

Владимир је попио киселу воду на брзину и дао знак очима Емилији да треба да пођу. Оставио је двеста динара на столу и кренуо са Емилијом назад до аута, јавивши се само конобару и тројцу за првим столом. За мање од минута, поново су седели у полицијском ауту.

– Можда треба да одемо до Даничиног наставника ликовног – предложи Емилија Владимиру.

– Нема потребе – одбаци Владимир одмах ту могућност.

– Морамо, ако хоћемо да пронађемо Даницу и Милу – каза Емилија повишеним тоном.

– Шта та матора будала може да зна? Идемо назад до Сашине куће, да причамо са његовим оцем. Он сигурно зна где је Саша, само неће да каже – рече Владимир и упали ауто.

– Шта се десило у тој старој цркви? – питала је млада инспекторка, али је старији полицајац само игнорисао њено питање.

Аутомобил је поново кренуо широким сеоским улицама, а у њему је владала непријатна тишина. Емилија је ћутала и посматрала кроз прозор. На скоро свакој другој кући биле су спуштене ролетне а испред њих непокошена трава. Било јој је јасно да ово село одумире. Атмосфера је била скоро језива! Убрзо се зауставише испред још једне старе куће. Изашли су из аута и дошли до улазних врата, која су била закључана. Владимир је викнуо:

– Радоје! Радоје!

Из куће изађе старији мушкарац, висок и витак, са дужом проседом косом и дугим брковима. У руци је држао упаљену цигарету. Дошао је до врата, али их није отворио, већ се само подбочио преко ниске капије, гледајући у Владимира.

– Шта хоћеш опет? – упита мушкарац Владимира,

као да Емилија и није ту.

– Где је Саша? Реци ми, Радоје!

– Не знам.

– Не знаш где ти је син?

– Одрастао човек, оде некад, па се касније врати.

– Опростите, ја сам Емилија Дамјанов, инспекторка. Где је Сашина мама?

– У Стокхолму, у Шведској. Разведени смо.

– Доселили сте се овде заједно? – упита Емилија љубазним тоном, на шта Радоје омекша.

– Да. Дошли смо заједно из Бањалуке, за време рата. Развели смо се пре десет година. Она је отишла код сестре у Стокхолм, а Саша је остао са мном. Он је рођен у овом селу, мада га зову 'дођош'.

– Морамо да га пронађемо, важно је – рече му Емилија.

– Радо бих Вам помогао, госпођице, или госпођо. Само да сте дошли без ове џукеле – рече Радоје и погледа у Владимира.

Владимир се разљути, потеже службени пиштољ из опасача и дршком пиштоља удари Радоја преко капије, право у чело. Радоје паде на земљу, држећи се за главу. Крв је почела да му цури, те су му и рука и чело били крвави. Емилија повика на Владимира заповедничким тоном:

– Назад у ауто!

Владимир је схватио да је претерао, те се само окренуо и пошао према ауту. Емилија је погледала ка Радоју, који је у неверици посматрао крв на својој руци. Извинила му се и пошла за Владимиром. Села је на сувозачево место, док је полицајац седео на возачком месту. Напето су ћутали неколико секунди, а онда се Емилија обрати Владимиру:

– Шта Вам је, човече?! Да ли сте при себи?!

– Знам да нисам смео то да урадим, али изнервирао ме је... Уф... Хоћете ли да поново обиђемо шумарак, можда

смо нешто пропустили?

– Не! Возите ме код наставника ликовног! – инсистирала је Емилија.

Владимир ћутке крену напред и скрену лево у још једну широку улицу. Одмах на ћошку била је стара немачка црква. Зауставио је ауто прекопута. Емилија је посматрала нестваран призор. Црква у готичком стилу имала је један торањ. Боја је одавно била избледела и здање је било сиво. Делови фасаде су поотпадали, тако да су се детаљи старе архитектуре само назирали. Пола црепова је пало са трошног крова, а сат на куполи био је зарђао. Порта је зарасла у траву и жбуње. Метална капија на улазу у порту била је срушена ка унутра, а велика дрвена врата цркве била су одшкринута. Поред врата се налазио камени крст. Кип Исуса Христа на крсту био је обезглављен.

– Стигли смо. Овде живи наставник, прекопута швапске цркве, три куће даље. Његова кућа је она са плавом капијом. Зове се Ђорђе. Нико од староседелаца не живи у околним кућама. У онима које нису празне живе само они који су се доселили. Ја ћу Вас чекати у ауту. Ви идите сами. Прошетајте три куће, да не види да сте дошли са мном.

Емилија је изашла из аута и кренула тротоаром уз куће, кроз хлад липиних крошњи по врелом летњем сунцу. У довратку једне куће лежао је мали црни пас, мешанац, који ју је само испратио погледом док је пролазила. Помислила је како је то први пас ког је видела откако је дошла у село. Увек је мислила да људи у селу псе воле више од људи у граду. Али сада више није била тако сигурна.

Наставникова кућа је била стара, али не толико као околне куће. И деловала је уредно. Посебно јој се свидело што је имала звоно. Позвонила је и сачекала. Убрзо јој је врата отворио мршав старији човек средње висине. Био је уредно обријан, са дугом седом косом везаном у коњски

реп. Имао је смирен израз лица. Био је у шортсу, белој мајици и папучама.

– Добар дан – рече човек љубазно.

– Добар дан. Ја сам Емилија Дамјанов, инспекторка. Тражим наставника Ђорђа у вези са Даничиним и Милиним нестанком.

– Ја сам Ђорђе. Видим да сте дошли са Владимиром. Неће да стане испред моје куће. Уђите!

Ушли су у пространи дневни боравак. Емилијина прва импресија било је мноштво цвећа у саксијама. Полица је била пуна књига. Прешла је на брзину погледом кроз наслове. Приметила је да нигде нема телевизора. Цео један зид био је прекривен сликама. Испод су били пејзажи и војвођански мотиви. Салаши, коњи... А слике у горњем реду биле су другачије. Међу њима и слика унутрашњости срушене цркве.

– Лепе слике. Да ли је оно унутрашњост цркве од прекопута?

– Да, насликао сам је прве године када сам се доселио у ово село.

– Нисте се бојали утвара?

– Ја нисам одавде. Утваре мештана нису и моје. Узгред, да ли бисте желели да пробате домаћи сир?

– Не, хвала.

– Добро је. Ионако немам домаћи сир. У овој кући он је забрањен – насмеши се наставник, па настави: – Седите за сто, слободно. Може кока-кола, или ракија?

– Може кока-кола.

– Чуо сам за нестанак. Заиста страшно – рече наставник, док је сипао пиће у чашу. – Знате, Даница је нешто посебно. И друга деца у селу су добра, али она је посебна. Има слободан дух и истински таленат. А и добра је особа. Једино за њу верујем да ће нешто урадити у животу. Помогао сам јој око припрема за пријемни, за студије сликарства у Будимпешти.

– Ако смем да питам, зашто Вас Владимир избегава?

– То је стара прича. За четрдесет година, колико живим у овом селу, имао сам само једног пријатеља. Пре сада већ двадесетак година. Знате, ја сам овде и даље аутсајдер, а ни не жалим се претерано на то.

– Верујем...

– Тај пријатељ, Светислав се звао, био је каменорезац и самоуки скулптор из села. Имао је само једно око, изгубио је друго док је брусио неки надгробни споменик. Али то једно око... Златно око је то било! Био је веома талентован скулптор, иако самоук. Фасциниран идејом да може да створи савршенство од обичног камена! Ни њега мештани нису претерано волели. Неки су га се бојали, неки су му завидели. Премда са једним оком, био је леп и згодан човек, са дугом плавом косом. Једно вече признао ми је да је у вези са удатом женом из села и да планирају да побегну одавде. Није ми рекао ко је она, али ни не познајем село баш добро. Њен муж их је открио. Светислав ми је рекао да му је преварени муж запретио да ће га убити и бацити у рибњак ако не остави његову жену. И стварно, после неколико дана, пронашли су тело мог пријатеља у рибњаку, замотано у рибарску мрежу. Испричао сам Владимиру, полицајцу, све што ми је Светислав рекао, али он ми није поверовао. Рекао је да сељаци нису такви и да је Светислав сигурно ухватио рибокрадице на делу, па су га убили. Чак је и привео и испитао неке рибокрадице, али убицу није пронашао. Од тада ме Владимир избегава. Ја не избегавам њега.

– Ужасно!

– Јесте. Какве су Вам импресије о селу?

– Не баш сјајне... Има ту нешто језиво, нешто што ми се не допада.

– Знате, то је потискивање живота. Ти људи мрзе живот, боје се живота. Причају да су јако вредни, али то

није истина. Само пуно раде да би имали изговор да не живе. Сеоске бабе, кад хоће да изађу из куће, осим да седе на клупи, иду на гробље да почупају траву са гробних места на којима ће једном бити сахрањене. То је прихватљиво – живети као да сте већ мртви. Ако хоћете нешто да радите, одмах Вас питају – а шта имате од тога? Јер радити нешто, осим из неке користи, значи да се осећате живим, да нисте живи мртвац као остали. И највећа врлина коју цене, осим вредноће, јесте послушност! Она значи да немате своју вољу као жив и психички здрав човек, већ да се само повинујете туђој вољи, као зомби. Вредан и послушан, то је за њих добар човек – болесна наказа! Они нису рођени као такви, могли су сигурно бити другачији. Можда чак и неки део њих пати због тога. Али... Село их је прогутало. Најстрашније од свега... Ти људи који потискују живот, мрзе живот и боје се живота, ти болесни људи, спремни су на свакаве злочине против живота. Иако носе маску питомих и мирних људи.

– Да, то је та језива ствар! Ово делује као мртво село. Село утвара... Да ли сте као уметник покушали то да поромените?

– Видите оне слике у доњем реду, војвођанске мотиве? Те слике продајем мештанима. За обичне људе уметност је само куриозитет, или украс. Или начин да се побегне од физичког посла. „Заврши школу, буди уметник, да не мораш да идеш на њиву”. Они се само баве тиме шта село мисли о њима. Чак се и венчавају само због тога што се брину шта ће други рећи. Зато што се очекује од њих да произведу нову генерацију вредних и послушних зомбија. Никог не занима то што уметник покушава да представи, као на оној слици скроз горе. На слици се види вила која даје витезу пламени мач да њиме победи зло. Док у позадини, иза њих, излази Сунце. Никог такве ствари не занимају.

– Видела сам да у селу постоји Културни центар.

Зашто не направите изложбу?

– Културни центар служи само за то да се просечни, или исподпросечни директор Културног центра прави да ради нешто важно. И за утврђивање колективног идентитета, заједно са црквом. Када сам се доселио у ово село, већина људи још су били комунисти. А онда су преко ноћи постали религиозни и заборавили да су до јуче били чланови Партије. Знате ли да је највећи културни догађај у селу фестивал посвећен домаћем сиру? То је једина сврха културе и цркве овде – да створе живим мртвацима идентитет који је мешавина религије и домаћег сира. Некад је било исто, само са комунизмом и домаћим сиром. Не тврдим да култура, комунизам и религија сами по себи немају дубљу сврху. Али за ове људе, то им је једина сврха. Не значе им више од домаћег сира.

– Познајете ли Сашу, Даничиног момка?

– Да, предавао сам му ликовно у основној школи. Мало темпераментан момак. У школи је био солидно дете, по понашању. Али чуо сам свашта о њему последњих година. Провале, насиље... Изгубио сам контакт са њим одавно. А не волим сеоске приче.

– Знате ли да је и Саша нестао када и Даница и Мила?

– Не, нисам знао.

– Да ли Вам је Даница рекла да Саша негодује због њеног одласка у Будимпешту? И шта би могао да уради?

– Не знам шта да мислим о њиховој вези. Даница ми не говори пуно о својим родитељима, Вукашину – покојном брату – нити о Саши. Једино често спомиње Милу. Њих две су се заиста зближиле после Вукашинове смрти. Стварно не знам шта би Саша могао да уради!

– Заиста Вам хвала на овом разговору, био ми је занимљив! Али бојим се да ми није био од велике помоћи за решавање случаја.

– Молим Вас, пронађите Даницу! Она је можда

једина светла тачка у овом селу. Отпратићу Вас до врата.

– Морам да Вас питам, зашто мештани верују да у старој немачкој цркви има утвара? – упита Емилија док је излазила из наставниковог дворишта.

– Морате питати мештане за то! Није моја дужност да Вам говорим о пореклу њихових утвара. Мада не верујем да ће неко хтети да Вам каже. Довиђења – поздрави је наставник и затвори врата.

Изашавши из дворишта, Емилија крену према Владимиру, који је стајао наслоњен на полицијски ауто. Хлад липе је падао преко њега. Док му се Емилија приближавала, избегавао је контакт очима са њом.

– Сигурно нисте чули ништа корисно од маторе будале! – рече Владимир, а онда му се поглед заустави на младићу са друге стране улице, испред старе цркве. Посматрао га је као кад теријер маркира плен.

– То је он, Саша! Хајдемо! – викну Владимир.

Полицајац и Емилија потрчаше према младићу, који, када их спази, побеже према порти старе немачке цркве и утрча у цркву кроз одшкринута дрвена врата. Владимир и инспекторка дотрчаше до срушене капије порте, а онда се се полицајац заустави.

– Хајдемо, човече, побећи ће нам! – викну му Емилија.

– Ја... Не могу... Не смем да уђем унутра – рече пребледели Владимир дрхавим гласом.

– Ви сте полицајац, морате!

– Идите Ви! Гоните осумњиченог који је опасан и вероватно наоружан! Треба да га ухапсите живог, јер нам је то једина шанса да пронађемо Даницу и Милу! Али, ако будете у опасности, пуцајте! – рече Владимир, покушавајући да сачува самоконтролу.

Збуњена Емилија на брзину се прибра, извуче пиштољ из футроле и појури у цркву за момком.

Ушла је опрезно кроз стара дрвена врата. Држала је

оружје и осматрала околину. Изнутра је зграда била руинирана, као и споља. Светла је било довољно, јер половина крова није имала цреп. Жбуње и трава расли су и унутра, пробијајући се из старог пода, и мешајући се са отпалим деловима фасаде и остацима столарије. Стакла на прозорима није било, само металних решетки. Скроз на крају просторије била је иструлела дрвена олтарна композиција која приказује Свето тројство. Жбуње је расло око ње и обавијало се око ликова Свете тројице.

– Изађи, Саша! Само хоћу да причам са тобом! – викну она.

Иза олтара изађе младић, смеђе косе, висок и спортски грађен. У шортсу, црној мајици и са црним ранцем на леђима. Поглед му је био озбиљан. Није му се видео страх у очима, иако је Емилија држала пиштољ уперен у њега. Пошао је према њој.

– Стани и подигни руке увис, да их видим! – нареди Емилија, када јој је пришао на два метра, што је он и урадио.

– Знао сам да ме она џукела неће пратити овде – рече младић смешкајући се самоуверено, па настави:

– Ја сам 'дођош', иако сам рођен у овом селу. Утваре из ове цркве су утваре мештана, а не моје. Оне ме штите од њих.

– Где су Даница и Мила?

– Код куће су – одговори младић Емилији збуњено.

– Нису, јутрос сам била код њих!

– Вратили смо се пре двадесетак минута у село линијским таксијем. Били смо на излету у Суботици, од прекјуче... Нас троје.

– Лажеш!

– Не лажем, позовите Даницу, сад је доступна. Искључили смо телефоне док смо били на излету. Да нас не смарају!

– Немам њен број!

– Имам ја, позваћу је – рече младић и посегну руком за џеп шортса.

– Само полако! – викну она озбиљним тоном.

Младић полако извади телефон из џепа, позва број и пружи телефон Емилији. Она га опрезно преузе, и даље држећи пиштољ уперен у младића.

– Хало, Данице? Није Саша, ја сам Емилија, инспекторка. Где си? Да ли је Мила са тобом? Дај ми маму. Ништа, Магдалена, само сам хтела да чујем Ваш глас, Даничин глас не препознајем. Да, знам, рекао ми је Саша. Останите код куће, долазим – заврши Емилија разговор, па спусти пиштољ и врати телефон Саши.

– Зашто си бежао?

– Тата ми је рекао, када сам се вратио кући пре двадесет минута, да ме Владимир тражи по селу. Каже да је пандур полудео и да га је ударио дршком пиштоља у главу. Рекао ми је да напустим село.

– Немој! Остани још неколико минута у цркви, па кад Владимир и ја одемо, иди кући! – рече Емилија и изађе напоље сама.

Полицајац је стајао на тротоару, одмах поред срушене капије порте, пажљиво водећи рачуна да не загази ногом у порту. Емилија је само прошла поред њега и без речи кренула према ауту. Владимир крену за њом.

– Где је мали ’дођош’?!

– Побегао је кроз задњи излаз. Идемо назад код Мише и Магдалене!

– Зашто?!

– Зато – одговори му Емилија равнодушним гласом.

После неколико минута, зауставили су ауто испред куће Даничиних родитеља. Миша и Магдалена стајали су на улици посматрајући две старије жене прекопута, које су и даље седеле на клупи гледајући као скамењене.

– Унутра су. Чекају Вас, инспекторка – рече Миша.

Владимир је остао на улици са Мишом и

Магдаленом, а Емилија је ушла у кућу. За столом у дневној соби седела је само Даница, посматрајући је збуњено, крупним плавим очима. То је била она витка, прелепа и нежна плавокоса девојка са фотографије.

– Ћао, Данице! Знаш ли ко сам ја?

– Инспекторка са телефона. Мама каже да сте ти и Влада тражили Милу и мене по селу. Мислили сте да нас је Саша убио?

– Да, јесмо. Где је Мила?

– У својој соби. Боли је глава од свега, отишла је да спава.

– Где сте биле?

– Само смо отишле са Сашом на тродневни излет у Суботицу.

– Зашто се нисте јавиле? Мама и тата су ти били забринути!

– Зато што нас не би пустили! Мене би, али Милу не би. Па смо се јавиле да идемо само до шумарка и отишле у Суботицу линијским таксијем. Бицикле смо сакриле у шумарку.

– Зашто мислиш да је не би пустили?

– Она је млада, има двадесет три године, али је удовица. Шта би рекло село, да удовица иде да се „провађа", уместо да брине о детету, ради и слуша? Знаш, Мила још као профилну слику на Фејсбуку држи фотографију са свадбе, на којој је у венчаници, са Вукашином. Ја ћу у октобру отићи у Будимпешту да студирам сликарство. Саша сређује папире и у децембру се сели код маме у Стокхолм. Тамо ће пронаћи неки посао. Нас двоје ћемо почети нове животе и оставити ово зло село. А Мила ће остати у њему, да глуми узорну жену мртвог човека. То ће бити остатак њеног живота – пакао! Саша и ја смо хтели да Мила има неку лепу успомену. И било је лепо, искусили смо нешто сјајно, плесали смо...

У том тренутку у дневну собу уђе Магдалена.

Даница само спусти поглед и рече да иде у собу код Миле, да види како јој је. Устала је од стола и отишла, махнувши Емилији уз осмех. Магдалена је полако пошла до старог регала и из фиоке извадила шибицу. Запалила је кандило пред иконом Богородице.

– Хвала Богу и Богородици што се све добро завршило! – рече Магдалена, па се обрати Емилији. – Можда не би било лоше да, када се вратите у град, одете до попа... Или, још боље, код неке добре гатаре, ако тако нешто можете да пронађете у граду.

– Зашто?

– Влада је рекао Миши и мени да сте ушли у стару швапску цркву...

– Не брините за то, Магдалена. Ја нисам одавде. Овдашње утваре нису моје утваре.

– Не верујете у такве ствари? Да ли сте бар религиозни?

– Ја сам полицијска инспекторка. Верујем у стварност која се може прагматично испитати.

– Никад нисам волела ово село! Ово што ћу Вам сада рећи, ниједној живој души нисам рекла... А Ви се вероватно никад нећете вратити овде. Сад ми је прилика да неком кажем...

– Знате, отприлике схватам шта се догодило у тој старој цркви...

– Ма пустите сад стару цркву и утваре које вриште из мрака... Нагните се, да не говорим гласно... Видите, пре двадесетак година озбиљно сам хтела да одем из овог проклетог села! Тада сам била млађа, још се нисам овако збабила. Имала сам љубавника, каменоресца из села. Имао је само једно око, али је био леп као бог. Обожавала сам га! Уз њега сам се једини пут у животу осетила живом! Вукашин је још био мало дете, а Миша је увек био добар и пажљив муж. И добар човек, вредан и послушан. Али није ми било жао да их обојицу оставим! Тај каменорезац,

Светислав се звао, он је Даничин прави отац. Када сам затруднела са њим, испланирали смо да побегнемо заједно из села. Али... Судбина... Ухватио је неке рибокрадице на делу и убили су га! Замотали су га у рибарску мрежу и бацили у рибњак. И тако сам остала заробљена овде до краја живота! Драго ми је што ће бар Даница да оде одавде! Не могу да Вам опишем колико ми је драго! Овде је њен дух у заробљеништву.

– Сад морам да кренем – рече Емилија тихим гласом, па настави: – Можда... Можда треба да преболите Вукашинову смрт. Да престанете да носите црно и да скинете неке његове фотографије са зида. Можете да окачите слику неког лепог војвођанског мотива. Идите код наставника ликовног и причајте са њим. Он има лепих слика.

– Размислићу о томе. Да ли хоћете сад да пробате домаћи сир, пре него што одете?

– Не, нећу. Хвала!

Емилија је изашла на улицу. Празан полицијски ауто чекао ју је паркиран уз ивицу пута. Миша је стајао сам испред куће, посматрајући две старије жене на клупи прекопута, које су и даље само гледале у њиховом правцу, као скамењене.

– Где ја Владимир, мој искусни партнер на један дан? – упита Емилија Мишу.

– Отишао је пешке кући. Доста му је свега за данас! Оставио Вам је службени ауто, да одете до станице по свој. Кључеве можете оставити у шупљину изнад врата станице – рече Миша, пружајући јој кључеве полицијског аута.

– Заиста сам пуно тога научила данас – рече задовољно млада инспекторка и узе кључеве.

– Видите, Емилија, шта је живот? Човек може целог живота да буде поштен и нормалан, па да га деца упропасте...

Емилија је пружила руку Миши да се рукују, а када

јој је узвратио, стегла му је снажно шаку, унела му се у лице и озбиљним тоном рекла:

– Надам се да ћемо се поново срести, али под другачијим околностима!

Збуњени Миша се уљудно и питомо осмехнуо Емилији, која је пошла према празном полицијском ауту. Када је отворила врата, погледала је још једном у две старије жене на клупи прекопута. Послала им је пољубац, пољубивши свој длан и махнувши им, широког осмеха на лицу. Али оне су само гледале у њу, као скамењене.

Одело мртвог човека

Напољу је био хладан и тмуран априлски дан. Улицама замрлог источноевропског града у којем је животарило око сто хиљада људи дувао је непријатан северни ветар. Иако је пролеће већ календарски било почело, елан се слабо осећао на лицима људи; пролазили су журећи за својим свакодневним, најчешће егзистенцијалним бригама. Ипак, један човек је деловао другачије.

У чистом и испегланом сивом сакоу обученом преко топле црне ролке улицом је ходао смиреним корацима. Фуњкајући дим из луле мимоилазио се са ужурбаним безличним приликама, док му је ветар дувао кроз седу косу. Застао је поред канте за смеће са пепељаром, ноншалантно из унутрашњег џепа сакоа узео малу алатку и њоме извадио пепео из луле у пепељару, а потом је лулу и алатку лежерно вратио у исти џеп. Затим је благим корацима ушетао у продавницу алата.

Прошао је поред косилица, прешао незаинтересованим погледом преко полица са гедорама, пумпама за воду, електричним агрегатима и пошао право према каси, иза које је стајао продавац. Био је окренут леђима, јер је слагао ствари по полицама.

– Добар дан желим – рече човек продавцу, уљудним тоном. Продавац се брзо окренуо према муштерији. У питању је био младић од тридесетак година, средње висине и складне грађе, кратке смеђе косе, обријан, у црвеном дуксу са капуљачом и засуканим рукавима.

– Добар да... О, па то сте Ви! Добар дан, професоре Крстићу – рече продавац.

– Златко?! Чудно ми је што те видим овде! Чуо сам пре неколико година да радиш у градској управи –

одговори рафинирани старији господин, док се руковао са младићем.

– Радио сам око годину дана. Сада сам продавац овде, већ више од три године.

– Штета! Био си обећавајући студент историје. Један од бољих које сам имао. Надам се да је ово само прелазна фаза!

– Па, ето... Али... Изволите, шта могу да учиним за Вас?

– Треба ми супер лепак, неки који стварно држи.

– Стиже одмах! Ево га!

– Како иде продаја алата? – упита професор Крстић док је плаћао.

– Па, није тако занимљива као Ваша предавања о Другом светском рату.

– Верујем... Заиста сам се био обрадовао када сам чуо да си добио приправнички посао у градској управи! Мислио сам да ћемо се некад срести тамо, а не у продавници алата.

– Па ето... Испречиле су се друге околности...

– Какве околности?

– Компликоване околности. Просто... Није било као што сам очекивао. Све је било тако... Људи су били... Не знам – говорио Златко.

– Хм, па видиш... Наши људи тешко разумевају пуну ширину Другог светског рата, јер су о његовом исходу одлучиле велике и добро организоване машинерије, које су пажљиво разрађивале све детаље и правилно користиле људски потенцијал, при том не губећи из вида ширу слику; уређени системи који су размишљали о логистици, индустрији, борби за нафтна поља, развијању нових оружја и технологија, који су имали уз себе штампу и Холивуд. Код нас су многи до данас остали у основи примитивни шумски људи. Заносе се идеологијама које могу истаћи на челу. Мрзе оне са другачијом идеологијом. А нису

способни да успоставе и одрже било какав уређен систем.

– Зар и фашизам није тежио томе да буде ефикасан систем? – упита Златко, док је полако разврставао неке алатке на тезги.

– Фашизам је нефункционалан антисистем. Ту су на врху лествице дубоко поремећене особе, потекле из друштвеног талога, које не могу да правилно процењују ситуацију и да доносе добре одлуке. Такав антисистем осуђен је да се у неком тренутку сруши сам од себе. Мада, нажалост, неке околности могу да га учине трајнијим – рече професор озбиљнијим тоном.

– Какве околности? – упитао је Златко, оставивши алат и погледавши професора замишљено.

Професор Крстић је најпре ћутао неколико секунди, посматрајући бившег студента. Онда је рекао: – Знаш ли шта ти је потребно да би ти ствари кренуле? Одело, добро одело.

– Тренутно немам тако велику уштеђевину, а и нисам мислио да ми је приоритет.

– Не брини за новац! – утешио је професор Златка и наставио: – Имам једну пријатељицу. Зове се Ана. Она шије приступачна одела, јер их прави за посебну намену.

– Какву намену? – упита Златко, на шта се професор само загонетно насмешио.

– Видећеш и сам. Њена радња се налази поред градског гробља. Препознаћеш је по логоу са сребрном ружом. Иако се радња затвара око пет, Ана тамо често шије до касно увече. Иди већ вечерас; шта имаш да изгубиш? – сугерисао је професор Крстић смешкајући се. Затим се поздравио са Златком и кренуо из радње. А онда се још једном осврнуо ка бившем студенту и обратио му се: – Драго ми је што ниси испао примитиван шумски човек који размишља о некој комбинацији за плен, уз неку велику идеологију истакнуту на челу...

– Откуд знате да нисам испао такав?

– Зато што имаш потенцијал да постанеш изврстан историчар, а радиш у продавници алата – насмеши се професор.

Златко се поново окренуо и наставио да слаже шрафцигере и четке за фарбање на полицу изнад себе, када је приметио Татјану, колегиницу из продавнице, како заводљивим ходом иде према њему. Била је ниска и згодна црнка дуге косе и израженог стаса. Очи су јој биле продорне, оивичене густим трепавицама. Носила је узану белу мајицу са крагницом, раскопчаних дугмића, као и плаве фармерице које су наглашавале њену савршену фигуру. На левој подлактици имала је тетоважу са својим именом, а на прсту бурму. Боре и озбиљан поглед одавали су утисак жене, мада је Златку увек била привлачнија од многих млађих девојака.

– Ех, сва срећа па је петак – рече она умиљатим тоном да започне разговор. Затим га упита: – Ко је био онај човек што је причао са тобом?

– То је био мој стари професор. Само смо мало ћаскали – одговори он.

– Сећаш ли се шта сам ти говорила када си причао како си напустио градску управу јер ниси хтео да имаш посла са партијама и комбинацијама? Треба да користиш такве прилике. На крају, да би урадио нешто у животу, ипак ти требају везе и комбинације! То је једини начин, остало су приче за малу децу! Ти јеси мало другачији од већине. Ти то можеш, ако прихватиш реалност! А и кад се већ ниси оженио, као што би требало, можеш да се посветиш томе.

– Само сам се испричао са старим професором, ништа више – одговори јој Златко, нешто тишим гласом, на шта се Татјана иронично насмешила.

– Знаш, када сумњам да мој муж нешто крије, ја га само озбиљно погледам и кажем: „Све знам”! И онда ми он призна. Једноставно је, али делује – говорила је Татјана.

– Ништа не кријем, само смо ћаскали – рече јој он.

Сат времена касније Златко је лежао на кревету у свом стану и гледао у плафон. Скроман једнособни стан био је чист, уредан и практично опремљен. Једино што се посебно истицало била је слика витеза на зиду, коју је купио од неког уличног уметника, још док је студирао. Разговор са професором Крстићем на кратко га је вратио у време када је био млађи, сигурнији у своју сврху, а и оптимистичнији у погледу будућности. Помисао да ће се у понедељак вратити у продавницу алата депримирала га је.

А ни његов стари посао у градској управи није био мање депримирајући! Само се радило нешто важније, бар наизглед! Професор Крстић је добро описао људе из тог света. Фигуративно речено, на челу су имали неку идеологију и мрзели су оне са другачијом идеологијом. А сви су имали неку комбинацију – били су учлањени у партије, или само обични послушници. Ако су се и разликовали по идеологијама, по томе су били идентични. Зато су ту остали дуго. Захваљујући комбинацији и бахатом понашању. Углавном су то радили јер им је од тога зависио опстанак. Опстанак са стилом.

Златко је сада сматрао свој живот бесмисленим и промашеним. Преплавио га је толики осећај бесциљности да је чак помишљао како би могао да проживи остатак свог живота лежећи на том кревету и гледајући у плафон. Желео је да напише књигу, али није знао о чему. Помислио је: „Имам тридесет година, радим као обичан продавац, нисам засновао породицу”.

Помисао о породици подсетила га је на Татјану. Када је почео да ради у продавници алата, она је стално говорила како се никад неће удати и како ће урадити нешто посебно у животу. А онда је напунила тридесет година и ушла у везу са неамбициозним радником у продавници брзе хране, много мање привлачним од ње. За непуних пет месеци удала се за њега и отишла на трудничко боловање, са којег се вратила пре око пола године. Сада има сина и

сваки дан оставља статусе на Фејсбуку како јој је породица највећи успех у животу. И стално опомиње њега да и сâм треба да се ожени! Иако се осећао грозно што тако размишља, Златко је наслућивао да је Татјани породица само утешна награда, односно инстант сврха у животу. Колико год да му је њена појава деловала врућe, Златко ју је сматрао за хладну, прорачунату и празну особу.

Погледао је на зидни сат. Прошло је седам, ускоро ће почети да пада мрак. Више није ни размишљао, само је лежао на кревету и гледао у плафон.

Нешто касније ходао је улицом са рукама у џеповима. Није могао да верује куда се запутио, али свеједно није имао бољу идеју шта би могао вечерас да ради. Када је пришао градском гробљу, прошао је поред човека који је седео поред тротоара. Био је то неотесан човек; необријан, у прљавом старом оделу, са похабаним шеширом. Човек му се обратио, док је Златко пролазио поред њега:

– Брате, молим те, дај ми неки динар...

Златко је застао, извадио из џепа двадесет динара и пружио их човеку, који је прво узео новац, а онда и почео да виче:

– Само толико, срам те било! Како те није срамота, мали! Ти имаш, а мени дајеш само толико!

– Океј, брате, ако ти не одговара, остави – рече Златко и узе двадесет динара из човекове руке.

– Па ти си лопов, узимаш мој новац! Имаш, а узимаш и моје! Срам те било, покварени човече!

– Ма иди, бре – рече Златко, док му је бацао назад згужваних двадесет динара.

Свађа са просјаком толико је помела Златка да је само одједанпут приметио да се нашао испред продавнице која је имала светлећи лого сребрне руже. Продавница је била затворена, али је светло унутра било упаљено. Златко је покуцао. Убрзо, врата му је отворила лепа жена средњих

година, дотерана и отмена, са витком фигуром и у елегантној одећи.

– Добро вече! Затворени смо, али кад сте већ ту, изволите – рече му она.

– Добро вече! Потребно ми је одело. Препоручио ми Вас је професор Крстић.

– А, професор Крстић! За кога Вам је потребно одело?

– За мене.

– За Вас?! – упита жена зачуђено.

– Да – одговори Златко.

– Искрено сажаљевам Вашу ситуацију. Штета, тако сте млади... Уђите!

Збуњени Златко је ушао у продавницу и осмотрио око себе. Била је то уредна мала радња, са вратима која су водила у задњу собу. Неколико одела било је изложено на полици, а кутије са ципелама биле су послагане у углу. Поред њих је био мали округли сто са две столице. На столу су се налазиле две чаше, црвено вино и пепељара. На једном зиду било је огледало, а једина истакнута слика била је фотографија кројачице у загрљају човека сличних година.

– То сте Ви и Ваш муж на фотографији? – упита Златко.

– То је мој човек, а не муж. Никада се нисмо венчали, јер је он хришћанин, а ја сам Јеврејка. Ипак, живимо срећно заједно већ дуго. Узгред, ја сам Ана – рече љубазно жена.

– Ја сам Златко.

– Драго ми је, Златко. А од чега сте тешко болесни? …Ако није неумесно од мене да питам... Углавном су моје муштерије старији људи…

– Болестан? Није ми ништа!

– А зашто сте онда дошли да наручите одело за вечни починак?!

– Одело за вечни починак?!

– Да. Ја правим одела у којима ће људи бити сахрањени. Многе моје задовољне муштерије почивају на оном гробљу преко пута, у оделима која сам им ја сашила. Зар Ви то не знате? Шта вам је професор Крстић рекао?

– Рекао ми је да код Вас могу набавити приступачно одело – одговори Златко тишим тоном, са изразом неверице на лицу.

– А, да! Наравно. Ожалошћене породице многе моје муштерије сахране у другим градовима. А пошто су умрли, никада не дођу по своја одела, која су наручили. Тако да ми по неко одело увек претекне. Она су изложена овде у радњи. Али – полако! Седите прво за сто, да Вам узмем меру!

– Можда ово није тако добра идеја – рече он док је седао.

– Ма, хајдете... Чим сте дошли код мене, значи да је добра идеја – рече Ана смешкајући се и насу му чашу вина. Затим седе на другу столицу, насу и себи чашу вина, па запали цигарету.

– Чиме се бавите, младићу?

– Ја сам историчар, али тренутно радим као продавац алата.

– То је лепо. Да ли је то оно што сте желели?

– Не баш..

– А шта сте желели?

– Да будем срећан и испуњен. И да не будем разочарење за друге.

– Младићу, па Ви желите потпуно супротне ствари! Сваки срећан и испуњен човек велико је разочарење за друге!

– Не разумем – збуњено одговори Златко и попи гутљај вина.

– Ја сам увек била велико разочарење свима, зато што се нисам удала. Али сам срећна и испуњена! Када бих

могла да почнем поново, опет бих одабрала да живим са човеком, а не са мужем. Ако разумете...

– Не разумем...

– Шта мислите, шта би требало да урадите па да други не буду разочарани?

– Да будем успешан, заснујем породицу...

– А шта мислите да би Вас чинило срећним и испуњеним?

– Нисам сигуран...

– Ех, да... То је једна од великих мистерија живота. Увек тачно знамо шта би задовољило друге, а нисмо сигурни шта би задовољило нас! Шта је то што чини човека испуњеним? Шта је то што уопште чини човека, што прави разлику између човека и будале? – упита га Ана смешећи се и отпи гутљај вина.

– Да ли је то одело? – упита он.

– Хм... Можда... А можда и није! – рече она па устаде од стола и оде до полице. Одмерила је Златка од главе до пете, показала му једно елегантно тамносиво одело и наставила: – Мислим да би Вам ово одговарало!

– То је одело мртвог човека?! – упита он док је устајао са столице.

– То је одлично и веома приступачно одело мртвог човека! Можете га пробати у задњој соби. Узмите и ове ципеле, белу кошуљу и сиву лептир машну. Иду заједно са оделом.

– Па, не знам...

– Ма хајдете, као да је прављено за Вас – рече љубазно Ана и положи му руку на раме.

Забезекнут њеном изјавом, одједном се осетио као да је у трансу. Без поговора је отишао у задњу собу и обукао белу кошуљу и тамносиво одело. Обуо је ципеле, ставио лептир машну и вратио се у радњу.

– Видите да Вам одлично стоји! Спаковаћу Вам стару одећу у кесу, да се не пресвлачите поново. Цена је

записана овде.

Златко је платио, узео кесу са старом одећом, па се погледао у огледало. Изгледао је самом себи некако чудно и безлично. Помислио је да је ово можда ипак била лоша идеја и једва је чекао да се врати у стан и поново обуче своју одећу!

– Делујете мало превише укрућено. Да ли знате упутство за ношење одела? – упита га Ана загонетно.

– Нисам знао да одела имају упутство за ношење?

– Лако је! Када носите елегантно одело, изнутра треба да будете чврсти као челик, а споља да делујете лежерно. То је све!

– Не разумем..

– Нема везе, само запамтите! Изнутра чврст као челик, а споља лежеран! – рече она и допрати га до врата.

– Драго ми је што нисте узели ово одело јер сте тешко болесни. Желим Вам срећу! Пазите само док будете ишли кући! Улице око гробља увече су опасне. Боље да прођете кроз гробље, да избегнете разбојнике чија је ово територија. Кроз гробље ретко ко иде ноћу – рече му она испраћајући га.

У новом оделу и са кесом у руци, Златко је, и даље као у трансу, кренуо кроз гробље. „Не могу да верујем да идем кроз гробље, по мраку, у оделу мртвог човека", размишљао је у себи, док је осматрао надгробне споменике. Ипак, осећај му није био толико страшан, јер је у позадини видео зграде са упаљеним светлима и чуо буку аутомобила у даљини.

А онда је видео силуету која му се приближавала из супротног правца. Не обазирући се на то, наставио је да хода. Тада човек из мрака повика:

– Дођи! Дођи овамо!

Златко је застао и укопао се у месту од страха. Посматрао је силуету која му се приближавала. Видео је да је то старији човек у тексас јакни. Није могао да му јасно

види лице, иако му је човек сад већ пришао близу, на свега неколико метара. Почео је да га облива хладан зној.

Тада је до човека дотрчао црни пас. Човек је извадио поводац и обратио се псу, док га је везивао:

– Па где си ти побегао, па да морам да те зовем да дођеш?

„То је само неки човек који шета пса! Прибери се!" – помислио је Златко док се мимоилазио са човеком и псом.

Наставио је да хода кроз гробље. Посматрао је споменике и фигуре на гробовима. Није могао да прочита имена јер је био мрак. Видео је само стазу испред себе. Стазу која се назирала кроз месечеву светлост. Размишљао је зашто се људи плаше да иду ноћу кроз гробље. Због сујеверја, наравно! Јер верују да гробљем ноћу шетају повампирени лешеви.

Али и због потиснутог страха од смрти. Једном давно је са пријатељима гледао трку Формуле један. Један возач је доживео страшан удес, док је покушавао да обиђе другог возача. Но Златку је најупечатљивији био снимак камере из перспективе возача који је доживео удес. Мотао је волан рукама покушавајући да обиђе ривала, а онда је за само једну секунду завршио у зиду поред пута. Био је потпуно концентрисан на дуел, те да је погинуо не би ни био свестан тога, јер се све одиграло брзо. Зато су гробља страшна. Ми живимо живот ни не размишљајући о својој смрти као могућности која може да се деси сваког тренутка. А овде свуда около леже непобитни докази да је то сасвим извесно.

Да ли је потиснути страх од смрти мистериозна сила која нас покреће? Да ли због тога хоћемо да заснујемо породицу, да направимо каријеру, да бисмо задовољили друге? Да би нам на надгробном споменику писало „отац", „лекар", или нешто друго? Зар је човек предодређен да води бесмислен живот, одређен и прогоњен смрћу као једином извесношћу? Одбијао је да поверује у то. Мора да

постоји нешто више!

А онда га је у размишљању прекинула вика у даљини:

– Шта хоћете?!

– Не опири се, само ћеш погоршати! Дај ранац!

Полако се пришуњао кроз гробље и, крijући се иза надгробног споменика, посматрао је сцену на тротоару, тик уз гробље. Двојица разбојника у фармерицама и танким јакнама са капуљачама преко главе пљачкали су девојку од двадесет и нешто година. Све је могао да види, пошто није било ограде. Један ју је рукама држао за подлактице, док је други покушавао да јој скине ранац. Она се опирала, колико је могла. Полако је кренуо да се склони даље, док и њега нису приметили!

А онда је застао и присетио се својих ранијих мисли.

„Ја сам обичан трговац алатом и немам породицу. На мом гробу неће писати ни историчар, ни отац. Немам шта да изгубим" – размишљао је у себи. И преломио је. Спустио је кесу са својом старом одећом поред једног гроба, полако да не направи буку.

Затим је силовито истрчао из гробља према разбојницима и, на њихово изненађење, одгурнуо рукама оног који је покушавао да девојци скине ранац! Разбојник је пао, а Златко се окренуо према другом, који је пустио девојчине руке. Озбиљним погледом осмотрио је Златка, а онда завукао руку у џеп.

Нож! Сечиво је само севнуло на месечини када га је разбојник са капуљачом извукао и окренуо према Златку.

– Лепо одело, брате! – рекао је разбојник са ножем.

– Пустите га! – викнула је девојка.

– Чекај, мала, доћи ћеш и ти на ред! Скини му сако, да га мало прекројим – рекао је разбојник са сечивом у руци другом разбојнику, који је већ устао.

Други разбојник је стргао тамносиви сако са Златка

и бацио га разбојнику са ножем. Овај се најпре завидно насмешио, па је почео да разгледа сако. Одједном, лице му је пребледело. Посматрао је лого сребрне руже ушивен на унутрашњој постави сакоа. Подигао је главу и погледао ка гробљу, одакле је Златко истрчао. Онда је полако, значајним погледом и са исконским страхом у очима погледао у Златка. Затим је панично бацио сако и почео да бежи.

Други разбојник је то у неверици посматрао. Погледао је прво у Златка, па у девојку, схвативши да је њих двоје. Као што су и хијене и шакали опасни само у чопору, одједном се осетио угроженим када је остао сâм, па је и он побегао у другом правцу. Девојка је подигла сако са земље и пружила га Златку.

– Хвала Вам, господине – рече.

Он узе сако, посматрајући је. Била је прелепа. Средње висине, коврџаве смеђе косе, правилног лица, пуних усана и нежних зелених очију. Готово савршена фигура назирала се испод танког белог капута. На капуту је била истакнута црна плочица, која означава да је у жалости због нечије смрти.

Никада није видео лепше створење! На брзину се прибрао од призора пред собом.

– Нема на чему, госпођице, само сам обављао своју дужност – рече он самоувереним гласом, док је облачио тамносиви сако. Упита је: – Желите ли да Вас отпратим кроз улицу до булевара? Можда има још разбојника около..

– Па, зашто да не? Хвала Вам.

Наставили су да ходају кроз мрачну уличицу поред градског гробља. Златко се после сусрета са разбојницима осећао боље и самоувереније. На тренутак је заборавио на продавницу алата и мисли о бесмислености свог живота. Размишљао је о Анином упутству: „Изнутра чврст као челик, а споља лежеран”. Суптилно се шепурећи док је ходао, уживао је у девојчином друштву. Пролазили су

поред оног истог просјака, који је и даље седео крај тротоара. Када их је приметио, обратио им се:

– Хеј, брате, дај неки динар! Молим те, брате!

Златко ноншалантно извади из џепа двадесет динара и поново пружи новац просјаку, који узе новац, па поче да виче:

– Само толико? Срам те било! Види какво одело имаш, види какву девојку шеташ, а мени само толико! Покварени човече! Такви као ти су проблем овог света!

Девојци је било видно непријатно, а Златко се само елегантним покретом тела окренуо и благо нагнуо ка просјаку, те му је, рафинираним маниром, рекао:

– Пријатно вече, господине!

Просјак је заћутао и зачуђено гледао у пар, док је девојка озбиљним погледом осмотрила Златка.

– Извините, спасли сте ме, а нисам Вам се ни представила! Ја сам Анђела, Анђела Петровић.

– Златко Војинов. Драго ми је, Анђела – рече он и рукова се са њом, најпре мало чвршће, а затим благо попусти стисак.

– Чиме се бавите, Златко?

– Ја сам историчар. Радио сам у градској управи, па сам прешао у приватни сектор. Не радим у струци, али сам пред почетком писања књиге – одговори он самоуверено и даље размишљајући о Анином упутству за ношење одела.

– Ја сам веб-дизајнер. Радим као слободњак.

– То делује као лепо занимање – констатова уљудно Златко.

– Па, волим да стварам склад. Али никад нисам потпуно задовољна и стално покушавам изнова! На нове и оригиналне начине – рече она смешећи се, са благо нагнутом главом, па потом упита Златка: – А Ви? Због чега сте постали историчар?

– Зато што сам волео витезове кад сам био дечак. Неки дечаци воле диносаурусе, а неки витезове. Ја сам од

оних других – рече он шармантним тоном.

– Ха, па Ви сте и духовити. Овај... Знате, кренула сам на важан састанак са бившим колегом мог покојног оца. Можда би било претерано да Вас замолим, после оног што сте учинили за мене, али... Да ли бисте пошли са мном? Осећала бих се боље, само да се појавите са мном. Ништа више од тога!

– Мислите сад, вечерас?

– Да. Знате, мој отац је био директор гимназије. Умро је пре седам дана. Он и моја мајка развели су се пре више од десет година и од тада сам живела са њим, све до његове смрти. Не могу да Вам опишем како се осећам последњих дана... Као да се мој свет срушио и да сам протерана у неки други свет… Данас сам добила хитну поруку од очевог колеге и старог породичног пријатеља да треба да се нађемо вечерас. По његовом тону осећам да је важно. А и он, као близак пријатељ мог покојног оца, разуме како се осећам и не би ме звао без потребе. Кренула сам да се нађемо, када су ме напала она двојица. А онда сте се појавили Ви. Просто, делујете као поуздан човек, који прихвата дужност не очекујући ништа заузврат. Знам да сте можда заузети, али пуно би ми значило.

– Не разумем зашто Вам треба моја подршка на састанку са старим породичним пријатељем?

– Зато што на састанку неће бити само он. Биће још двоје људи. Мислим да ћете се Ви некако боље уклопити међу њих, него ја. Молим Вас... Састанак је у једном кафићу и почиње за мање од пола сата. За сат времена ћете моћи да наставите својим путем.

– Па, у реду. Ако би Вам толико значило – рекао је Златко уљудним мирним тоном. Ипак, у себи је био одушевљен што неће морати да се растане са Анђелом кад је допрати до булевара. Док су ишли, сетио се да је кесу са својом старом одећом оставио на гробљу. Али то му више није било важно.

Убрзо су стигли на место састанка. Ушли су у кафић са неонским светлима, која су се Златку учинила претераним, као да атмосферу чине превише извештаченом. Место је било пуно људи, али ипак не крцато. Гледао је људе око себе и схватио да је једино он дошао у оделу. То му је био потпуно нови осећај, али се трудио да се не ода. Покушавао је да делује што лежерније. Убрзо, човек средњих година, са којим је седело још двоје људи, махнуо је Анђели када ју је приметио. Анђела је пошла до његовог стола.

– Добро вече, Жарко – поздравила га је.

– Добро вече, Анђела. Како се држиш? – упитао ју је човек у кариранoj сивој кошуљи, уредно обријан и подшишан, са проседом косом, наочарима и пријатељским изразом лица.

– Држим се некако... Још не могу да се навикнем на то да га нема – одговори она.

– Верујем, на неки начин и мени је био као отац у професионалном смислу. Или, боље речено, био ми је ментор – рекао је љубазни професор.

Анђела се јавила и осталима за столом, равнодушним гласом: – Добро вече, Милана; здраво, Бојане!

Милана и Бојан седели су лево и десно од Жарка. Милана је била лепа плава жена у касним четрдесетим, обучена у елегантну бордо блузу. Носила је огрлицу са дрвеним крстићем. Бојан је био Златкових година. Витак и свеже обријан, имао је зализану црну косу, лице правилних црта и елегантну сиву кошуљу, допуњену наизглед скупим сатом на левој руци.

– Ћао, лепотице, надам се да си добро... Мислим... Колико већ можеш бити добро – рекао је Бојан, док се Милана само културно јавила, без разговора. Бојан је упитао мало озбиљнијим тоном:

– А ко је то са тобом?

– Ово је Златко Војинов, мој пријатељ. Историчар, ради у приватном сектору. Златко, да те упознам са очевим колегама! Професор математике Жарко Суботић, дугогодишњи татин пријатељ и најближи сарадник. После татине смрти постао је вршилац дужности директора гимназије и главни је кандидат за новог директора. Вероватно то нико не би боље радио од њега! Бојан Јовичић, професор информатике и Милана Милорадов, татина... Односно сада Жаркова секретарица.

– А шта радиш у приватном сектору? – упита Бојан Златка, арогантним тоном и без персирања.

– Радим у једној фирми, која се углавном бави техником и алатом – одговори Златко самоуверено и неодређено, док су Анђела и он седали за сто, окренути лицем ка осталих троје.

– А, техника... Лепо! Ипак живимо у двадесет првом веку, који је век технологија и информација. Друштвене и класичне науке нису толико потребне. Скоро да су постале куриозитет! Бар си се снашао – наставио је Бојан.

– Плаћа рачуне, господине Бојане – рече Златко лежерним тоном, док је у себи размишљао о просјаку, који га је раније те вечери избацио из такта. Бојан га је на неки чудан начин подсећао на њега. Схватио је да са Бојаном може изаћи на крај исто као и са просјаком – не наседајући на провокације.

– Анђела – обрати јој се озбиљно професор Жарко, нагнувши се према њој, па настави: – Можда је требало да дођеш сама, јер ћемо причати о озбиљним и поверљивим стварима…

– Уверавам Вас да пред Златком можете рећи све што и преда мном – одговори она.

Жарко је наставио:

– У реду! Познајем Анђелу од када је била девојчица. Ако она има поверења у Вас, Златко, онда ћу морати да имам и ја! Да ли си потражила у очевом радном

столу код куће оно што сам ти рекао да потражиш?

– Мислите на очеву љубичасту флеш-меморију, на којој је водио дневник? Не, тражила сам је, али није нигде у његовом радном столу код куће. А зашто је она толико важна? – упита Анђела професора Жарка, који је најпре мало оклевао, па јој је одговорио озбиљним али смиреним тоном:

– Видиш, твој отац Богосав нас је напустио у веома тешком периоду за нашу школу. Као што знаш, гимназија се налази у згради која је некада била дворац оног аустријског грофа, који је основао наш град. Одмах преко пута старе католичке цркве, коју је такође он саградио. И ту је већ деценијама. Пре неколико година смо у подруму пронашли и тамницу у којој је гроф кажњавао своју непослушну послугу, као и тунел који води преко пута у цркву. Нико не улази у тај тунел. А онда је, пре једно две године, један локални богаташ, који је – хм, хајде да кажемо: близак градским оцима – бацио око на нашу зграду. Хоће да ту направи неки ексклузивни хотел, а нас да пребаци у стару напуштену зграду општинског суда, која сада нема никакву намену. У почетку нико није веровао у гласине, јер су звучале превише сулудо. Али сада знамо да је то реалност. Сутра ће локална телевизија то и званично објавити!

– Па то је страшно! Али мислим да мени то није толико важно као вама... Ја ипак нисам мој отац – рече Анђела.

– Свеједно, мислимо да постоји начин да се то спречи! Твој отац Богосав био је дошао у посед неких доказа који откривају да је до договора општине и дотичног богаташа дошло преко подмићивања и уцена. Ти докази су снимљени на његовој флеш-меморији. Једном приликом ми је то открио. У питању су снимци екрана електронске поште и томе слично. Зато је важно да до сутра нађемо ту меморију. Да имамо те доказе, када

информација буде званично објављена! Ми смо стари грађани овог града и морамо то учинити за наш град – објаснио је професор Жарко.

– Али је не знам где је – одговорила је Анђела.

– Онда нам преостаје само једно: нас четворо – Бојан, Милана, ти и ја – морамо ноћас отићи до гимназије и потражити меморију! Ако није у стану, сигурно је тамо! Мораш поћи са нама и помоћи нам да пронађемо љубичасти флеш!

– Вечерас?! – зачудила се Анђела.

– Да, немамо пуно времена. Морамо поћи одмах – био је одлучан Жарко.

– Не видим зашто ја морам да идем, то је ваша ствар – одговори му она.

– Ти си познавала свога оца боље него ми. То нам може помоћи да пронађемо његову меморију. Заиста је важно – објаснио јој је Жарко.

– Па... У реду. Али ако идем ја, иде и Златко са нама – рече Анђела и погледа у Златка продорним и нежним зеленим очима. Златко је био изненађен развојем догађаја. Изашао је из стана само да се прошета до Анине продавнице. Није чак ни планирао да купи одело! Али Анђела га је ухватила за руку. Гледао је у њене очи, покушавајући да остане прибран. Ћутао је неколико секунди, које су деловале као вечност. И опет је преломио.

– Добро, ако ти хоћеш да пођем, онда ћу ићи са вама – рекао је Златко Анђели.

– То не долази у обзир! Ово је наша интерна ствар – убацио се Бојан.

– Ако Анђела хоће да идем са Вама, онда идем – одговорио је Златко Бојану озбиљно, али смирено.

– Хм... Кажеш да верујеш овом младићу? – упитао је Жарко Анђелу.

– Да, верујем му – одговори она одлучно.

– У том случају не треба да губимо време на

расправу! У мом ауту има места за петоро. Идемо! – рече професор Жарко и устаде од стола. За њим су устали и остали.

Непуних пола сата касније аутомобил се зауставио испред високе старе ограде од кованог гвожђа. Изашли су из аута и пошли према капији. Жарко и Бојан су ишли први; Златко, Анђела и Милана ишли су иза њих.

– Анђела, хтела сам да ти кажем раније, али нисам могла да пронађем праве речи и тренутак. Страшно ми је жао што смо изгубили твог оца... Теби је сигурно теже него нама, али сви смо на губитку... Надам се да је са анђелима – рекла је Милана, ставивши јој руку на раме, на шта је Анђела само климнула главом у знак захвалности.

Убрзо су стигли до капије. Жарко се поздравио и размениo неколико речи са ноћним чуваром, након чега их је овај пустио у двориште. Пространо травнато двориште било је пуно дрвећа, које је са неколико статуа поред стазице направљене од калдрме чинило уређен паркић. У даљини се назирала велика стара зграда саграђена у барокном стилу. Убрзо су стигли до ње и кренули према улазу, пењући се уз широко степениште. Када су ушли, Златко је са стране видео стари витешки оклоп и застао је да га погледа.

– Хеј, историчару! Нисмо у музеју, немамо времена за разгледање експоната! Имамо посла! – викнуо је Бојан.

Попели су се још једним широким степеништем у главни ходник. На зидовима су репродукције барокних слика биле помешане са модерним сликама, уметничким фотографијама и колажима. Златко је и даље разгледао простор, трудећи се да држи корак са осталима. Анђела је то приметила, па је застала, да би он имао времена да разгледа.

– Свиђа ли ти се како је уређено? Ова зграда је била дворац до краја Првог светског рата. Између два светска рата била је зграда неке банке, а у другој половини

прошлог века постала је гимназија. Мој отац је годинама радио на уређењу амбијента. Хтео је да гимназија не буде само зграда у којој људи бубају, већ да им пружи ширу перспективу света – рекла је Анђела Златку.

– Изгледа ми, Анђела, да ти ово место ипак јесте важно – рече јој Златко.

– Грешиш! Ово место ми је узело оца! Стално је био заузет њиме и колико год да је можда био добар директор, није био претерано добар отац – одговори му она.

– Ма, све ово је непотребно! Живимо у свету компјутера и паметних уређаја а не старих слика смешних мушкараца са дугим косама – одбрусио је Бојан, посматрајући слику човека у војничком оклопу са дугом косом, који показује прстом на битку у позадини.

– То је принц Еуген Савојски, чувени аустријски војсковођа. Онај бој у позадини, иза њега, представља битку за Београд, у којој је победио Турке – објаснио је Златко уљудним тоном.

– Па шта? – рече равнодушно Бојан.

– Морамо да пожуримо, време нам истиче! Рекао сам ноћном чувару да се нећемо дуго задржавати – прекинуо их је Жарко. Затим је извадио свежањ кључева и једним од њих откључао једна врата у ходнику. Увео их је у зборницу. Била је то велика просторија са високим сводом, украшена сликама и бордо завесама. Бојан се окренуо према Анђели, ставио јој је руку око струка и рекао умиљатим гласом:

– Знаш лепотице, ова просторија је некад била балска дворана. Да ли би можда хтела да заплешеш са успешним професором гимназије?

– Не, Бојане, нисам расположена – одговорила је она, склањајући његову руку.

– Хм... Мало пре ми је деловало као да имаш времена – констатовао је Бојан заједљиво, док се Анђела окренула према Златку.

– Какви су твоји утисци о школи?

– Интересантно је! Некада је све ово било направљено за грофове, то јест за племиће, а данас је на располагању свим људима – да стекну перспективу света каква је некада била резервисана само за одабране. Они су били владари, али и мецене уметника и учених људи, што вероватно значи да су тежили нечем вишем. Данас то могу и обични људи и то на месту које им је остало од племића. Мислим да је вредан циљ изборити се за то да школа остане у овој згради! Да генерације прођу кроз ове зидове и ту формирају своју личност – рекао је Златко.

– Ти племићи нису били баш тако сјајни! У подруму су имали тамницу за непослушну послугу. Пронашли смо је пре неколико година, када смо износили гомилу накупљених ствари из подрума – додао је Бојан.

– Да ли је неко компетентан обавио истраживање и потврдио то? – упитао га је Златко.

– Није било потребе за тим! Ваљда знамо толико и сами, јер знамо опште животне ствари?! За шта би друго служила тамница? – упита га Бојан.

Секретарица Милана је прекинула њихов разговор:

– Оно су врата моје канцеларије, из које се улази у Богосавову канцеларију. Професор Жарко се још није уселио, тако да ништа из канцеларије није померано. Тамо треба да потражимо меморију!

– Морамо да пожуримо – рече Жарко, после чега је поново откључао једна врата.

Ушли су у Миланину канцеларију. Била је то мала и уредна канцеларија са орманом у којем су стајали документи. Поред ормана је био писаћи сто, украшен дрвеним иконицама и неколиким народним рукотворинама.

Из њене канцеларије прешли су у Богосавову, која је била већа. Жарко и Милана су почели да претражују сто и орман иза стола, док су остали гледали. Одједном, Милана је несмотреним потезом закачила скулптуру, која се

налазила на дрвеном постољу. Скулптура је почела да пада, али ју је Златко ухватио, захваљујући брзој реакцији.

– Ух, добро је! Хвала Вам, младићу! Никада нисам волела ту статуу, али ми је свеједно драго да сте је спасли – рече Милана.

– Интересантно – насмеши се Златко, па је упита: – А зашто је нисте волели?

– То је некакав паганski бог. Ипак, Ви и ја смо хришћански народ – одговорила је Милана.

Златко је осмотрио скулптуру. Био је то мушкарац са дугом брадом, голим торзоом, огрнут око струка. На постољу скулптуре био је угравиран астролошки симбол.

– То није бог, већ титан. Титан Уран. Према митологији, њега је кастрирао његов син, титан Кронос, односно Сатурн. Уранове гениталије су пале у море и из њих се родила Венера, најлепша од свих богиња. Тај мит приказује чувена слика „Рођење Венере" фирентинског ренесансног мајстора Сандра Ботичелија – објаснио је Златко, док је враћао скулптуру на дрвено постоље.

– Очигледно, младићу, да сте добар историчар! И стало Вам је до свог града, баш као и мени, будући да потичем из старе грађанске породице. Али немојмо сад о томе, не заборавимо зашто смо овде – рече Жарко, па се обрати Милани и Анђели:

– Да ли имате неку представу где би могла да буде меморија?

– Не, мој отац је око најважнијих ствари увек био тајанствен – рече Анђела.

– То је истина. Када смо открили тамницу и тајни тунел у подруму, сви су били уплашени, или згрожени. Али не и он! Он је био фасциниран и одушевљен, као млади студент! Једном сам га питала шта је то код њега, због чега воли такве ексцентричне ствари? А он је рекао да би његову тајну могао да открије само племенити витез! Никад га нисам разумела, иако смо толико година радили

заједно!

– У столу и орману нема никакве меморије! Сигурно смо нешто пропустили – рече Жарко.

– Можда су на другом месту? – рече Бојан.

– Али где? – размишљао је наглас Жарко.

– Хм... Рекли сте, Милана, да је покојни директор говорио да би његову тајну могао да открије само племенити витез? Можда је мислио на оклоп код улаза у зграду. Тако би флеш-меморија била свима испред носа, а да нико не посумња – рекао је Златко.

– Па... Време нам истиче, а немамо других идеја… Хајде да погледамо тај оклоп – рекао је Жарко, после чега су сви пошли назад ка улазу.

Када су стигли до оклопа, Жарко је подигао визир са кациге и почео да руком опипава њену унутрашњост.

– Нема ничег – рече он.

– Можда да га полако протресемо, па ћемо чути ако је унутра флеш-меморија – предложио је Златко, што је Жарко опрезно и урадио. Али ништа се није чуло.

– У овом оклопу нема ничег, то је само стара гвожђурија, а не племенити витез! Толико о стручном истраживању – рекао је Бојан, погледавши Златка. Златко му се уљудно осмехнуо, покушавајући да га игнорише, а онда се сетио:

– Тако је, то није племенити витез, то је само оклоп! Племенити витез је човек, човек са слике! – сетио се Златко.

– Не разумем – рече Жарко.

– Постоји песма, написана за време аустријске опсаде Београда. Зове се „Принц Еуген, племенити витез”. Његову слику смо видели горе у ходнику. Слику на којој се у позадини види баш та битка! Можда она крије некакву тајну која би нас могла одвести до меморије – изнесе Златко своја размишљања.

– Исто си мислио и за оклоп, па нисмо пронашли

ништа – рече му Бојан.

– Треба да послушамо Златка, шта нас кошта? Свеједно немамо идеја, а и тамо је слика тог племенитог витеза, одмах уз степениште – укључила се Анђела у дискусију.

На Анђелино инсистирање пошли су уз степениште и дошли до репродукције портрета Еугена Савојског. Жарко и Златко су заједно пажљиво скинули слику. Ставили су је на под и наслонили на зид. Затим су почели да прегледају зид иза слике, а потом и позадину саме слике.

– Нема ничега – констатовао је разочараним гласом професор Жарко.

– Ето, шта сам рекао?! – узвикнуо је Бојан.

– Чекајте! – рече Златко и показа им на слику: – Племенити витез можда зна тајну! Погледајте како показује прстом десно од себе.

– Не разумем, показује на битку? – упита Милана.

– Да, тако изгледа. Али показује на нашу леву страну! Тамо! Тачно према оним вратима! – рекао је Златко.

– То су врата од подрума! Тамо нико не воли да силази! – узнемирила се Милана.

– Тако је, тамо нико не воли да силази. Зато је то добро место да се ту нешто сакрије! Браво, младићу! – рече Жарко Златку и поведе остале до врата.

Прво је склонио дебелу металну шипку везану катанцем, која је била додатна заштита. Затим је узео још један кључ са свежња и откључао врата. Сви су упалили светла са мобилних телефона, јер им је Жарко објаснио да су у подруму старе електричне инсталације из прве половине прошлог века и да оне нису у функцији. Док су се спуштали низ узане дуге степенице, приметили су да у подруму немају сигнала на телефонима.

– Ово место је велико и мрачно, где да почнемо да тражимо? – упитала је Анђела.

– У тамници! Овде преко дана, док има светла, долазе домари и друго особље. Али нико осим Богосава није могао да уђе у тамницу, јер је на овом његовом свежњу једини кључ од тамнице! Ово је заиста најбоље место, у целој школи, на којем би Богосав могао да сакрије флеш-меморију! Раније нисам ни размишљао о томе, али сада ми делује сасвим логично – рекао је професор Жарко.

Дошли су до врата од тамнице. То су била велика и тешка метална врата са малим прозором који је имао решетке. Након што их је Жарко откључао, ушли су. Само је Милана остала напољу, јер се – како је рекла – није осећала угодно ни у подруму, а камоли у тамници. То је била мала просторија озидана циглама и потпуно празна. Зид у који су врата била уграђена био је необично дебео. Није било никаквог прозора. Прашина је лебдела у ваздуху, што се одлично видело на светлу мобилних телефона. Све то је стварало језив осећај...

– Морамо да опипамо зидове, можда нека од цигала може да се помери и открије неку малу шупљину. А можда морамо да пронађемо још неки траг – рече Златко и поче да опипава зидове.

– Ви сте паметан младић, сигуран сам да ћете пронаћи оно што тражимо – рекао је професор Жарко, па је наставио нешто тишим и озбиљнијим тоном: – Знате, наша професорица историје ускоро иде у пензију. Можда бисте се Ви одлично уклопили у ову школу! Такође сте и прави љубитељ свог града, чим помажете наш циљ! Ја сам, као што сам већ рекао, потомак старе грађанске породице и драго ми је да има још таквих као ја...

Златко се одједном тргнуо. Затим се, на изненађење свих, полако окренуо од зида, дошао до професора Жарка и озбиљним тоном му рекао: – Све знам!

– Не разумем – одговорио је Жарко уљудно.

Златко је лежерним покретом са рукама у џеповима направио још један корак ка професору и поновио:

– Све знам! Знам зашто Вам је важно да пронађемо флеш-меморију!

– Младићу, заиста немамо времена за губљење! Погледајте испод оне расклимане цигле тамо – рече Жарко и показа прстом иза Златка, Анђеле и Бојана.

Када су се њих троје окренули, Жарко је ужурбано изјурио напоље, затворио врата и брзо закључао троје људи у тамници!

Анђела и Бојан су, у неверици, покушавали да отворе врата, али узалуд. Када су одустали, Златко је дошао до прозора са решеткама на средини врата и поново погледао у професора Жарка, поред којег је стајала потпуно равнодушна Милана.

– Све се уклапа! Сами сте рекли да је до одлуке о пребацивању гимназије дошло помоћу уцена и подмићивања. Ви сте главни кандидат за новог директора. Бивши директор је знао да покушавају да Вас уцене, или подмите, да би изместили гимназију и дали зграду неком локалном богаташу. И открио Вам је да има доказе о томе на својој флеш-меморији – обратио се Златко Жарку, на шта је овај мирним тоном одговорио:

– Богосав је био добар директор и ментор, али тежак човек… Није имао флексибилност и осећај за реалну ситуацију. Живео је у свету апстрактних идеја. Био је својеврстан лудак. И пре његове смрти било ми је понуђено да заузмем његово место директора. И да, морао сам да пристанем на то, да се гимназија измести у другу зграду. Али то је мала цена за опстанак ове школе! Знате, ти људи, богаташи и градски оци, они на крају увек ураде оно што су замислили. Ја сам, за разлику од Богосава, разумео да нема сврхе да им стојим на путу. И да би то могло да буде добро за мене! Исто тако и Ви, Златко, треба да разумете да нема сврхе да стојите мени на путу. То би могло да буде добро за Вас. Можете добити посао професора и пре него што наша колегиница оде у пензију.

А одатле можете бити унапређени, можда чак у заменика директора. Много је отворених опција...

– Срам те било, тата те је сматрао за пријатеља! – викнула је љутито Анђела.

– Професоре, ово је неразумно! Пустите нас напоље, па ћемо причати! – викао је Бојан узнемирено.

– Жао ми је, Бојане. Милана и ја ћемо сад оставити вас троје ту, да пронађете флеш-меморију. Сутра ујутро ћемо доћи по вас. Ти си разуман човек, Бојане. Знаш да је за тебе добро да то што пронађете дате мени! Верујем у тебе. А желим да верујем и у Ваш осећај за здрав разум, Златко. Закључаћемо и врата од подрума, тако да нема сврхе да покушавате да побегнете из тамнице! Концентришите се на то да пронађете флеш-меморију – рекао је Жарко и отишао.

Секретарица Милана је погледала Златка и Бојана кроз решетку и обратила им се: – Послушајте професора Жарка, тако је најбоље за све!

После тих речи, кренула је за Жарком.

– О, не! О, не! Шта ћемо сада?! – панично је викао Бојан, пролазећи прстима кроз зализану косу.

– Смирите се, Бојане – рече му Златко лежерно.

– Ко си ти да ми кажеш да се смирим?! Зар не видиш где смо?!

– Обратите пажњу на ова врата! Ипак Вам је компетентно истраживање овог места могло донети прецизније одговоре од наводног знања општих ствари. Ова метална врата имају превише модеран механизам да би била направљена у деветнаестом веку. Приметио сам то чим смо ушли овде. Много је извесније да је ова просторија била трезор банке између два светска рата, а не тамница. То значи да су ова врата направљена да задрже људе споља, а не унутра – рекао је Златко и погледао ка механизму на вратима. Видео је точкић са жребовима. Окренуо га је и врата су се отворила.

– Слободни смо! – повикала је Анђела.

– Нисмо! И горња врата која воде из подрума су закључана – рекао је Бојан, па је наставио хистеричним тоном: – Не можемо побећи одавде! Ја не желим да останем без посла. Ако се замерим неком изнад себе, нећу више пронаћи тако добар посао у овом граду! Мораћу да будем продавац или конобар! Професор Жарко је у праву, треба бити реалан! Морамо да га сачекамо до јутра и пробамо да пронађемо флеш-меморију! А и како бисмо изашли из подрума?!

Анђела је презриво гледала у Бојана, док је Златко размишљао.

– Можемо да обијемо горња врата! – предложи Златко.

– Не можемо… Чак и да обијемо браву, дебела метална шипка са катанцем је са спољне стране – објаснила је Анђела.

– А тунел? Зар у подруму нису пронашли и тунел који води до цркве прекопута? – упитао је Златко.

– Не буди луд! То је несигурно и опасно! А и морамо сачекати професора Жарка – био је упоран Бојан.

– Можете ли нам бар рећи где је улаз у тунел, Бојане? – упитао га је Златко.

– Тамо, иза оне старе полице са алатом – рече Бојан.

– У реду, пробаћу да померим полицу – рекао је Златко погледавши у Анђелу, као да очекује њен одговор, да ли жели да пође са њим.

– Анђела, чекај! Немој да идеш, остани са мном! Морамо да сачекамо професора, сигурно се може направити нека комбинација за тебе – говорио је Бојан, на шта се Анђела само окренула према Златку и упитала га:

– Можеш ли сâм да помериш полицу?

– Мислим да знам једну или две ствари о полицама са алатом – рекао је он смешкајући се.

Пажљиво је одгурнуо од зида један крај полице и

отворио пролаз ка тунелу, широк око пола метра. Видео је тунел. Био је око два метра висок, са полукружним сводом и зидовима озиданим циглом. Није било никаквих врата иза полице, само улаз у тунел. Бојан је сео на под, гледајући Златка, а Анђела је на полици са алатом пронашла батеријску лампу.

– Ја ћу нам осветљавати пут овим, да уштедимо батерије мобилних телефона – рече она.

Док су улазили у тунел, Златко се још једном осврнуо ка Бојану и осмотрио га. Бојан је седео на поду своје тамнице; рукави на елегантно сивој кошуљи били су засукани, а раније зализана коса деловала је рашчупано. Размишљао је о јадној људској прилици пред собом и схватио је на шта је професор Крстић мислио када је рекао да неке околности могу да учине антисистеме трајнијима. Разумео је да управо гледа у једну такву околност. То је празан и бесциљан човек, који ће пристати да добровољно седи у тамници, како би извукао неку корист. Или бар да не би изгубио оно што већ има. О идеологијама антисистема испричано је тако много, а о овој јадној појави испричано је тако мало.

„Шта покреће неког попут Бојана? Зашто је он такав? И како људи попут њега чине носећи стуб било ког антисистема? То ће ми бити тема за књигу! То је моја лична сврха: да разумем и поделим то са другима! Лоше искуство које сам имао у градској управи овог је момента постало добро искуство, јер ми је дало одличан унутрашњи увид о овој појави! Ништа није беспотребно, све једном добије свој смисао" – мислио је Златко.

А онда га је Анђела прекинула у размишљању, ухвативши га за руку. Схватио је да је време да крену у непознато. Јер нема другог излаза.

Ушли су у тунел, широк око метар и по, држећи се за руке. Златко је ишао први, а Анђела је ходала иза њега и осветљавала пролаз лампом. После десетак метара дошли

су до степеница, које су водиле ка доле. Тек када су се њима спустили, Златко је помислио да ово можда и није била тако добра идеја... Овај тунел био је направљен док још нису постојали аутомобили, нити камиони тешки неколико тона. Данас они свакодневно пролазе путем изнад тунела. Шта ако је тунел урушен? Шта ако се уруши на њих двоје? Осетио је тескобу, која је била више од благе клаустрофобије или обичног непријатног осећаја... Схватио је да је овај тунел сада цео његов свет! И није могао да зна шта га чека на крају. Али погледао је у Анђелу. Било му је драго што је и она део тог малог света, јер га је чинила лепшим. И наставио је даље.

После неколико минута дошли су до степеница које су водиле ка горе. Када су се попели, видели су да их само неколико метара дели од мермерног зида.

– Слепи пут?! – упита Анђела.

– Не, није. Погледај! Мермерни зид има металну ручку. А на поду су полукружни трагови, по којима се види да зид може да се помери ка унутра! – говорио је Златко, показујући трагове клизања на поду.

Повукли су ручку заједно и мермерни зид се померио за неколико сантиметара.

– Морамо да наставимо! Тешко је, али то су некаква врата – био је упоран Златко.

Уз изузетан напор, успели су да отворе врата довољно да могу да прођу једно по једно. Златко је прошао први, а Анђела за њим. Следећег тренутка обрели су се под високим сводом празне цркве. Иако је била ноћ, у цркви није био потпуни мрак. Разнобојни витражи са ликовима светаца блистали су на јакој месечевој светлости.

– Интересантно! Никада нисам волела цркве, али сада кад смо побегли са оног ужасног места, овде се некако осећам као код куће – рече Анђела, па потом упита: – Шта ако смо и овде закључани?

– Црква је место увек отворено за све људе, бар у

теорији. Хајде да проверимо да ли је тако и у пракси – одговори Златко.

Пошли су до главних врата цркве. На њихово одушевљење, врата су била откључана. Изашли су, прошли кроз порту и убрзо поново били на улици!

Златко је скинуо тамносиви сако и понео га даље у руци.

– Није ми јасно! Како си знао да је професор Жарко тражио татину флеш-меморију зато што су на њој докази који разоткривају њега? – упитала је Анђела, док су ходали тротоаром.

– Зато што ме је у моменту подсетио на моју колегиницу Татјану и моје бивше колеге из градске управе. Не знам како бих то објаснио... Не знам ни да ли сам ја прави човек, који би могао то да објасни...

– Пробај!

– Видиш, мислим да сви људи на неком нивоу желе да имају своју личну сврху, која их испуњава. Када одустану од ње, замене је неким инстант стилом. И онда све људе посматрају кроз свој стил, да би дали себи на важности. Такође, постају празни, хладни, прорачунати људи, који гледају само своју корист! За моје бивше колеге из градске управе тај је стил била нека идеологија, која се може истаћи на челу. За Татјану је то стил породичне жене, за Милану стил религиозне жене из народа. За Бојана је то стил успешног човека, а за Жарка стил старог грађанина. Тиме што је превише истицао свој стил и посматрао друге кроз њега, сâм се разоткрио као хладна, прорачуната особа, која само гледа своју корист – објаснио јој је Златко.

– Мој отац је имао свој циљ, колико год да није био савршен отац. А имао је и исто такво одело – рече Анђела, показујући на лого сребрне руже на унутрашњој постави Златковог сакоа.

– Заиста? Да ли је сахрањен у том оделу?

– Не, одело је још у стану. Мама је однела његово

тело из болнице и сахранила га је у селу у којем су њих двоје одрасли. Зашто би био сахрањен у том оделу?

– Зато што је та сребрна ружа лого радње која прави одела за вечни починак, одела која су намењена томе да људи у њима буду сахрањени. Знаш, овај... Ја сам вечерас купио своје одело, на препоруку свог старог ментора да у тој радњи могу купити приступачно одело. И док сам ишао из радње кроз гробље, срео сам тебе. Ја заправо радим као обичан продавац у продавници алата. То је мој посао у приватном сектору.

– Стварно? А вечерас си одбио посао професора историје у гимназији?

– Док сам радио у градској управи, већ сам био прошао кроз тај свет људи са комбинацијама и стиловима, који се бахато боре за опстанак. Знам да ту није моје место. Научио сам све лекције које су ми биле потребне и не морам да их обнављам. Имам свој посао од којег обезбеђујем пристојну егзистенцију. Временом ћу пронаћи бољи. И имам лични циљ: да као историчар напишем књигу о веома важној теми. Изгледа да друштвене и класичне науке ипак јесу важне у модерном технолошком свету!

– Имаш ли издавача?

– Не, мислим да ћу сам објавити електронску књигу.

– Зар твоја породица и пријатељи не би били разочарани тиме што си одбио посао у гимназији, да би писао књигу?

– Изгледа да ћу морати да их разочарам.

– Делујеш задовољан собом.

– И јесам. Одела и стилови не чине човека. Већ његова лична сврха. Она чини разлику између човека и будале. Ово одело, са културним моделом који иде уз њега, само по себи није важно. Оно је ту само да сачува човекову сврху од разбојника – рекао је Златко смешкајући се, а онда је одједном узвикнуо: – То је то!

– Шта је било? – упитала је изненађено Анђела.

– Морамо да одемо до твог стана! Знам где је флеш-меморија твог оца!

Непуних пола сата касније дошли су у Анђелин стан. Анђела је повела Златка у собу покојног оца и показала му очево одело са логоом сребрне руже. Он га је пажљиво прегледао и из унутрашњег џепа извадио љубичасту флеш-меморију!

Затим су пошли у њену собу и укључили меморију у Анђелин компјутер. Она је седела за компјутером, док је он сео на кревет.

– Да, ту су татини дневници! А ту су и снимци екрана Жаркове електронске поште. Забележени су његови договори са градским оцима – да он постане директор, а да се школа пребаци у стару зграду суда – констатовала је Анђела.

– Морамо то да објавимо – рекао је Златко.

– Не брини! Прекопирала сам податке на свој компјутер и шаљем их неким пријатељима, који ће их објавити.

– Да ли су ти твоји пријатељи новинари?

– Ха, молим те, не буди смешан! Они су хакери. Информације из татине меморије већ ће кружити интернетом када вест о школи буде објављена у локалним медијима – рекла је задовољно Анђела.

– Добро је, нека буде тако – сложио се Златко.

– За сваки случај, ти чувај ово код себе – рече Анђела и даде Златку љубичасти флеш-диск.

– Ја да чувам то?!

– Да, ти. Тата је био у праву! Само је племенити витез могао да открије његову тајну. Ко би боље чувао татину меморију од тебе?

– У реду – сложи се Златко и узе флеш-меморију.

– Знаш... Кад постанеш независни аутор и издавач електронске књиге, сигурно ће ти требати веб-сајт. Ја бих

могла да ти направим један – говорила је Анђела, док је седала на кревет поред Златка.

– Значи да ћемо бити у контакту? – упитао ју је.

– Сигурно хоћемо!

Главобоља

Џејн је мучила главобоља док се шетала пешчаном плажом. Била је нервозна, али је то покушавала да сакрије наочарима за сунце. Као да је само сунце било криво за њено лоше расположење, које није могла да објасни... Јер – имала је све: добар посао у трговачкој фирми, као и породицу. Мужа је упознала на послу. Венчали су се после годину дана забављања и добили су сина, који сада има већ осам година. Сви заједно су дошли на овај одмор.

А поврх свега, добро је изгледала. Имала је дугу равну црну косу и тамнији тен. Средње висине, витка, са израженим облинама и правилним цртама лица. Са својих тридесет пет година мамила је погледе мушкараца на плажи, док је ходала боса по белом песку Барбадоса. Носила је једноделни јаркоцрвени купаћи костим, у којем је њено тело, са понеком ситном тетоважом, долазило до изражаја.

Али та проклета главобоља, ничим изазвана! Муж јој је раније у хотелу сугерисао да је главобоља можда нормална ствар када се организам навикава на тропско време, са чим се она сложила, наглас. Дубоко у себи, међутим, знала је да њено расположење нема никакав физички узрок.

Покушавала је да је игнорише, како јој не би пропао одмор са породицом. Фокусирала се на плажу. Била је приватна, са рестораном и баром. На средини, између многобројних шарених сунцобрана послаганих у редовима, налазио се мостић, на чијем је крају била скакаоница. Са тог мостића пружао се најбољи поглед на плажу и Карипско море.

Пењала се на мостић и посматрала бродове у даљини, када су јој пажњу одвукли људи који су јој

долазили у сусрет: обилазили су је, гледајући своја посла и очигледно уживајући под врелим карипским сунцем. Питала се да ли са њом нешто није у реду када није тако срећна као они, јер је мучи та да досадна, ничим изазвана главобоља.

Док је посматрала људе, није ни приметила да је дошла до краја мостића. Тог момента је опазила једног човека. Био је средње висине, у плавим купаћим гаћама, неколико година старији од ње, са густом смеђом таласастом косом средње дужине и некако шпицастим, обријаним лицем, на којем су се истицали орловски нос и самоуверен поглед. Изгледао је жилаво, иако очигледно није ишао у теретану.

Гледала га је како се пење до највише скакаонице. Чим је дошао до платформе на врху, без трунке оклевања скочио је на главу у бистро, провидно, плаво море. Џејн се у моменту најежила, замишљајући себе како скаче са висине – тек тако, као да је то само обичан корак. Окренула је главу на другу страну, наставивши да гледа јахте у даљини.

Одједном се тргнула, осетивши нечију руку на свом стопалу. Била је то рука истог оног човека који је малопре скочио у воду. Схватила је да је случајно стала тик поред мердевина помоћу којих се из воде пење назад на мостић. Међутим, како се била изненадила када је осетила његову руку на свом стопалу, наочаре за сунце су јој спале, одбиле се о ивицу мостића и упале у море.

– Молим Вас, господине – полуљутитим гласом се обратила човеку са шпицастим лицем и орловским носом. – Можете ли ми додати моје наочаре? Упале су ми у воду, због Вас.

Човек је најпре збуњено погледа, а када је схватио ситуацију, само се пустио са мердевина и загњурио у воду.

Џејн је размишљала како се понела просто. Он је вероватно случајно ставио руку на њено стопало, а она му

се обратила тоном као да је урадио нешто страшно!

Време је пролазило, а човек још није израњао. Сада је већ почела да осећа кривицу због свог става од малопре. У крајњем случају, он није био крив за њену главобољу и нервозу.

А онда је човек коначно изронио, држећи у руци наочаре за сунце. Поново се ухватио за мердевине и попео на мостић. Стао је испред ње и пружио јој је наочаре.

– Молим Вас, извините – рекао је дубоким, смиреним гласом, са израженим источноевропским нагласком.

– У реду је. Само морате да будете пажљивији – одговори она и даље помало љутитим тоном, иако није била љута, већ јој је само било непријатно.

– Излазио сам из воде и нисам очекивао да ће неко стајати на врху мердевина.

– Знам, видела сам Вас да скачете – надовеза се Џејн, сада нешто нормалнијим тоном.

– Желите ли да пробате? – упита је мушкарац, након што ју је брзо и суптилно одмерио.

– Шта да пробам? –запита она, сада већ меким гласом, као у младе девојке.

– Па да скочите! – одговори човек са шпицастим лицем самоуверено.

– Нека, хвала. Изгледа високо – изговори Џејн гласом стидљиве девојчице.

– Пођи ћу и ја са Вама, да се осећате сигурно. Висина је узбудљива! – осмехну се он са самопоуздањем.

– Не! Не могу да улазим у воду без свог мужа! Данас нам је први дан на плажи на Карибима и договорили смо се да ћемо ући у воду заједно – одговори она, тоном који је поново постајао озбиљнији.

Човек само климну главом у знак извињења и крену назад према скакаоници. Џејн је ћутала неколико секунди, а онда му се поново обрати.

– Чекајте! Само хоћу да Вам кажем *хвала* што сте ми вратили наочаре за сунце.

– Нема на чему! Вероватно би Вам муж купио нове – одговори јој човек.

– Да. Мој муж и ја смо трговци. Радимо заједно у једној фирми. Ово нам је први одмор после дуго времена, јер пуно радимо. А Ви, да ли сте ожењени, чиме се бавите? – упита га она, поново меким тоном.

– Нисам ожењен – насмеши се човек, па настави: – Зовем се Алмир. Ја сам пилот.

– Пилот? – понови она, кикоћући се као нека стидљива девојка.

– Да. Радим као инструктор летења за једну авио-компанију са Флориде, која углавном превози путнике на карипска острва. Усавршавам њихове пилоте; учим их напредним вештинама. Често долазим послом на Барбадос, Јамајку, Порторико; кад имам слободног времена, волим да мало дођем на плажу.

– То делује узбудљиво! Ја сам Џејн. Мислила сам да сте само обичан мангуп, када сам Вас видела како скачете у воду. Мора да сте пуно радили да дођете на то место!

– Моји родитељи су такође били трговци. Требало ми је времена да пронађем свој пут. Али вредело је. Кад човек коначно научи да лети, онда то постаје његов живот. Зато уживам у учењу других да лете. Хоћу да и они пронађу свој пут, попут мене.

– То делује као сан!

– Јесте, као сан! Али је и одговоран задатак. Животи других људи зависе од мене – одговори Алмир, нешто озбиљнијим тоном.

Џејн стидљиво погледа ка скакаоници, а затим се поново обрати Алмиру: – Могу ли да Вам верујем? Мислим, ако се попнемо на скакаоницу заједно?

Алмир се осмехну и самоуверено климну главом, дајући јој знак да може да му верује. Затим крену први ка

скакаоници. Џејн је оклевала неколико секунди, а онда пође за њим.

За непун минут стајали су сами на највишој платформи скакаонице. Дала му је своје наочаре за сунце, да их чува. Почела је да се премишља, јер јој је деловало високо. Као трговкиња и породична жена, никада се није пењала високо. Тек је сада схватила колико је висина плаши.

– Бојим се! – прошапута.

– То је само тренутак страха. Када направиш корак преко ивице, остаје само узбуђење летења. Веруј ми – шапну јој он заводљивим гласом, преставши да јој персира. Џејн се прво премишљала, непун минут, а онда му одговори, тихим гласом стидљиве девојчице, такође без персирања:

– Мораћеш да ме гурнеш...

Како је то изговорила, тако је осетила Алмирову снажну и сигурну руку на својим леђима и – већ следећег тренутка је летела! У моменту је заборавила на породицу, посао трговкиње и све што је знала о себи! Као да је била нека друга жена, чији је живот – иако је трајао само један трен у поређењу са вечношћу – ипак био вредан живљења у том моменту.

Два минута касније, Џејн се пењала уз исте оне мердевине. Дрхтала је од страха, али и узбуђења. Алмир јој је пружио руку, што је она прихватила. Попела се назад на мостић и забацила главу попут дивље животиње, док су капи воде са њене косе прскале по пилоту.

– Хоћеш још једном? - упита је Алмир.

Џејн му се осмехну најискренијим осмехом који је икада икоме упутила, а онда се у тренутку уозбиљи, рекавши кратко: – Морам да идем!

Затим се окрену и побеже назад према плажи, где су је чекали муж и син.

Алмир је махао њеним наочарима за сунце,

довикујући јој да се врати по њих. Али узалуд. Џејн је ужурбаним кораком хитала што даље од мостића, скакаонице и пилота.

Неколико минута касније била је на плажи. Угледала је мужа како са сином седи под једним од шарених сунцобрана. Супруг је био мршав човек, њених година, дечјег израза на округлом лицу, којим су доминирале сићушне црне очи. Глас му је био танак; скоро да је подсећао на женски. Тело му је било прекривено бројним тетоважама, које је вероватно требало да оставе утисак да је мужевнији него што јесте. Лименком кока-коле ударао је безопасног малог рака у песку, док му је дечак викао да престане са тим.

– Рак има клешта, сине! То је опасно! Може да уштине тебе, или маму! – одговорио је њиховом сину.

Онда је угледао супругу.

– Мокра си? – упита је.

– Замисли, неки гад ме је гурнуо са мостића, тамо где људи скачу у воду! Тек тако, без икаквог повода! – одговори му Џејн.

– Па то је страшно! Ово би требало да је ексклузивна плажа, а има таквих будала – узвикну изненађено муж.

– Изгледа да сам изгубила наочаре за сунце, када сам пала у воду – говорила је она повређеним гласом жртве, што је била улога у коју њен муж није ни најмање посумњао. А затим је брзо променила тему, упитавши мужа шта су он и њихов син радили док је није било.

– Купили смо само кока-колу. Чекали смо тебе, да идемо заједно на ручак – рече муж, када их син прекину дечијом виком:

– Нећу да једем, хоћу и ја да скачем у воду!

– Скакање у воду је опасно. Тако се људи повређују; то је за мангупе. Хајде, идемо да једемо – одговори отац.

– Нећу да једем! Хоћу да скачем у воду, хоћу да

летим! – викао је дечак.

– Твој тата је у праву. Летење је за мангупе. Једног дана ћеш бити добар и породичан човек као твој отац, па ћеш схватити – рече Џејн, те се испружи на лежаљци поред оне на којој су седели њен син и муж.

– Хајде, идемо на ручак, ја частим! – рече Џејнин муж, на шта му она одговори да само хоће да лежи на лежаљци. Али њен муж је био упоран: – Хајде да ручамо, па ћу после да ти купим нове наочаре за сунце. Брендиране!

Џејн се окрену ка њему, насмеши се, па рече:

– Стварно си добар трговац!

Затим промрмља тихо, себи у браду:

– У ствари, обоје смо…

Потом се поново наглас обрати мужу:

– У реду, крените ви; ја ћу вас стићи за пет минута!

Муж и дечак устадоше са лежаљке и кренуше према ресторану на плажи. Џејн се најпре окрену за њима, а потом са уживањем зажмури и протегну се на лежаљци, присећајући се тренутка од малопре, када ју је Алмир гурнуо са платформе.

И одједном примети да је она ужасна главобоља потпуно нестала.

Велики коралнi гребен

Сунце је пржило земљу, као тихи господар који немо – али неприкосновено – подсећа поданике на своје присуство… Ваздух је био топао и пун влаге, јер је ту, на јужној хемисфери, била средина лета. Недеља пополдне, улице Дарвина, града у Северној Територији у Аустралији, биле су скоро пусте. Тек је покоји абориџински просјак за долар молио ретке пролазнике, углавном лепо обучене белце, који су пролазили поред њега ни не подижући поглед са паметних телефона.

Жена од око четрдесет година ишла је из једне од ретких самопослуга које раде и недељом, носећи кесу са намирницама у једној руци, а лименку са газираним соком у другој, ноншалантно га пијући низ улицу, онако у покрету. Имала је дугу и неговану црну косу, светао тен и зелене очи; била је упадљиво нашминкана. Носила је мајицу на бретеле и кратку сукњу – помало изненађујуће за њену фигуру. Иако је некад давно можда била згодна лепотица, сада је њено тело било са вишком килограма и целулитом, које мајица и кратка сукња уопште нису сакривале. На левој руци имала је тетоважу некаквог цвета у боји. Како јој је рука временом постала дебља, слика цвета је престала да личи на оно што је некад требало да представља. Али њу то није бринуло. Деловало је као да више живи у прошлости, времену када је њено тело било другачије; баш као и она цела.

Попела се уз степенице модерне, али једноставне и скромне стамбене зграде. Откључала је врата и ушла у мали, лепо уређен, модеран стан. Отишла је право у кухињу, где је за столом седео човек њених година.

Био је мршав; носио је једноставну поло мајицу и наочаре са диоптријом. Најупечатљивије у његовој појави,

осим помало озбиљног лица, било је то што је ћелав. Тачније, изгубио је косу на средини главе, а преосталу је бријао. То мушкарци често раде када почну да губе косу, како не би изгледали проћелаво.

– Где је Софи? – упита жена, ушавши без икаквог поздрава и готово рефлексно бацивши лименку у канту за смеће. Почела је да вади намирнице из кесе.

Одговора на њено питање није било, јер је човек, који је деловао као да ју је једва и приметио, само гледао у лаптоп испред себе.

– Семи, чујеш ли шта те питам?! – обрати му се жена мало озбиљнијим тоном, на тренутак преставши да вади намирнице из кесе.

– Извини, љубави... Загледао сам се у нешто. Можеш ли, молим те, да поновиш? – узврати човек.

– Где нам је ћерка?

– У својој је соби. Гледа неки документарац на Јутјубу. Вероватно о угрожености Афроамериканаца у Сједињеним Државама, или о борби за права жена у Ирану – образложи он, са дозом ироније у гласу.

– Па, добро... Нека гледа – одговори жена помало незаинтересовано, те се врати механичком вађењу ствари из кесе.

Затим настави:

– Купила сам нам намирнице за следећу недељу; сада треба да спремимо ручак.

– Ставићу шпагете да се кувају за који минут – одговори човек, негодујућим хладним гласом.

– Шта ти је, Семи? – упита га жена, док је механички слагала у фрижидер намирнице које је извадила из кесе.

– Знаш ли да је Софи решила да буде социјални радник? – упита он, истим тоном, не скидајући поглед са лаптопа.

– Па шта? – одговори жена ноншалантно, не

прекидајући своју радњу.

– Како то мислиш ’па шта’? – тргну се човек, склонивши руке са лаптопа, те, озбиљно погледавши жену. настави:

– Да трчка око наркомана и просјака Аборицина, уместо да се усмери на нешто друго у чему би могла да направи успешну каријеру?! На бизнис, технологију? Било шта друго!

Жена на тренутак престаде да слаже намирнице у фрижидер, погледа у мужа задовољно се смешећи, па му рече:

– Семи, Софи је девојка. Веома лепа млада девојка. Она има и друге могућности у животу, осим каријере. То чиме се бави је чисто онако, да као има личност...

– Само мислим на њено добро, Лена! Желим да буде успешна, јер – она је моја ћерка! – настави Семи озбиљним тоном.

– Дај, молим те! Ти си завршио некакву школу за менаџмент, па си са четрдесет година виши службеник на рецепцији мањег хотела – рече Лена полутихим гласом. Затим настави да слаже намирнице у фрижидер.

Семи љутито затвори лаптоп. Супрузи се обратио једва се суздржавајући да не повиси глас:

– Шта хоћеш тиме да кажеш? Да мени не иде добро? Ја тек чекам своју шансу! Испунићу све своје планове о којима сам ти причао! Само да ми се некако створи повољнија ситуација!

Лена преврну очима, окренута леђима Семију, затим још једном престаде да слаже намирнице у фрижидер, окрете се мужу, нагну се над њега и пољуби у врх ћеле.

– Знаш да не мораш тиме да се оптерећујеш. Одрасла сам у некој држави источне Европе, под ратом, санкцијама, у сиромаштву... Ти си ми овде, у свету који је био нов за мене, пружио сасвим довољно. Живимо прилично добро и имамо лепу ћерку. Још правиш и

шпагете за недељни ручак! Ти си добар муж и добар човек.

Након што му је то рекла благим гласом, врати се слагању намирница. Он је и даље седео пред склопљеним лаптопом, озбиљно је гледајући, па упита:

– А Алекс?!

На помен тог имена Лена испусти кесу са пиринчем на под, која само срећом није пукла. Не сагнувши се да је дохвати, окрену се ка мужу, па га озбиљним тоном упита:

– Шта Алекс?

– Видим да сте постали пријатељи на Фејсбуку. Лајковао ти је слику са Софиног рођендана – настави Семи, гледајући своју жену широм отворених очију.

– Па, јесте. Зар је толики проблем што ми је бивши дечко, којег нисам видела скоро двадесет година, лајковао слику на Фејсбуку? – упита Лена, одржавајући контакт очима са Семијем, као да се одмеравају ко је јачи и ко ће први скренути поглед.

– Не, извини. Само питам – узврати Семи и протрља очи, уморно сагнувши главу. Ипак је он први скренуо поглед.

Лена је оставила слагање намирница, узела супену кашику и кутију сладоледа из кесе, те села за сто, прекопута мужа. Почела је да једе сладолед од чоколаде, директно из пластичне кутије.

Семи је поново погледа, овај пут смешкајући се. Подбочио се руком, па је прокоментарисао:

– Видео сам да му добро иде. Има своју фирму и брод. Заиста води људе у обилазак Великог коралног гребена! Још има густу плаву косу и изгледа добро као некад.

– Ма пусти његову косу и то што му добро иде... Ни не живимо у истим савезним државама. Он је у Кернсу, у Квинсленду. Нисмо чак ни разменили поруку... Само смо постали пријатељи на Фејсбуку и лајковао ми је једну слику, на којој изгледам дебело. Вероватно само да ми

стави до знања да је приметио да више не изгледам као некада – рече Лена тихо, гледајући у кашику пуну сладоледа.

После неколико секунди тишине, Семи настави:

– Сећам се када смо све троје били млади и када смо заједно радили на рецепцији хотела. Ти си била лепа и згодна странкиња, која се тек доселила са породицом; енглески ти је још увек био слаб. Алекс је био леп момак, са густом плавом косом. Био је углавном ћутљив; волео је да прича само о Великом коралном гребену и томе како ће једном водити људе на туре да га виде. Сећаш ли се оне његове приче, коју је безброј пута поновио?

– Наравно да се сећам! Толико сам је пута чула да тешко да могу да је заборавим… У стара времена ловац је пробо копљем свету рибу, јер му је породица гладовала. Света риба се наљутила и подигла је ниво мора, претећи да потопи ловца и цео његов народ. Они су побегли у планине, одакле су у море бацали загрејано камење – од ког је настао је Велики коралн гребен. Зауставио је пораст нивоа мора и спасао ловчев народ од потопа... То је стара аборицинска легенда. Не знам где ју је Алекс чуо, али био је опчињен њоме! Опседнут идејом да ће једном водити људе да виде тај гребен од загрејаног камења… Никада ми то није било јасно – причала је Лена, једући сладолед од чоколаде и не скидајући поглед са врха кашике.

– Сећам се времена када сте вас двоје били заједно, а ја сам вам био најбољи пријатељ. Алекс никада није морао да те јури; за њега си увек била доступна. А онда те је он оставио и отишао у Квинсленд. Када смо ти и ја почели да излазимо, терала си ме да те јурим. Правила си се да си тешко освојива, као да си премија. Прилика за озбиљну везу. Или чак и брак! Лепа и згодна странкиња из Источне Европе – говорио је Семи, и даље подбочен изнад лаптопа са своје стране стола.

– Не причај глупости! Ти си добар човек. Јурио си

ме зато што ти је било стало до мене, а не зато што сам ја манипулисала тобом, или шта год хоћеш да кажеш! Алексу је било стало само до његовог Великог коралног гребена! Зато је и успео да оствари свој сан, јер му је то било најважније у животу! Сећаш ли се како је уредио да добије отказ, да би имао изговор да ме остави и оде у Квинсленд? Наводно је изгубио мастер кључ, који отвара главну салу, улазна врата и све битно у хотелу. Знао је да је то преступ за добијање отказа; све троје смо то знали. Намерно га је изгубио да би добио отказ и да би могао да ме остави и оде за својим сном… А до последњег тренутка то није хтео да призна! Причао ми је како му је неко наводно украо кључ из ормарића. Био је толико лош човек, иако је имао „оно нешто”... Срећна сам што сам на крају завршила са добрим човеком као што си ти – закључи Лена, остави сладолед, устаде од стола, поново се нагну над Семија и пољуби га у ћелу.

– Мислиш ли да сам ја још остао на тој рецепцији зато што нисам имао никакав сан, или „оно нешто”? – упита је муж, гледајући у сто испред себе.

– Мени не смета што и даље радиш на рецепцији. Битно је да си добар човек – понови жена, а затим подиже кесу пиринча са пода.

– Идем само да вратим лаптоп на место, па ћу почети да правим шпагете – рече јој Семи, устаде од стола и крену у спаваћу собу.

Отворио је ладицу са личним стварима и ставио лаптоп у њу, тик поред мале црне металне кутије, која је била закључана. Опрезно је погледао ка кухињи да се увери да Лена неће случајно ући у собу. Затим је откључао кутију и са њеног дна, испод старих фотографија и папира, извукао стари мастер кључ хотела, исти онај због којег је Алекс добио отказ.

Вероватно је требало давно да га се отараси, али га је ипак задржао, све ове године. Као трофеј. Као симбол

једине победе, коју је некад давно остварио! Победио је другог мушкарца у борби за жену!

Али сада се више није осећао као победник. Не, већ као објекат, који је обична жена једноставно искористила да обезбеди себи живот какав је желела. Док је гледао у кључ, мислио је на Ленине речи да њихова ћерка има и друге опције у животу, јер је лепа девојка. Било му је јасно да Лена није говорила о Софи, већ о некадашњој себи. И он је одувек то знао, само је сада то видео као још један пораз.

Вратио је мастер кључ на дно црне кутије и поново је закључао, решен да га се сутра коначно отараси, пре него што га Лена случајно открије. Затим се запутио назад ка кухињи, мрмљајући себи у браду:

– Неће моја ћерка бити социјални радник и бавити се наркоманима и просјацима! Биће успешна...

Коначни пад

Средовечни човек уредно зализане косе, обучен у јефтино пословно одело, држао се за своје седиште, престрављен, док су снажне ваздушне турбуленције тресле авион. Пилот је говорио нешто преко разгласа, на не баш савршеном енглеском језику. Човек је успео да разуме само то да ће због олује и ветра морати да слете на алтернативни аеродром.

„Алтернативни аеродром" – размишљао је. „То је само изговор. Вероватно је нешто отказало на авиону, или је нестало горива, само неће да нам кажу! Ово не делује као уобичајена ситуација!"

Посматрао је око себе. Други путници, углавном средовечни туристи, били су такође узнемирени. Стјуардесе су пролазиле кроз редове између седишта и разговарале са њима. Покушавао је да чује шта причају, али није могао, јер су биле далеко од њега. Ипак, јесте приметио њихов умирујући говор тела и гестикулацију.

Било му је јасно да оне само раде свој посао, иако вероватно не знају шта се дешава. Питао се: како то могу? Зар нису и оне људска бића, зар не осећају страх? Можда проживљавају последње тренутке својих живота, а понашају се као роботи! Просто спроводе протокол по ком их је компанија обучила да поступе у таквим ситуацијама. Шта ако паднемо? Шта ће остати иза живота тих жена? Само то да су до последњег тренутка биле послушне и радиле оно што се од њих очекивало, за пуко преживљавање… Зар је то живот?!

Турбуленције су се појачале. Авион се тресао толико да се то и гласно чуло, а не само осетило. Покоја путница би испустила тихи врисак; довољно тих да не узнемири друге путнике, а довољно гласан да искаже

исконски људски страх. Страх од смрти, од престанка постојања. Било му је скоро смешно то потискивање престављености и других осећања, зарад осталих путника. Можда их само која секунда дели од коначног непостојања, а и даље се оптерећују тиме како ће други реаговати на њих!

Био је заиста уплашен. Али иронија ситуације коју је посматрао обликовала му је сасвим другачији израз лица. Израз који се труди да буде озбиљан, али не може да сакрије горки осмех самосажаљења.

Погледао је жену која је седела два седишта даље од њега. Била је веома згодна за својих непуних четрдесетак година. Имала је тамнији тен и дугу тамносмеђу косу. Око очију су јој се виделе изражене боре, а са десне стране уста фалио јој је зуб, што је посебно долазило до изражаја док је, жмурећи, уплашено стискала зубе од страха. Углавном није обраћао пажњу на такве ситнице код жена, јер је и он имао ожиљак од опекотине на десној шаци – успомена са неког камповања током лудих младалачких дана…

На тренутак је згодна жена отворила очи и погледала у њега. Осмехнуо јој се оним ироничним осмехом, којим је успевао да замаскира сопствени страх. Био је помало постиђен, јер га је затекла како је одмерава. И то у таквом тренутку! А онда је она само зажмурила и наставила да стиска зубе.

Био је свестан озбиљности ситуације. Схватао је да и он можда проживљава последње тренутке живота. Жалио је за много чиме из прошлости. Али, још више, осетио је неправду што можда неће имати будућност… Желео је да још неке ствари да уради, или да их исправи. Умрети са горким осећајем разочарања, ироније и самосажаљења – како то делује бесмислено!

Од детињства је увек добијао шта је хтео. Родитељи су га подржавали, чак и када би нешто погрешио. Увек је био главни у друштву, весељак који зна да се снађе и

истера своје.

Још при крају средње школе – неке техничке школе коју је одавно заборавио – почео је да излази са пријатељима. Убрзо је открио чари дувана и жестоког пића, а недуго потом и чари жена…

Живео је пуним плућима. Жене су се мењале, као и повремени послови. Углавном је радио као трговац, јер је могао лако да се повеже са људима; уз то, није волео физички рад. А и није био добар ни у чему посебном, нити га је било шта занимало, осим жена, пића, цигарета и провода.

Онда је преко пријатеља упознао њу. Нежна плавуша, неколико година млађа, са посебним сјајем у очима. Сада се више није ни сећао шта је она видела у њему. Можда то што је био главни у друштву, весељак који заузима централно место на журкама и седељкама, који води причу и лако се повезује са свима.

Била је тиха и повучена. Апсолвент неке друштвене науке за коју је он до тада једва који пут чуо. Представљали су пар који потврђује правило да се супротности привлаче.

Оженио се њом релативно млад, у касним двадесетим. Првих година брака финансијски су им помагали родитељи. А онда је она добила посао асистента на Универзитету. Затим и посао редовног професора. Потом је објавила и књигу.

Он је још мењао послове и живео за повремени излазак са пријатељима. Временом се његова завист увукла у њихову брачну постељу; неприметно, корак по корак. Њој је све ишло од руке, а њему ретко шта.

Под изговором да је породичан човек, а не каријериста, убедио је супругу да добију дете, надајући се да ће је тако одвући од њеног животног пута, који је он, у снажној љубомори, презирао.

Убрзо добили су сина. Био је то његов једини успех у животу. Жена му се убрзо после порођаја вратила послу и

наставила где је стала, док је он и даље био „између послова”.

Сећао се да је био седми рођендан њиховог сина када је први пут преварио супругу, са неком женом коју је упознао на повременим пијанкама, од којих никада није одустао. Није толико уживао у томе колико је то била тиха освета супрузи, за све њене успехе…

После тога, варање му је постало ствар навике; баш као и пиће и цигарете. Ипак, такви излети нису били оно што је сломило његов брак и породицу.

Када им је син пошао у гимназију, почео је да се занима за филм. Мајка му је купила малу камеру, од које се није раздвајао. Отац се уплашио да ће момак, као и његова мајка, пронаћи свој пут у животу, те да ће он због тога бити изопштен из сопствене породице.

Покушавао је да убеди сина да бити прави мушкарац значи бити као и он; али – безуспешно. Утицај мајке на сина био је превише јак.

То је био дефинитивни крај његовог породичног живота. Развео се, а син је остао да живи са мајком. У почетку га је виђао, но временом је с њим изгубио све односе.

Већ скоро пуну деценију није у контакту са обома. Последње што је чуо било је да је младић дипломирао на режији.

Он је наставио да мења послове и жене, а пиће и цигарете никада није остављао.

Једно време је одлазио у цркву. Никад то није озбиљно схватао, али је пред другима могао да покаже да има смер у животу. Свима је проповедао о старим вредностима и ишчуђавао се над изопаченостима данашњег света. Неки су га схватали озбиљно, због чега се још више уносио у ту улогу.

Када му је то досадило, окренуо се природи и телу, те је почео да иде у теретану. Давао је познатим и

непознатим људима савете о исхрани и здравом животу, опет да би оставио утисак да постоји нешто чему је посвећен. Међутим, пиће, цигарете и старе навике брзо су довеле до тога да напусти и тај пут.

На крају је пронашао посао комерцијалисте у солидној фирми. Зарађивао је нешто изнад просека, а повремено би отишао на службено путовање, као овом приликом. Почео је да носи јефтина пословна одела и гради слику успешног пословног човека, иако је био тек просечни чиновник у мало бољој фирми.

А онда се укрцао на овај лет. Чинило му се да је цео човеков живот као вожња авионом који принудно слеће – иронично бесмислен, са извесним коначним падом. Из навике, трљао је свој ожиљак од опекотине на десној руци, док се авион, који је принудно слетао, све јаче тресао.

Желео је да за свој промашен живот окриви неког, али није знао кога, или шта. Изопаченост данашњег света? Или можда сам поредак ствари у Универзуму? Неко је морао да буде крив за све!

Дубоко у себи знао је да је главни кривац он сâм. И знао је да је све на шта се сводио његов живот била само превара – слика весељака који увек добије оно што хоће, лажна религиозност и брига за здрав живот, лажна слика успешног пословног човека... Ништа од тога није му било од значаја док су га секунде делиле од пада у непостојање…

Жалио је што је изгубио контакт са сином. Чврсто је решио да ће то исправити, ако добије другу шансу. И да ће престати са пићем, цигаретама и успутним излетима са женама! Од тог тренутка решио је да буде чист, макар и само тих неколико секунди постојања које су му преостале!

Обузео га је осећај меланхоличне смирености, као да бледи и полако нестаје заувек, потпуно помирен са својом судбином и својим грешкама...

Пилот је поново рекао нешто преко разгласа, на

лошем енглеском. Слетали су на писту по ветру и олуји. Делићи секунде делили су крхку летелицу од тешког слетања на сурово чврсто тло.

Средовечни човек осетио је непријатно струјање кроз кичму када је авион коначно додирнуо писту, тресући се од турбуленција.

Смогао је храбрости да погледа кроз прозор. Кроз капљице кише на стаклу видео је зграде и возила раштркана по аеродрому. Слетели су безбедно.

Развезане кравате и искривљене крагне на јефтином пословном оделу вукао је свој кабински кофер кроз царинску зону аеродрома, када му је пажњу привукао штранд са 'го про' камерама. Одлучио је да купи свом сину једну од њих, како би испоштовао своју одлуку донесену у моменту када је мислио да је са њим готово. Био је решен да поново успостави контакт са породицом и остави пиће, цигарете и успутне авантуре са женама.

Пришао је штанду и погледао у новчаник. Имао је таман толико новца да купи једну камеру и узме такси до изнајмљеног стана. Тачно толико и ни динар више! А онда му је једна особа пришла с леђа, културно му се јавивши:

– Извините, господине...

Пренут из мисли, полако се окренуо. Била је то она згодна жена којој је фалио зуб са стране. Запазио је да сада она њега одмерава, на исти начин као што је он раније њу. Знао је да препозна тај поглед у нечијим очима – поглед у којем постоји јасна намера.

– Добро вече – одговори јој он.

– Хтела сам само да Вам се захвалим – рече она.

– На чему? – упита он збуњено.

– Мислила сам да је са мном готово, док сам била у авиону. Ваш смирени осмех уливао ми је храброст и одржао ме је! Очигледно да сте навикли на такве ситуације.

– Па знате, ја сам послован човек, често путујем и

већ сам све видео и доживео – рече он, развукавши у моменту усне у шармантан осмех, док је левом руком несвесно трљао стари ожиљак од опекотине.

– Да ли сте можда пушач; могу ли добити једну цигарету да се мало смирим? – упита жена.

– Наравно! – одговори средовечни човек и понуди јој цигарету, па мало застаде.

Осврнуо се још једном на штанд са камерама, па помислио на оно мало новца што има у новчанику. Правио је брзу рачуницу у мислима, док је поново одмеравао заносну жену.

– Знате, госпођо...

– Госпођица.

– Пардон, госпођице... Зашто да се гурате у некој кабини за пушаче на аеродрому? Могли бисмо да узмемо такси до неког кафића у граду, на миру попијемо по пиће и запалимо по коју! Ипак, заслужили смо мало одушка, после оног што смо преживели – предложи јој.

– Мислим да је то сјајна идеја!

Вијање Божића

Данијел је ходао завејаном ленијом кроз снежни кијамет. Сваки нови корак представљао му је напор, јер је снег бивао све дубљи. Са свих страна завејане њиве, по које дрво или омањи шумарак, без лишћа и знакова живота. Сунце је почело да пада на поподневном небу и ноћ се већ назирала на хоризонту. Нигде се није видело ни једно светло, нити се чуо звук аутомобила са пута, који је био већ далеко иза њега.

Застао је и из џепа поново извукао разбијен телефон. Погледао је у њега, још једном се очајнички понадавши да ће проради ако га протресе или проба да упали. Узалуд. Остао је сам и одсечен од остатка света у том хладном белом паклу, чија се депресивна мртва равнина протезала у недоглед. Или бар – докле се могло видети у снежној олуји…

Све нејаснији трагови фијакера и коња које је пратио полако су нестајали у наносима снега. Бојао се да неће успети да стигне кући, на салаш, пре заласка сунца.

Нешто раније учинило му се да је у даљини чуо завијање шакала. Колико год да се због тога осетио узнемирено, ова суморна тишина коју је слушао у том тренутку била му је неизмерно језивија.

И тако, ходајући кроз завејане њиве са рукама у џеповима, сагледавао је свој живот. Присећао се оца, мајке која је умрла када је био мали… Размишљао је о својим коњима, као и о садашњем послу трговца, који је мрзео. Али, изнад свега, покушавао је да схвати како је уопште дошао у ту ситуацију – да се пробија кроз мећаву уморан од јурења за фијакером и коњима…

Раније тог дана Данијел и његов пријатељ Ладислав довезли су се аутомобилом на салаш. Били су то момци у

касним тридесетим. Радили су заједно, као трговци у једној фирми у граду. Ни један није имао породицу. Обојица су били средње висине и нормално грађени. Данијела су карактерисале нешто оштрије и грубље црте лица, док је Ладислав имао више округло лице, које је скоро подсећало на дечје.

На салашу су се нашли са Павелом, човеком који је долазио да обиђе и нахрани коње – четири одрасла коња и једно ждребе.

Данијел и Павел упрегли су у фијакер грациозну белу кобилу, која се звала Елза, као и моћног црног вранца, чије име је било Ђоле. Пошто је салаш био одмах уз пут, фијакер са два коња – којим је управљао Данијел, док је Ладислав је био путник – брзо се нашао на асфалту, идући према селу.

Време је било хладно, а небо сиво. Како су одмицали фијакером према селу, бразде браон земље на њивама поред пута смењивале су се са жутом увелом травом. Повремено би пала по која снежна пахуља, али није било белог покривача. Било је сасвим уобичајено божићно време. Данијел и Ладислав били су топло обучени, у перјане јакне са капама и рукавицама, а додатно су се и покрили ћебетом преко ногу, док су седели на фијакеру.

– Објасни ми, шта ми тачно треба да радимо? – упитао је Ладислав.

– Идемо у село да видамо Божић – одговори Данијел.

– То си ми већ рекао, али нисам сигуран шта то значи.

– Нисам сигуран ни ја. То је некакав стари обичај. У суштини – као парада са коњима и фијакерима. Мој покојни отац је сваке године ишао у то село да вија Божић. Пошто је ово прва година откако је умро, из села су позвали мене да дођем. Убацили су ме и у групу на

Фејсбуку – објасни Данијел.

– Имају групу на Фејсбуку о вијању Божића?!

– Да. Можеш да замислиш колико им то пуно значи! Планирају недељама унапред.

– Нисам знао да ти знаш с коњима и фијакером!

– Волим коње и да се бавим њима, више него било шта. Проводио сам викенде на салашу, када сам био мали. Након што је моја мајка умрла, отац је купио парцелу и почео да гради салаш. Вероватно му је било потребно нешто да попуни празнину. Да створи свој лични мали рај, који ће му бити успомена на мајку. Тај салаш био му је као друга жена. Градио га је део по део, годинама – практично читаву вечност. Живели смо у граду, а викенде и одморе проводили тамо. Откако је отац у пензији, више времена проводи на салашу, а ја у граду.

– А ко се бринуо о коњима и салашу док сте ви били у граду?

– Павел, човек којег си упознао јутрос. Радио је годинама за мог оца. Када сам био млад, научио ме је да јашим. Такође ми је показао и све путеве кроз њиве, шумарке и ловачке забране, који воде ка салашу.

– Да ли су ти он или отац некад рекли шта треба да се ради када се вија Божић?

– Нису, али видео сам фотографије на Фејсбуку. Изгледа као парадирање кроз село, са коњима и фијакерима. Била је и једна фотографија из кафане. Можда ћемо после параде свратити и у кафану – рече Данијел, на шта се Ладислав само задовољно насмеја.

После неких скоро сат и по вожње фијакером по ауто-путу, Данијел и Ладислав стигли су у село. Одмах су се, преко Фејсбук порука, нашли са осталим учесницима – и вијање Божића је почело!

Већина учесника јахала је коње, или су пак на њих стављали децу; одрасли би, у том случају, коње водили за узде, широким сеоским шоровима. Уз параду је све време

ишао и мањи тамбурашки оркестар, састављен од два баспримаша и једног хармоникаша. Сва тројица су певали старе песме, у глас, пратећи параду. Поред Данијеловог, на паради је учествовао још један фијакер. Снег је почео јаче да пада, те је почео да се формира танак снежни покривач, што је доприносило атмосфери.

Као што је Данијел и предвидео, вијање Божића завршило се у кафани, тачније у сеоском ловачком дому. Атмосфера се чинила мрачнијом него што је заправо била, јер је небо бивало све сивље, како је снег падао све јаче. Слаба електрична светла осветљавала су зидове украшене ловачким фотографијама, препарираним фазанима и роговима јелена. Али, у суштини, била је то сасвим обична кафана, са баром и столовима.

За једним од тих столова Данијел и Ладислав јели су ћевапе са кромпиром и луком и пили пиво. Ладисалав је показао Данијелу селфи са вијања Божића, али прво што је Данијел приметио био је Ладиславов скуп паметни телефон.

Ладислав је био ситни трговац којег ништа није истински занимало и који ничему није био посвећен. Имао је само слику о себи. И та слика је коштала. Скуп мобилни телефон, скуп ручни сат, понеки комад маркиране гардеробе. Ако је у нечему био заиста добар, била је то његова способност да оно што је вредно представи мање вредним, а оно безвредно – наизглед веома вредним! Зато је био добар трговац.

Изненада, прекинуо их је један од мештана, који је културно пришао њиховом столу, показујући руком ка младој жени за шанком. Знао је да су они из града, а њој је требао превоз до тамо. Како им је мештанин укратко објаснио, провела је Божић у селу код пријатеља, а сада је морала да се врати у град. Данијел и Ладислав су је позвали за свој сто. Девојка се мало двоумила, а онда им је пришла и представила се, стојећи покрај стола.

– Ћао, ја сам Лана! – јави им се она.

Обојица је осмотрише. Носила је затегнуте црне панталоне и кратку црну јакну, које су јој истицале фигуру. Испод сиве капе вириле су смеђе шишке, које су прекривале лепо и правилно лице са браон очима и пуним уснама. Имала је око тридесет година, а глас јој је био веома женствен. На леђима је имала ранац, а у руци је држала телефон. Око врата је имала слушалице за музику.

– Ми не идемо директно до града – рече јој Данијел, па настави: – Прво морамо да се вратимо на салаш, да оставимо коње и фијакер, па се одатле аутом враћамо за град. Можда Вам је боље да сачекате аутобус, или да узмете линијски такси.

– Можда би госпођица желела да се провоза са нама у фијакеру, Данијеле – надовеза се хитро Ладислав.

– Па, не знам... Никада се нисам возила у фијакеру – рече Лана.

– Ето, видите, ово вам је прилика – био је упоран Ладислав, док је Данијел само ћутао, отпијајући пиво из чаше и гледајући девојку у очи. Није му деловало да намерава да крене са њима. А и он није планирао да вози још једну особу у фијакеру до салаша.

Лана је оклевала, али је Ладислав још једном позва, мењајући тон свог гласа, јер је хтео да делује шармантније. Она мало попусти и пристаде да седне за њихов сто.

– Значи, ви сте дошли фијакером. Сигурно сте вијали Божић – започе Лана необавезно ћаскање, на шта Ладислав одмах извади свој телефон да јој покаже слике. Приметила је Ладиславов скуп телефон и замишљено се насмешила. Затим нешто озбиљнијим погледом осмотри Данијела, који је само мирно ћутао.

– Фијакер је Ваш? – упита она Данијела.

– Видели сте нас како парадирамо улицом? – прекину Данијел своју ћутњу.

– Не, само ми Ви више делујете као неко ко вози

фијакер и управља коњима – ноншалантно закључи она, након чега настаде тренутак чудне тишине за столом. Ладислав га прекиде питањем Лани да ли би желела да нешто попије. Она рече да хоће само обичну кафу и чашу воде.

– Бојим се да нисам сигуран како стојимо са временом, можда би требало већ да пођемо – рече Данијел.

– Нема везе, ионако сам попила две кафе од јутрос – рече Лана.

– Значи, идете са нама? – упита је Ладислав, на шта девојка потврдно климну главом.

Када су изашли из кафане, затекло их је изненађење. Снег је вејао, а нешто дебљи покривач почињао је да се формира. Широки шор са старим кућама белео се од снега, као на старим разгледницама.

– Још можете да одустанете и вратите се у град аутобусом – рече Данијел Лани, али она је сада била још упорнија. Само одрично одмахну главом и крену према фијакеру, који је био паркиран тик уз пут.

Ладислав се први попео на фијакер и очистио руком снег са места на којима се седи. Затим је пружио руку Лани да се попне на задњу клупу. Сео је напред, иза вранца Ђолета, упрегнутог са леве стране.

Данијел је прво пришао белој кобили Елзи. Помазио ју је по глави и нешто јој тихо говорио. Ладислав и Лана нису могли да чују његове речи. Затим се и Данијел попео на фијакер, узео кајасе и одлучним трзајем дао Елзи знак да крене. Бела кобила повуче десну страну фијакера низ улицу, наметнувши своју вољу вранцу Ђолету – који је пратио њено вођство, иако је био већи и снажнији од ње.

– Мора да си шапнуо неке чаробне речи том коњу – добаци Лана Данијелу лежерно са задњег седишта, на шта се Данијел само насмеја.

Када су изашли из села на ауто-пут, видели су да аутомобили и камиони иду спорије, због све јачег снега,

који их је затекао неспремне.

– Снег се појачава и сигурно ће падати још јаче, а до салаша је дуг пут асфалтираним путем између села, јер иде скроз око атара. Требало нам је сат и по времена да дођемо до села – рече им Данијел.

– Какву алтернативу имамо? Да се вратимо у село и сачекамо у кафани да очисте пут? – упита Ладислав.

– Не, ја треба да стигнем у град! Морамо да наставимо! – рече Лана.

– Можемо да стигнемо брже кроз ливаде! Салаш је на другом крају овог атара који видимо са стране. Биће брже ако идемо кроз атар – рече им Данијел.

– Шта ако се изгубимо? –упита Ладислав, зачуђен Данијеловим прегледом, на шта му Данијел одговори да он зна пут.

– Хајде да гласамо! – предложи Лана.

После кратког гласања, троје путника решише да сиђу са асфалтираног пута и наставе кроз ливаде. Ладислав није био срећан због тога, али је ишао за већином.

Фијакер је скренуо са пута у њиве. Пејзаж бескрајних белих поља са по којим шумарком, или пак усамљеним дрветом, простирао су се у недоглед, видљив кроз бујицу пахуља. Са леве стране пута вребао је стрми канал, дубок око један метар.

Снежни покривач постајао је све дебљи. Елза је и даље наметала темпо вранцу Ђолету, док се фијакер пробијао кроз све завејаније пољске путеве, којима се, зачудо, није ишло спорије него ауто-путем.

– Вас двојица се веома разликујете! Како се познајете? – упита Лана, наизглед необавезно.

– Ми радимо заједно. Обојица смо трговци у једној фирми у граду – рече Ладислав.

– Ти делујеш као трговац, али твој пријатељ са коњима баш и не делује тако! Да ли имате породице, жене, децу? – упита их Лана.

– Немамо, али ја планирам да једном заснујем породицу. Мислим да ми је то главни циљ у наредним годинама – одговори Ладислав, док је Данијел само ћутао. Лана се обрати њему:

– А ти, Данијеле?

– Не, ја не планирам да заснујем породицу. Задовољан сам и без тога – одговори јој он.

– Мислим да је то лоше – рече Лана са веома сугестивном нијансом глуме у свом гласу, а затим се нагну напред и суптилним покретом стави руку око Ладиславовог врата, да измами Данијелову реакцију. Затим додаде: – Мислим да прави мушкарац треба да се радује томе да се обавеже и заснује породицу!

– Ово путовање кроз атар је као некад, у стара времена! – рече Ладислав, ставивши лагано своју руку преко Ланине.

– Да, као са старих разгледница, или слика. Када је све било много боље! – надовеза се Лана.

– Некада је све било другачије, али не нужно и боље – рече Данијел.

– Зар ти, који волиш коње, ниси носталгичан за старим добрим временима? – упита Лана Данијела.

– Коњи су коњи. Свако воли нешто – рече Данијел.

– Мислим да коњима могу да се баве само ретки, који имају то у себи – констатова Лана, као да хоће да дâ комплимент Данијелу, док јој је рука и даље лежала око Ладиславовог врата.

– Не мора да значи! – рече Ладислав, па додаде: – То је само једна од обичних ствари из живота. Свако би могао то да ради. Сигурно би било ко могао да нас одведе до салаша. Само треба пресећи атар и изаћи на ауто-пут. Мапе на мобилном телефону показују где смо!

– Бојим се да није тако једноставно. Мапе не показују леније и старе путеве кроз атар. Не показују препреке и опасности. А изнад свега, коњи имају своју ћуд.

Са њима је потребно успоставити однос – објасни Данијел.

– Ма хајде! Треба ли им шапутати магичне речи на уво? – упита Ладислав смејући се, па се обрати Данијелу: – Дај мени кајасе да пробам! Само двеста метара!

– Дао бих ти да је лето и да не веје оволико! – рече му Данијел, запрепашћен Ладиславовим предлогом.

– Свако може радити било шта! Не постоје чаробне речи и сличне глупости. Све је само ствар прилике. Ти знаш са коњима јер је твој отац имао салаш! Лана је са нама, јер има прилику да стигне до града. Ја сам овде јер сам имао прилику да видим Божић и направим добре селфије. Сви смо ми само играчи које обликују прилике – био је упоран Ладислав.

– Твоја врлина, Ладиславе, јесте та што си добар човек! Радиш и желиш да заснујеш породицу. Не мораш да знаш са коњима – рече му Лана, смирујући ситуацију, на шта јој Ладислав стегну руку, која је и даље била око његовог врата. Али она је само очајнички желела да измами било какву реакцију од Данијела, који је углавном ћутао.

– Ти баш не волиш да се забављаш, као нас двоје! – рече му она, док је он покушавао да се фокусира на вожњу кроз снежну мећаву.

– Хајде да урадимо нешто забавно! – предложи Ладислав.– Хајде да се ти и ја, Лана, сликамо са фијакером!

– То би била сјајна идеја! – рече она. Ладислав извади свој телефон, Лана напући усне и направише селфи у фијакеру у покрету.

– Ово је сјајно! – рече Лана.

– Може и боље! – каза Ладислав, па се обрати Данијелу: – Заустави! Хајде да направимо фотографију на којој се види цео фијакер са коњима!

– То је сјајна идеја! Молим те, Данијеле, заустави само на минут – замоли га Лана, глумећи да је

заинтересованија за селфи са Ладиславом него што је стварно била.

Данијел је негодовао, али на крају попусти и заустави фијакер.

– Данијеле, сиђи, одмакни се десно и нађи најбољи угао са својим телефоном. Па кад нађемо најбољи угао, направићеш једну која се заправо рачуна, са мојим телефоном! Мој телефон има већу резолуцију, боље ће се видети пахуље – предложи му Ладислав.

Данијел је отишао десно од фијакера. Ушао је неколико корака у њиву са десне стране лените, како би имао довољно широк угао. Затим извади свој телефон и направи једну фотографију са Елзом у првом плану, и фијакером на којем су Лана и Ладислав позирали. У тренутку му се допала идеја. Држао је свој телефон и дивио се фотографији. А онда изненада зачу рзање коња и нагли звук каса и точкова.

Ладислав је узео кајасе и покренуо фијакер напред, нагло и брзо. Био је упоран у томе да покаже да свако може са коњима и фијакером. Лана се само смејала, као да јој је забавно, али и даље са очигледном дозом глуме у свом гласу. Нису били свесни озбиљности ситуације.

Данијел инстиктивно крену за фијакером и пружи руке напред да проба да га ухвати! Али не само да није успео, већ му и ћошак запреге закачи телефон и разби га! Фијакер је отишао, а Данијел је остао у ленији иза њега!

– Стани, Ладиславе, не знаш шта радиш! Мораш да користиш Елзу да контролишеш Ђолета! Ђоле је ђаво! Ако он поведе, нећеш моћи да га заустависш! – викао је Данијел за фијакером, који се ужурбано удаљавао и полако нестајао иза завесе снежних пахуља.

…Већ сатима је ходао кроз њиве и пратио своје коње и фијакер. Мећава је постајала све јача, а сунце је већ почело да залази. Био је уморан, жедан и далеко од салаша. Бојао се да не може стићи пешке на салаш пре мрака.

Пробијао се ћутке кроз снежне наносе са рукама у џеповима, питајући се шта је са Ладиславом, Ланом, Ђолетом и Елзом. А онда, изненада, учинило му се да чује коња!

Застао је и погледао напред, али због мећаве није могао да види ништа. Наставио је полако, осматрајући. Убрзо је кроз пахуље почео да назире грациозну белу прилику. Била је то Елза!

Потрчао је напред кроз снег. Стигао је до раскрснице, на којој се пут рачва на четири стране. Елза, која се ослободила од фијакера, стајала је на средини раскрснице. Фијакер је упао у канал поред пута, те је био накривљен на леву страну.

Данијел је ухватио Елзу за узде и пошао према фијакеру. Ладислава и Лане није било. Био је ту само јадни вранац Ђоле, који је лежао у каналу. Задње ноге биле су му сломљене и издисао је на зими. Било је само питање времена...

– Ладиславе! Лана! – викао је Данијел, али није било никаквог одговора. Било му је јасно да Ладислав није могао да заустави фијакер, јер није знао да контролише Ђолета користећи Елзу. Схватио је да се запрега зауставила сама, тако што је упала у канал поред пута. То је било, можда, пре неколико сати. Ладислав и Лана су сигурно сами наставили даље, да пронађу пут из атара. Нису хтели да чекају по снегу.

Данијел погледа куда воде њихови трагови у снегу и крену за њима. Према траговима, скренули су на запад. Пошли су дубље у атар, којим је беснела мећава, а ноћ само што није пала.

Кренуо је да их прати, али га Елза – коју је још увек држао за узде – тргну. Она је хтела да иде другим путем – на север, ка салашу. Знала је ове путеве добро, те јој је то био чист инстинкт.

Данијел је још једном покушао да повуче Елзу

према западу, према Ладиславовим и Ланиним траговима, али узалуд. Кобила је била тврдоглава. Застао је на тренутак и размислио. Елзин инстинкт био је исправан. Чак и када би их брзо пронашао, што није било претерано извесно, морали би пешке по мраку да се враћају на салаш, јер су имали само једног коња, а само је он знао да јаше. Схватио је да би било боље да се прво врати на салаш, а онда позове Павела да заједно пронађу двоје залуталих. Ладислав и даље има код себе телефон; са салаша би могао да га позове.

Није хтео да губи време. Узјахао је Елзу и кренуо на север према салашу. Лакнуло му је што ће ипак стићи кући пре заласка сунца.

Ноћ звери

Дијана је седела на кревету и гледала у екран мобилног телефона, с надом да ће ухватити сигнал, иако јој је било јасно да мрежа не ради због олује. Очајнички је чекала да добије поруку од Њега. То је било оно чему се последњих годину дана највише радовала. Али – ништа.

Погледала је кроз прозор. Ветар је снажно тресао дрвеће, а киша је пљуштала у ноћи. Повремено би севнула муња и накратко осветлила шуму на брду изнад мотела. Муж је хтео да јој приреди леп викенд у изолованом малом планинском одмаралишту на Фрушкој гори. Но, за сада, викенд није испунио очекивања; баш као ни њен брак. Не може чак ни да позове свекрву да пита како су јој синови!

На прозорском стаклу појавио се одраз мушкарца који је излазио из купатила закопчавајући карирану сиву кошуљу. Био је у раним тридесетим, као и она. Имао је доброћудно округло лице и мало већи стомак. Било је очигледно да је косу почео да губи веома рано, јер је била прилично ретка за мушкарца његових година.

– Љубави, слободно ти је купатило – обрати јој се он.

– Не знам, драги... Можда да останемо у соби? Не морамо ићи доле на вечеру – одговори она.

– Ма хајде! Газдарица је рекла да ће направити домаћу питу са сиром! Биће и роштиља, салата... Ако ти се не свиђа онај пар са тетоважама, ту су ти онај професор енглеског и његова жена. Они делују фино.

– Откуд знаш да је он професор енглеског?

– Упознали смо се данас, када смо се вратили из шетње до видиковца. Баш је био леп дан, ко би реко да ће увече бити овакво невреме! С ким си се ти упознала до сада?

– Само са газдарицом мотела.

– И, шта каже? Како јој је да сама води мотел у планини?

– Није причала о томе, већ о мистериозном госту из собе прекопута наше.

– Каквом мистериозном госту?

– Неки човек, који је ту већ скоро недељу дана. Доноси му доручак и вечеру, и оставља испред врата собе. Платио је унапред за две недеље. Уопште не излази преко дана. Само рано ујутро и предвече оде да џогира кроз шуму. И тада носи капуљачу. Газдарица каже да му је само неколико пута видела лице.

– Свашта! О томе сте причале? Нисте нашле другу тему?

– Газдарица је јако узбуђена. Мисли да је тај човек нека позната личност, можда неки глумац или певач!

– Ма дај! Глумац, певач... Ви, жене, само о томе маштате!

– Немој сад, молим те! Мани се…

– Шта сам рекао?

– Ништа, него... У праву си, треба да сиђемо доле на вечеру! Идем до купатила да се спремим – рече Дијана и пође у купатило, не испуштајући мобилни телефон.

Обукла је светло љубичасту блузу и црне панталоне, које су јој истицале фигуру. Била је много згоднија од свог мужа. Имала је лепо и складно лице са упечатљивим озбиљним плавим очима, испод којих су почињале да се назиру боре. Посматрајући се у огледалу изнад лавабоа покушавала је да сакрије боре шминком. Затим је почела је да чешља своју смеђу паж фризуру. Размишљала је како јој се та фризура више не допада. Док се није удала, била је пуна живота и носила је дугу косу. Сада је самој себи деловала као нека досадна стара тетка из које је исцеђен живот... А тек је ушла у тридесете!

Још једном је очајнички погледала у телефон,

надајући се да јој је стигла порука од Њега. Али и даље није било сигнала.

Неколико минута касније Дијана и њен муж сишли су у ресторан мотела. Зидови од прелакиране ламперије били су украшени ловачким трофејима и етно-мотивима – попут дрвених чутура – као и урамљеним фотографијама планинских пејзажа. Власница, крупнија жена средњих година, са седом косом везаном у коњски реп и у црном синтетичком прслуку обученом преко сивог џемпера, стајала је иза великог дрвеног шанка и брисала чаше. Када их је приметила да силазе, показала је руком према столу.

Био је постављен само један велики округли сто, са шест столица. На њему су биле чаше и тањири, али не и храна; само две пластичне флаше са соком. Сви остали гости мотела већ су били ту, осим њих и мистериозног госта. Спазили су две празне столице – између смеђокосог згодног господина са наочарама, у тамносивом сакоу обученом преко беле блузе, и кратко ошишаног дебељушкастог човека, у црном дуксу са тетоважом на врату, која се назирала испод дукса. Носио је и црни качкет, иако је седео за столом. Поред господина у тамносивом сакоу била је лепа, витка и негована елегантна плава жена у црној ролци, са крупним браон очима; а поред човека са тетоважом на врату седела је нападно нашминкана жена у црвеној блузи са дубоким деколтеом и црном косом везаном у коњски реп. Имала је велике округле минђуше и крстић око врата, а на рукама су јој се, испод рукава, такође назирале тетоваже. Дијана и њен муж су се са тим паром раније већ срели на оближњем видиковцу, али се нису упознали. Сви за столом били су сличних година – између тридесет и тридесет пет.

Дијана је села поред згодног господина, а њен муж поред човека са качкетом.

– Добро вече, Александре – обрати се Дијанин муж господину у тамносивом сакоу.

– Добро вече, Страхиња – одговори овај, па показа руком на елегантну даму поред себе. – Ово је моја супруга Ана Марија.

– Драго ми је, Страхиња – поздрави га она.

– Драго ми је, Ана Марија. Ја сам Страхиња, а ово је моја супруга Дијана.

Док су се Дијана и њен муж упознавали са отменим паром, други пар за столом – човек са качкетом и жена у црвеној блузи – гледали су у своје мобилне телефоне, наизглед незаинтересовано. У ствари, пратили су њихову причу.

– Чула сам да сте Ви професор енглеског? – упита Дијана Александра.

– Да. Радим у приватној школи страних језика. Такође сам и писац; објавио сам два романа на српском језику – одговори он, палећи цигарету.

– А Ви, Ана Марија? – настави Дијана љубазно.

– Ја сам психијатар – одговори она.

– То делује занимљиво – констатова Дијана, покушавајући да започне причу.

– Да, имам своју приватну праксу. Волим да помажем људима, а у исто време ме фасцинира да проничем у скривене мотиве који их покрећу. Свесне и несвесне. А Ви, Дијана, чиме се бавите? И како Вам се допада овде?

– Па, ова олуја нам је помало упропастила планове... Вероватно сутра нећемо провести пуно времена напољу, јер ће све бити мокро и блатњаво – одговори Дијана на једно од питања Ане Марије.

– Да, баш тако! Ана Марија и ја смо дошли јутрос и провели леп дан напољу. А сутра ћемо вероватно цео дан бити у мотелу, пре него што поподне кренемо у Нови Сад – објасни Александар.

Затим се у причу поново убаци и Страхиња, Дијанин муж:

– Да, и ми се сутра враћамо у Нови Сад. Заправо, враћамо се ако нам се ауто не заглави у блату, јер паркинг за госте иза мотела није избетониран! Иначе, ја сам власник две пијаре у граду. Такође сам и одборник у једној месној заједници. Дијана одгаја наше синове. Они су дечаци од пет и три године. Остали су код моје мајке, да бисмо ми могли да дођемо овде за викенд. Баш штета што је овакво невреме напољу! А ви, да ли имате деце?

– Још не планирамо да имамо децу. Задовољни смо својим животима – одговори Александар.

Дијани се на тренутак није допао смер у којем је разговор ишао. Надала се томе да остави добар утисак пред Александром и Аном Маријом, а муж ју је представио као обичну домаћицу која подиже децу. И која је очигледно удата за мање привлачног, али добростојећег човека! Окренула се ка трећем пару за столом.

– Опростите што смо вас запоставили... Ја сам Дијана, а ово је мој муж Страхиња. Ми смо из Новог Сада. А ви?

– Ја сам Жељко – рече човек са качкетом.

– Милена – додаде жена у црвеној блузи па настави: –И ми смо из Новог Сада; имамо троје деце. Оставили смо их код мојих родитеља на чување, да бисмо дошли овде за викенд.

– То је баш интересантно: сви смо из Новог Сада, а не познајемо се, већ смо се нашли за викенд овде, на Фрушкој гори – констатова љубазно Страхиња да допринесе разговору, па настави са питањима: – А чиме се бавите?

– Тренутно радим у некој фирми за производњу столарије, мада вероватно не задуго – рече Жељко.

– О, планирате ли покретање сопственог бизниса? – упита Страхиња.

– Не, истиче ми уговор за два месеца, а вероватно ми га неће продужити – одговори Жељко.

– Зашто то мислите? – зачуди се Страхиња.

– Зато што сам често ишао на боловање – одговори човек са качкетом.

– Опростите, мој муж није знао да имате проблема са здрављем. Вероватно је то осетљива тема – рече Дијана Жељку, док је ногом испод стола благо давала знак Страхињи да промени тему.

– Не, на боловање одем сâм, да дам себи предаха. Купим докторици бомбоњеру и она ми отвори боловање. Посао је напоран, газде захтевне, не може се издржавати тако сваки дан! Ипак, имам и ја душу! А моје здравље је скроз у реду. Питајте Милену како је заскочим свако јутро у кревету – рече Жељко бечећи очи и смејући се, на шта Милени би мало непријатно. Али ипак је климнула главом потврдно, да не повреди мужев понос.

– Интересантно – закључи Страхиња, па се окрену ка Милени: –А Ви, чиме се бавите?

– Ја сам радила у пекари, па сам дала отказ, јер сам се једва суздржавала да не ударим газдарицу тепсијом по глави! Али срећни смо и са Жељковом платом, свих петоро. Не знам шта ће неким људима силни послови и паре, када немају деце – рече Милена гледајући Александра и Ану Марију.

Дијани је било непријатно и покајала се што је укључила Жељка и Милену у разговор. Пробала је да се извади мењајући тему са посла и породице.

– Шта мислите о времену, о овој олуји? – скоро дрхтећим гласом их упита.

– То је све последица кемтрејлса – рече самоуверено Жељко, на шта се Ана Марија суптилно насмеја.

– Не верујете ми?! – упита Жељко скоро увређено, па се обрати Ани Марији: – Тајни владари света све нас прскају из ваздуха да би нам уништили климу и животе – да заувек останемо њихови робови! Утичу чак и на наше здравље! Пробајте да прислоните на себе магнет. Ако се

магнет лепи за вас, то значи да сте препрскани кемтрејлсима и да ћете умрети за две године!

– А немате децу – додаде Милена.

Дијана је решила да по сваку цену прекине разговор за столом и обратила се власници мотела, која је и даље стајала за дрвеним шанком: – Извините, када планирате да изнесете вечеру?

– Мислила сам да сачекам још мало да се пита са сиром охлади, али могу је изнети одмах – рече она и оде у кухињу.

Затим се врати и изнесе на сто тепсију са исеченим парчадима пите са сиром. Рекла им је да је то предјело и да ће главно јело бити роштиљ. Затим су сви за столом наручили пиће.

Александар се насмешио Дијани и климнуо јој главом, одајући јој почаст што је прекинула непријатан разговор. Дијана је била задовољна тим његовим гестом, али се потрудила да то не открије, већ да делује нормално.

Неко време су сви за столом јели питу са сиром и разговарали углавном са својим партнерима. За то време власница мотела је припремала роштиљ у кухињи. Изгледало је као да је почетна непријатност прошла и да их можда ипак чека пријатно вече.

А онда су их прекинула светла аутомобила који се кроз невреме приближавао мотелу. Зауставио се поред мале терасе, која се налазила испред врата трпезарије. Врата и прозори око њих били су скоро скроз од стакла, тако да су сви приметили да се у аутомобилу налазио само један човек. Нису му видели лице јер је, чим је изашао из аутомобила, навукао капуљачу јакне. Убрзо је ушао у трпезарију где су седели гости и ћутке пошао право према власници мотела. Био је то висок и крупан човек, у фармерицама и тамно плавој јакни са капуљачом, коју и даље није скидао.

Дошао је до власнице, извадио из унутрашњег џепа

јакне папир и показао јој га. Њено лице је у моменту пребледело! Најпре је са ужасом на лицу погледала човека са капуљачом, а затим је плашљиво показала руком уз степенице.

– Он је у соби број три – прошапутала је.

Човек са капуљачом је пошао уз степенице, док га је ужаснута и уплашена власница мотела пратила погледом. Свих шесторо гостију посматрало је ситуацију. Збуњено и ћутећи разменили су неколико погледа.

А потом су чули звук разваљивања врата и буку, која је подсећала на борбу. Дијана је устала са столице и пратила са зебњом шта ће се следеће десити.

Човек са капуљачом се убрзо спустио назад низ степенице, водећи испред себе нижег мишићавог ћелавог мушкарца од четрдесетак година. Био је бос; на себи је имао само боксерице и црну мајицу кратких рукава. Руке су му биле везане лисицама. Док су њих двојица излазили, Дијана и остали за столом приметили су да човек са капуљачом у десној руци држи пиштољ. Боси мушкарац се опирао и викао.

– Ало, бре! Шта то радиш, бре?! Јел` знаш ти шта радиш, дебилу један?! Платићеш за ово, бре!

Дијана је прекрила уста у неверици и питала наглас шта се то дешава. Муж јој је одговорио ироничним тоном:

– Изгледа да газдаричин мистериозни гост ипак није неки глумац, или певач. Ето ти…

Сви у трпезарији посматрали су кроз прозоре како човек са капуљачом отвара задња врата свог аутомобила и баца босог и везаног мушкарца на задње седиште. Затим је и он сео у ауто и упалио га.

Али, мотор се угасио. Човек је још неколико пута безуспешно покушавао да га упали, а онда је изашао на кишу и подигао хаубу.

После мање од минута залупио је хаубу и бесно шутнуо аутомобил. Агресивно је извукао мушкарца са

задњег седишта и повео га назад у мотел.

Када су поново ушли, човек са капуљачом је свог заробљеника најпре гурнуо на под, а затим га је снажним покретом поново подигао на ноге. Привукао је једну празну столицу са другог стола, посео човека босих и блатњавих ногу на њу и другим лисицама га везао за столицу. Затим се вратио до аута да на брзину узме нешто, док је босоноги долазио себи од шока.

Човек са капуљачом је донео широку селотејп траку и залепио уста босом човеку. Затим је извукао још једну празну столицу и сео на средину трпезарије.

Нервозно је цупкао ногом неколико минута, док је седео и држао пиштољ у руци. Погледао је у везаног човека који га је посматрао љутито, али немоћно. Затим је устао, отишао до врата и неколико минута замишљено гледао у олују. Одложио је пиштољ у футролу испод јакне и почео да се шета горе-доле по локалу. Полако. Осматрао је преплашене госте и власницу мотела, који су му само назирали лице испод капуљаче. На крају се вратио на столицу и подбочио руком, као да размишља. Деловао је као да су му невреме и квар на ауту покварили планове и да мора да их мења у моменту.

Скинуо је капуљачу. Имао је више од педесет година. На средини главе био је ћелав. Седе косе је имао само са стране. Био је уредно обријан, са негованом `јарећом` брадицом и уморним очима, испод којих су били велики подочњаци. И даље је седео на столици и унезверено гледао у олују неколико минута. Онда се окренуо ка људима за столом.

– Добро вече! Жао ми је што вам прекидам вечеру – рече он дубоким гласом.

Сви за столом су ћутали. Високи и крупни старији човек је схватао да су изненађени оним чему су присуствовали, па је из џепа извадио полицијску значку.

– Ја сам инспектор Звонко Митић. Овај човек, који

је одсео овде као гост, јесте Миливоје Радић звани Звер. Он је плаћени убица једног криминалног клана. Овде се скривао – рече полицајац и показа им и потерницу – исти онај папир који је нешто раније показао власници мотела. Затим настави: – Изгледа да ћемо неко време сви заједно бити овде.

– Зашто ћемо бити овде заједно? – тихо и бојажљиво упита Дијана.

– Зато што напољу бесни олуја, а мој ауто се покварио. И нема сигнала, практично смо одсечени од остатка света овде на брду – одговори полицајац.

– Можда Вам мој муж Страхиња може позајмити наш ауто? Вратићете нам га ујутру. Свеједно нам не треба до сутра – предложи Дијана, јер се осећала дубоко узнемирено овом ситуацијом. Посматрала је човека босих и блатњавих ногу везаног на столици и језа јој је пролазила кроз тело. Замишљала је себе у тој ситуацији и та помисао ју је плашила и ужасавала.

– Нема потребе за тим – одговори смирено полицајац.

– Зашто? – упита тихо Дијана, на шта јој се обрати муж:

– Драга, слушај господина. Валда он зна...

– То Вам је муж? –упита старији човек Дијану, на шта она само потврдно климну главом.

Затим полицајац настави да разгледа и остале за столом. Поглед му се зауставио на Александру. Елегантно обучен, пријатног изгледа и у друштву лепе жене, Александар га је само мирно посматрао и пушио цигарету.

– А Ви сте сигурно неки менаџер, или банкар? – упита полицајац Александра.

– Професор – одговори му овај мирно и јасно.

Полицајац климну главом и настави да гледа даље. Поглед му се потом фиксирао на Жељку, који је избегавао да га гледа у очи. Полицајац је то схватио и осмотрио га је

од главе до пете.

– А Ви, господине?

– Ја сам Жељко – рече он скоро дрхтавим гласом.

– Чиме се бавите, Жељко? – упита га полицајац, гледајућу у његову тетоважу на врату.

– Ја сам обичан радник, породичан човек, отац троје деце – наброја Жељко, скоро као да се правда.

– То је лепо. Сигурно Вам је као породичном човеку стало до старих вредности. Имате осећај за правду? – упита полицајац сугестивно, али Милена одговори уместо свог мужа:

– Има, господине. Ми смо добра породица. Идемо и у цркву.

Полицајац је завукао руку у џеп јакне. Извадио је томпус и запалио га. Фућкајући дим, посматрао је лица људи за столом. Ћутао је, баш као и они. Али је за њих та тишина била много непријатнија.

– Знате, ове томпусе чувам само за посебне прилике – рече полицајац озбиљним и смиреним тоном, гледајући у дим цигаре. – Тежак је мој посао. Изгубио сам здравље, године, приватни живот... Све да бих људе попут овог овде склањао са улице! Због финих људи попут вас. И због ваше деце. Али знате ли шта је најгоре у мом послу?

Полицајац их је гледао замишљеним продорним погледом, очекујући да неко проба да му одговори на питање. Али сви су ћутали. Он се на то насмешио и наставио:

– Најгоре је када мој труд пропадне због трулог система! Свима нам је јасно у каквом систему живимо. Такав труо систем нам је наметнут... Или смо га ми сами створили... Или и једно и друго... Видите ли овог овде, Радића, званог Звер? Њега хапсим већ други пут. Први пут сам га ухапсио за пет свирепих убистава и изашао је после само три месеца! Недовољно доказа, кажу. Или недовољно воље да се уради оно што се мора урадити?! Од тада је

ликвидирао још четворо људи. Већина његових жртава биле су пропалице попут њега, али и неколико финих људи попут вас, јер су се нашли на путу његовој организацији. А клан за који ради... Веома опасни… Људи са везама и начинима да убеде судије и иследнике... Људи који су спремни на све. Разумете ли?

Дијана је прекинула ћутњу осталих за столом: – Разумем Вас, Вашу муку... Али шта хоћете? – упита она, на шта јој полицајац одлучно одговори:

– Ја хоћу да урадим оно што се мора урадити! Хоћу да склоним Звер са улице! То је оно што сам радио цео живот. Али овај пут, нећу да ми труд пропадне због трулог система...

– Како то мислите? – упита тихо Дијана.

Али полицајац јој није одговарао, већ ју је само посматрао озбиљним погледом. Сви за столом почеше да се гледају међусобно, па потом и старог уморног полицајца. Дијана понови питање:

– На шта мислите кад кажете „да урадите оно што се мора урадити”?

Полицајац ју је гледао озбиљним погледом још неко време, а онда је тихо изустио:

– Мислим да Вам је јасно шта то значи, госпођо.

Боси човек у боксерицама почео је да панично тресе столицу, покушавајући да се ослободи. Сви за столом су то посмтрали са ужасом и неверицом. Александар је одсечно устао од стола и обратио се полицајцу:

– Молим Вас, господине, маните се те приче! Треба да сачекамо да олуја прође. Онда можете позвати појачање и одвести га у станицу.

– Чујеш ли ти, брате, шта човек каже? – обрати се Жељко Александру. – Већ га је хапсио и – ништа! Он само изађе после три месеца!

– Шта хоћете да кажете, човече?! Да треба само да окренемо главу на другу страну, док га господин

одстрели?! – повика Александар на Жељка.

– Да, баш то очекујем од вас – рече полицајац.

– Нико неће бити убијен у мом мотелу! – викнула је власница иза шанка.

Полицајац увуче дим томпуса, устаде са столице и поче да се шета кроз ресторан мотела. Дошао је до власнице и погледао је у очи. Затим се вратио до стола са гостима и још једном их погледао изнуреним, али озбиљним погледом и сео назад на своју столицу.

– Само треба да заборавите да сте видели мене и Радића. То је све. Ја ћу се прошетати са њим до шуме, сутра ћу доћи по свој ауто. Нико не мора да зна да смо нас двојица били овде – рече полицајац.

– Не долази у обзир – био је одлучан Александар.

– Бојим се да не разумете, професоре... Како Вам је име? – упита полицајац.

– Александар.

– Александре, ја овим немам шта да добијем. Само могу да изгубим и последњу ствар која ми је остала у животу – посао полицајца. Ја то не радим због себе, већ за опште добро! За Вас и Вашу децу!

– Он нема децу, па не може да разуме – убаци се у причу Милена. На то и Ана Марија устаде од стола и поче да смирује ситуацију:

– Нема потребе да се одајемо сувишним емоцијама, треба да будемо разумни. Господине, зар стварно мислите да можете да само одете у шуму и ликвидирате тог човека, а ми да се правимо да ништа нисмо видели?! Ту гомила ствари може да пође наопако! Сутра ћете се вратити по ауто и неко други ће Вас видети овде. Кад-тад, пронаћи ће тело тог човека у шуми близу мотела и повезаће то са Вама – говорила је Ана Марија полицајцу.

– Не брините за то, уверавам Вас да његово тело неће бити пронађено! За два дана ће пар анонимних доушника јавити да је Радић виђен у Београду и потрага за

њим ће се усмерити тамо. Већ је срећено. Само треба да заборавите да сте нас вечерас видели овде. То је све – одговори јој полицајац.

– Не, то није исправно – рече му Ана Марија смиреним и одлучним тоном.

– Није исправно ни да Звер опет изађе за три месеца – рече јој Жељко.

– Молим Вас, морамо да останемо смирени и разумни – инсистирала је Ана Марија.

– Не можемо да будемо смирени! – викну Милена и настави држећи десну руку на грудима: – Ми смо можда обични људи, али имамо душу и емоције! Валда постоје старе вредности, важније од разума! Не би било праведно да се тај опет извуче!

– Тако је – потврди Жељко.

– Молим вас, хајде стварно да се смиримо – укључи се поново Дијана.

– Немој ти нама да се смиримо, одлучи се! Мој муж и ја мислимо једно. Ови без деце, што немају зашто да живе, мисле друго. Шта мислите ти и твој муж?

– Молим Вас, ово није гласање. Не можемо само допустити да човек тек тако буде убијен, без обзира на то шта је урадио – рече Александар Милени, која је и даље гледала Дијану и Страхињу, очекујући њихов одговор.

– Ми не желимо да се мешамо у ово. То није наша ствар – рече Страхиња и погледа у Дијану, очекујући да га подржи. Дијана је оклевала неколико секунди, па је тихо проговорила:

– Ја поштујем старе вредности. Поштујем правду. Разумем да је тешко гледати како ухапшени криминалци излазе на улицу због трулог система... Али ипак некако мислим да то није исправно, да само окренемо главу, да би неко био одстрељен као бесна животиња.

Страхиња је ухватио Дијану за подлактицу и благо је протресао.

– Реци им, Дијана, да то није наша ствар и да нећемо да се мешамо – обратио се својој жени озбиљним тоном.

– Доста са овим! Не у мом мотелу! – викну власница.

Затим енергично отвори врата локала и пође до везаног босог човека у боксерицама и поче да му одлепљује траку са уста.

– Одвежите овог човека са моје столице и идите одавде обојица! – викну власница мотела полицајцу.

Пре него што је полицајац стигао да реагује, Милена је са стола дохватила празну тепсију од бурека и снажно ударила власницу мотела по глави!

Старија жена се само срушила на земљу. Држала се рукама за главу и гласно плакала.

Дијана, Ана Марија и Александар су пришли жени у помоћ. Поставили су је да седне на столицу и погледали повреду на глави. Руке су им биле крваве, јер је повреда била озбиљна.

Полицајац је то мирно посматрао, а онда је дао Жељку кључеве свог аута, да донесе прву помоћ, што је овај послушно и без поговора урадио. Власница мотела је и даље плакала, док су јој Дијана и Ана Марија увијале главу завојем. Страхиња је само седео за столом уплашен и збуњен, а Милена је и даље у рукама држала тепсију и уплашено гледала у полицајца, очекујући накнадно одобрење за оно што је урадила.

Прошло је неко време. Олуја је и даље беснела. Александар и Ана Марија били су код дрвеног шанка, где су одвели повређену власницу и помогли јој да седне на столицу. Власница је престала да плаче, али је и даље трпела болове. Дијана и Страхиња су седели за столом и тихо се расправљали, док су Жељко и Милена стајали, заједно са полицајцем. Везани човек је одавно престао да се трза у столици, јер је схватаио да не може да се

ослободи. Последња нада за живот била му је то да гости неће пристати да окрену главу и допусте да буде убијен.

Инспектор Митић, стари прекаљени полицајац, и даље је пушио онај исти томпус и проматрао ситуацију. Имао је толико тога да изгуби… И он је, као и Звер, схватао да му судбина зависи од гостију. И што их је више посматрао и боље упознавао, све је више био сигуран у то да би став једне гошће могао да буде кључан и да однесе превагу!

Загасио је напола испушен томпус и оставио га у пепељари. Затим је спорим и озбиљним ходом кренуо према столу за којим је седела Дијана. Дао је знак њеном мужу да хоће да поприча са њом насамо, на шта се Страхиња удаљио од стола. Стари полицајац је извукао столицу и сео поред Дијане, тако да јој је био окренут лицем. Сви у сали су ћутећи пратили шта се дешава.

– Како се осећате, госпођо? – упита полицајац Дијану, љубазним тоном.

– Осећам се ужасно, хвала на питању.

– Да... Понекад изгледа као да је патња једина сврха у животу. Имате ли деце?

– Да... А Ви? – изусти Дијана дрхтавим тоном, јер јој се није допало то што полицајац уводи њену децу у причу.

– Имао сам ћерку. Нека пропалица ју је ударила аутом и побегла. Никад га нису ухватили – исприча полицајац уз тежак уздах, па настави да говори Дијани. – Као што рекох, овај посао ми је узео здравље... И цео живот, практично. Да обавим посао до краја, да урадим оно што други не смеју, иако знају да нема другог избора – то је још једино што могу. Ја немам друге сврхе у животу.

– Не видим како ћете урадити свој посао ако убијете човека... Само тако, без суђења... Да нестане без трага и гласа...

– Понекад је тешко донети неке одлуке... Оне могу

деловати лоше... Али то их не чини мање нужним. Схватите, нема другог начина! Рекох Вам, већ сам једном ухапсио овог човека и он је ускоро само – изашао! Убио је четворо људи после тога! Они би можда били живи да сам тада донео ту тешку одлуку... Ако бисте само разумели... И убедили своје пријатеље да разумеју...

– Професор и његова жена ми нису пријатељи. Тек вечерас сам их упознала. Не могу их ја ни у шта убедити...

– Можете, можете! Верујте ми да можете – уверавао ју је полицајац, гледајући је уморним очима, испод којих су били велики подочњаци. Затим ју је полако ухватио за шаку, скоро као да јој се удвара, те је наставио: – Причајте са њима, молим Вас...

– Не, не могу. Ни мени то не делује исправно – одговори Дијана и повуче шаку ка себи.

– Знате, некад је свет био једноставније место. Постојао је заједнички осећај за правду. Неко попут мене не би морао да моли неког да ником не каже да је урадио оно што се морало урадити... Ови простодушни људи то разумеју – рече полицајац и погледа ка Жељку и Милени.

– Ја нисам као они – одговори Дијана тихо али одсечно.

– Штета – констатова стари полицајац после краће паузе, па устаде са столице и остави Дијану.

Страхиња се одмах врати за сто и настави да тихо прича својој супрузи:

– Рекох ти, то се нас не тиче, није наша ствар! Нека они раде шта хоће, а ми ћемо гледати своја посла...

– Хеј, пусти ме, молим те – брецну се нервозно Дијана.

Страхиња је поново ухвати за подлактицу, овај пут много снажније, па настави да јој говори:

– Ја имам добро развијен посао у граду. И углед у месној заједници...

Дијана се иронично насмеши његовим речима, што

је њеног мужа додатно разљутило.

– Смешно ти је? Од мене зависи наша породица, наши синови! Од мог новца! Ја све радим због нас! Ти то знаш, ја ти плаћам фризера и маникир, као и све остало... И мени то није тешко, јер ми је стало до тебе и до наше породице. Нећу да ништа ризикујемо! Ко зна ко су ови људи, нек раде шта хоће! Шта би радила да изгубимо оно што имамо, због њих? Слушај ме, жено, слушај шта ти заповедам...

Дијана бесно отргну руку и устаде од стола. Схватила је да су погледи свих у сали уперени ка њој. Полако је пошла на други крај сале ка Ани Марији и Александру, да провери како је власница мотела.

Наравно да је схватала шта може да изгуби ако се упетља у ствари које је се не тичу. Могла би већ сутра да оде кући и да никада више не види никог од људи из мотела. Али...

Чак и у овој ситуацији из ноћних мора… њене мисли биле су са Њим. Размишљала је о тренуцима истинске среће, када би мужу и синовима рекла да иде код фризера и на маникир, а заправо би отишла да се нађе са Њим. То су вероватно били најсрећнији тренуци њеног живота... Тих свега неколико сати недељно била је слободна и своја.

Знала је шта је њен брак. Упознала је Страхињу радећи као конобарица. На том послу научила је да брзо процењује људе – да разликује губитнике са изговорима и причама од оних који имају некакву перспективу. Према Страхињи никада није осетила љубав, чак ни велику привлачност. Просто, био је прихватљив. Отворио је своју прву пиљару, био је у некој странци и хтео је да се кандидује при месној заједници... Није био опасан, нити непристојан. Баш напротив, трудио се да јој укаже пажњу. Можда се некад трудио и превише, али њој је то био сигуран знак да је заинтересован за њу. Искористила је

прилику и добро се удала. Родила је два сина. Мислила је да је њен живот добар, да има неку сврху...

А онда је упознала Њега и тек тада је схватила шта је прави живот!

Оно чега се највише бојала заправо је било то, да ако буде урадила погрешну ствар и допустила да човек буде убијен, никад више неће бити истински срећна. Чак ни са Њим. Да неће заслуживати ни срећу, ни Њега, јер је урадила нешто јако погрешно. Та помисао ју је престрављивала.

Ипак, чак и упркос страху, јако добро је разумела колико јој значи сигурност коју јој пружа Страхиња. Да јој не значи ништа, већ одавно би напустила мужа и отишла код Њега. Иако није била задовољна браком, на неки чудан начин јесте имала баш оно што је хтела. Са једне стране – сигурност, мужа, децу, слику задовољне породичне жене, коју може да покаже пред светом. А са друге стране – срећне тренутке са Њим. Није желела да се искључиво определи ни за једно од та два. Желела је да сачува и сигурност и срећу. А да би сачувала ово друго, морала је да сачува чисту савест. Знала је да њен муж то никад не би разумео.

То што га вара никад није узнемиравало њену савест. Било јој је јасно да се њихов брак заснива на некој врсти трговине, а не љубави. Ту није имало шта да се изда. Разумела је да је то јасно и Страхињи. Као да јој је он сâм то прећутно понудио, када је почео да јој указује превелику пажњу. А она је само прихватила. Дала му је оно што је хтео – жену, синове, слику успешног и оствареног породичног човека, која је Страхињи била важна колико и њој. Заузврат је узела сигуран и комфоран живот. Није сматрала да тајна веза са Њим квари тај никад изречени договор са мужем. То је просто била њена приватна ствар. Истинска срећа на коју је имала право. Нешто што дугује себи и што други не морају ни да знају, ни да разумеју.

– Дијана, да ли сте добро? – одједном ју је Александар тргнуо из мисли.

Схватила је да је махинално дошла до другог краја сале, где су Александар и Ана Марија били са повређеном власницом мотела.

– Па, претпостављам да јесам, бар колико могу бити добро у датим околностима – одговори му Дијана иронично.

– Хм, наравно... Свима нам је тешко – рече он и показа главом ка Ани Марији и власници мотела, која је седела на столици и ћутећи гледала у под, док јој је глава била завијена.

– Не могу да верујем како је тај полицајац толико лако изманипулисао оно двоје, Милену и Жељка – рече Дијана, на шта се у разговор укључи и Ана Марија.

– Нисам баш сигурна колико су они изманипулисани – одговори она Дијани.

– Зашто то мислиш? – упита је Дијана.

– Милена је рекла да се, док је радила у пекари, једва суздржавала да не удари газдарицу тепсијом по глави. Овде је урадила баш то – ударила је газдарицу тепсијом по глави. Можда се њима само указала прилика даураде баш оно што су потајно и прижељкивали! Не бих да им судим, јер их не познајем. Не знам довољно чињеница о њиховим животима да бих могла да сложим њихове профиле, али... Видиш, понекад се људи у својим животима осете као губитници. И када нису задовољни собом, изнутра сакупљају бес. Такође преузимају неку општу улогу – улогу забринутог родитеља, поборника старих вредности... То им је нека врста замене за све оно што су можда желели, а нису успели да остваре. Ако се споје бес људи незадовољних собом са глумљењем неке опште улоге, лако се може добити бесна руља спремна за линч. На неки начин ми их је жао. Волела бих да легну на кауч у мојој ординацији и да ми испричају више о себи. Али сумњам да

ће се то десити – закључи Ана Марија.

– Слушајте ме обе, молим вас! Имам план. Олуја слаби, ветар више на тресе дрвеће као пре десетак минута, а киша више не пљушти, него пада – шапутао је Александар, а затим је одједном ућутао и погледао преко Дијаниног рамена, као да јој неко прилази с леђа.

Одједном Дијана осети нечију руку на свом рамену. Окрену се и, на своје запрепашћење, угледа Милену.

– Извини, можемо ли часком да попричамо насамо – обрати се Милена Дијани.

– О чему бисмо ми причале? – одговори јој Дијана одсечно.

– Рећи ћу ти, али насамо – била је упорна Милена.

Дијана је рекла Александру и Ани Марији да је извину на тренутак и запутила се на други крај сале са Миленом. Приметила је да је Жељко гледа злурадим погледом, као да он зна нешто што она не зна.

– Јасно ти је да ће овај убица поново изаћи, ако само буде ухапшен? – упита је Милена озбиљним тоном.

– Можда. Али није у реду да ја окренем главу и пустим полицајца да га убије – рече одлучним и хладним тоном Дијана.

– Свиђају ти се оно двоје уображених и саможивих, што пишу књиге, лече пацијенте и мисле да су бољи од других? Мислиш ли да си као они? Мислиш ли да си боља од мене? – упита је Милена и благо јој се унесе у лице.

Дијана јој одговори одлучним ћутањем. После неколико секунди тишине Милена је наставила:

– Ја сам обична жена, мајка... Имам душу. То није мала ствар.

– Да. Ти си поборник старих вредности – констатова Дијана, смешкајући се иронично.

– А зар ниси рекла да си и ти?

– Јесам, али нећу никог да линчујем.

– Данас када смо Жељко и ја били на видиковцу са

твојим мужем и тобом, нисте нам ни пришли да нас упознате. Зашто?

– Били смо превише преокупирани природом, мислили смо да сте и ви, па нисмо хтели да вам сметамо – одговори Дијана неуверљиво.

– Колико сам ја приметила, само је твој муж био окупиран природом. Ти си била окупирана својим мобилним телефоном. И пажљиво си водила рачуна да ти муж то не примети. Као да очекујеш неку поруку, коју он не сме да види – изнесе јој Милена своје виђење, гледајући је истим оним злурадим погледом који је Дијана нешто раније приметила на Жељку.

– Шта је тебе то брига! – одбруси Дијана љутито и унесе се Милени у лице, док је несвесно узела телефон у руку.

– Полако, драга, полако... Видиш да си ипак сличнија мени, него оним двома – рече Милена показујући главом ка Александру и Ани Марији. Потом изложи Дијани своју понуду:

– Подржи нас! Нека онај полицајац уради шта мора, а ми ћемо заборавити да смо икада видели њега и убицу. Ако ти није стварно стало до старих вредности, онда ћу дати твом мужу ово – рече Милена и брзим покретом узе Дијани телефон из руке и стави га у свој џеп.

Дијана љутито крену према Милени и ухвати је за блузу.

– Полако, драга... Само теба да вриснем и све ћу морати да објасним пред твојим мужем. Ако ниси жена која има душу и осећај за правду, зашто да твој муж мисли да си светица? Размисли о овоме што сам ти рекла... Али размишљај брзо, јер олуја престаје. Киша и ветар су ослабили – прошапута Милена, па се полако окрену и оде са Дијаниним телефоном.

Страхиња је схватио да нешто није у реду и забринуто је пришао Дијани.

– Драга, да ли си добро?

– Добро сам – одговори она, спуштајући поглед.

– Да ли си сигурна?

– Да, само све ово... Превише је за мене – рече Дијана и загрли Страхињу.

Размишљала је: ако призна Страхињи да има љубавника, можда ће он разумети. Можда ће јој опростити. Али онда ће морати да заборави на Њега и све срећне тренутке! Ако се пак определи за Њега и оно што осећа да је исправно, изгубиће не само сигурност и комфоран живот, већ и слику успешне породичне жене. Можда чак и синове.

Док јој је глава била на Страхињином рамену, посматрала је Александра и Ану Марију. Помислила је како су срећни. Живе онако како су желели, не морају да глуме неке опште улоге пред другима! А опет, спремни су да све то ризикују због оног што сматрају исправним. Питала се да ли би уопште могли да буду срећни и задовољни да нису спремни на тако нешто... У глави су јој још одзвањале Миленине речи, да је она попут ње, а не попут Александра и Ане Марије. Та помисао ју је тргла.

– Драги, морам нешто да ти кажем – рече Дијана тихо Страхињи.

– Наравно! Реци, драга!

– Видиш...

Одједном, прекину је галама. Власница мотела је пала са столице и изгубила свест, а Александар је клекнуо поред ње и дозивао упомоћ.

Настала је атмосфера опште панике. Милена се ухватила за главу, док су полицајац и Жељко притрчали и клекнули поред Александра. Дијана и Страхиња су такође кренули да помогну, а онда је на опште изненађење Ана Марија истрчала напоље, на кишу, и кренула иза мотела према паркингу за госте.

– Газдарици није ништа, свесна је! – викну

полицајац, а онда се усправи и крену за Аном Маријом.

Када је дошао до врата, застао је. Погледао је према Милени и Жељку и показао прстом на Александра:

– Не дајте му да побегне! – издао им је наредбу и наставио да трчи за Аном Маријом.

Жељко је пришао Александру с леђа и обмотао руке око њега. Иако су били сличне висине, Жељко је био много крупнији и снажнији. Александар се копрцао и викао Жељку да га пусти, али безуспешно. Милена је погледала ка Дијани и Страхињи.

– Помозите му! – викнула им је.

– Ми нећемо да се мешамо! То није наша ствар! – говорио је Страхиња одмахујући рукама.

Милена је љутитим и значајним погледом погледала Дијану. А онда се окренула и зграбила са једног од столова широку селотејп траку, коју је полицајац раније извадио из аута. Жељко је силом ставио Александра на столицу, а Милена га је облепила траком око столице. Затим му је облепила и ноге око ногу столице, а на крају и уста.

Истовремено, полицајац се враћао у салу, водећи Ану Марију. У десној руци је држао пиштољ, а левом руком је држао жену за надлактицу. Она се опирала, али узалуд. Довео ју је до празне столице, поред мужа, и енергичним потезом је гурнуо да седне.

– Вежите и њу! – наредио је полицајац Милени и Жељку, што су они беспоговорно послушали.

– Сва срећа па се госпођин ауто заглавио у блату, јер паркинг за госте није избетониран – рече полицајац.

– Како се усуђујете! – викала је Ана Марија.

– Да распалим дами једну шамарчину, да је мало научим лепом понашању? – упита Жељко полицајца, тражећи одобрење.

– Не, нема потребе! Само је вежите, као и њега – смиривао је полицајац ситуацију. Схватао је да су ствари измакле његовој контроли.

Када су Ана Марија и Александар били везани за столице и сви окупљни око њих, полицајац им се обратио.

– Нема више времена! Сада морате донети одлуку. Само треба да заборавите шта сте вечерас видели и објасните својим везаним приајатељима да је то за опште добро – обраћао се полицајац свима, али гледао је само Дијану. Право у очи.

И Милена је такође гледала Дијану, подсећајући је хладним погледом на њихов разговор. Завукла је руку у џеп, где је био Дијанин телефон.

Дијана је ставила руку на чело као да јој није добро, а онда се окренула према Страхињи, који је кренуо да је загрли. Но, она га је зауставила и погледала у очи, понизним покајничким погледом.

– Драги, морам нешто да ти кажем – прошапута Дијана.

– Шта, љубави?

– Знаш... Хоћу да ти кажем... Хоћу да ти кажем да треба да послушамо овог полицајца! У реду?

– У реду, љубави, послушаћемо га – сложи се Страхиња и загрли своју супругу.

Боси човек у боксерицама поново је почео да се тресе у столици, као очајна животиња, која зна да је воде у кланицу. Столица се преврнула, а он је наставио да се беспомоћно копрца по поду.

Дијана је била ужаснута тим. Скренула је поглед са везаног убице и окренула се према Милени. Суза јој се сливала низ лице и једва се суздржавала да не заплаче. Милена је извадила из џепа Дијанин телефон и вратила јој га. Климнула јој је главом у знак одобравања, због одлуке.

Сад кад су донели одлуку, стари уморни полицајац поново је запалио томпус, који је раније загасио у пепељари. Почео је да им објашњава шта ће следеће урадити и да им даје инструкције. Сви су га пажљиво слушали, када их прену звук. Звук натезања револвера.

Полако су се окренули. Власница мотела, на коју су потпуно заборавили, стајала је иза дрвеног шанка. Једва се одржавала на ногама, а крв је почела да јој пробија кроз завој на глави. Држала је револвер, уперен ка групи.

– Рекох вам, нико неће бити убијен у мом мотелу! – изусти она одлучно, кроз стегнуте зубе.

– Полако, госпођо – умирујуће јој се обрати полицајац, држећи и даље свој пиштољ у руци. Али спуштен...

Дијана се обратила власници:

– Молим Вас, госпођо, пробајте да разумете...

Власница је уперила револвер у Дијану и још једном гласно поновила:

– Нико неће бити убијен у мом мотелу!

Одједном, зачуше се сирене. Кроз прозоре угледаше плава светла.

Одред интервентне полиције утрчао је у локал, под пуном опремом. Упали су енергично, превртали столове и столице и нешто викали. Збуњена и уплашена, Дијана је посматрала ситуацију. Уперили су пушке у све присутне и наредили им да легну и ставе руке на потиљак.

Стари полицајац се повиновао и спустио свој пиштољ на под. Али власница је и даље држала револвер уперен у Дијану, упорно понављајући да нико неће бити убијен у њеном мотелу.

У моменту, општу галаму прекинула су два пуцња! Дијана се тргнула. Видела је како газдарица пада иза шанка и испушта револвер. Револвер, чија се цев пушила.

Тек тада је постала свесна оштрог бола у свом стомаку. Ухватила се руком за леву страну стомака и осетила је топлу крв. Када је погледала своју крваву руку, бол је одједном постао јачи. Само ју је пресекао. Никада није осетила ништа слично. То је био онај бол који означава крај, бол после којег нема више ништа!

Осетила је горчину у устима, као и зујање у глави. И

само се срушила. Време као да се зауставило, а свет је заменила празнина.

Нешто касније Дијана је отворила очи. Била је испред мотела. Слаба киша је и даље падала. Схватила је да је у покрету, иако је осећала да лежи.

– У реду је, госпођо, само се не померајте! – обратио јој се лекар хитне помоћи, који је ходао поред носила на којима је лежала.

Затим је приметила Страхињу, који је уплашено и у пратњи једног мршавог старијег човека у браон мантилу дотрчао до ње.

– Драга, како си, како се осећаш?!

– Молим Вас, склоните се од ње! У стабилном је стању, али је изгубила пуно крви – рекао је доктор Страхињи.

Дијана је ухватила мужа за руку и питала га за власницу мотела. Старији човек у браон мантилу рекао јој је да је власница погинула у полицијској акцији. Затим јој је показао полицијску значку и представио се.

– Ја сам инспектор Јовић. Нажалост, газдарица није хтела да спусти оружије када јој је било речено. Када је примила метак, вероватно је од шока повукла обарач и упуцала Вас. Имаћу неколико питања за Вас, када се будете осећали боље!

Дијана је погледала око себе. Видела је Александра и Ану Марију како стоје загрљени и причају са једним полицајцем. Било јој је драго што су добро, али није желела да гледа у њиховом правцу. Погледала је са друге стране и видела је Милену и Жељка како дају изјаву другом полицајцу. Убицу званог Звер водили су везаног. И даље је био бос и у боксерицама. А онда је приметила да и стари уморни полицајац Звонко Митић такође има лисице на рукама. Два полицајца су га спроводила на задње седиште једног од аутомобила.

– Како сте дошли, како сте знали? – питала је Дијана

инспектора Јовића.

– Ово је била планирана акција, госпођо. Већ неко време знамо да је инспектор Митић, којег сте упознали раније вечерас, на платном списку истог мафијашког клана за који ради и Радић, звани Звер. Веровали смо да Митић зна где се Радић крије, и решили смо да га искористимо да пронађемо Радића. Раније данас позвали смо Митића на састанак у највишој тајности и пред њим рекли да смо близу тога да лоцирамо Радића, као и то да Радић има информације да се његов клан инфилтрирао у полицију и да због тога морамо да га ухватимо живог. Рекли смо да је то састанак људи од највишег поверења, да Митић не би посумњао да знамо за њега. Затим смо пратили локацију његовог мобилног телефона и пустили да нас одведе до Радића. Нажалост, десила се олуја и изгубили смо сигнал. Чим је олуја ослабила, поново смо ухватили сигнал Митићевог телефона и дошли смо у овај мотел.

– Значи, тај полицајац је све време хтео да убије оног криминалца да би спасао себе? Да се не открије да и он ради за мафију? – била је шокирана Дијана.

– Да. Инспектор Митић је некад био добар полицајац. Али смрт ћерке га је променила… Постао је бескрупулозан и бруталан. И склизнуо је на тамну страну. После овог вечерас, не сумњам да ће Радић испричати све о Митићевој повезаности са кланом. Можда открије и друге полицајце који раде за ту криминалну организацију. Ово је велики успех за нас, иако смо замало закаснили. Сва срећа па покојна газдарица и ви, гости, нисте дозволили Митићу да убије Радића. Ви сте прави хероји – рече инспектор Јовић.

– Па наравно! Не бисмо могли само да му допустимо да убије тог човека, као да то није наша ствар – рече Страхиња самоуверено.

– Сад морамо да унесемо госпођу у амбулантно возило! Можете причати са њом у болници – прекинуо их

је доктор.

Страхиња је поручио супрузи да ће је чекати у болници. Уверавао ју је да ће све бити у реду. Инспектор Јовић јој је само климнуо главом у знак поздрава.

Врата амбулантних кола су се затворила и Дијана је схватила да је ауто кренуо. И даље је осећала оштар бол у стомаку и горчину у грлу. Али највише ју је болело то што је изгубила Њега. Просто је то осетила, знала је да крај. Није смела да ризикује комфор, за оно што је осећала да је исправно. Коначно је схватила да су јој сигурност и слика успешне породичне жене важнији од среће. И од Њега. Мрзела је себе због те спознаје, али није имала другог избора осим да је прихвати.

– Докторе, докторе...

– Реците, госпођо – одговори јој лекар.

– Мој телефон… Можете ли ми додати мој телефон? – замолила је Дијана.

– Ваш телефон, као и друге Ваше ствари, дали смо на чување Вашем мужу. Ви сад имате већих брига – рече јој доктор.

– Да, у праву сте... Сад имам већих брига.

Змија из подземља

– Вуче, да ли је твоја сестра морала да прави изложбу фотографија баш у тим катакомбама? Мени је то мало морбидно – рече средовечна, али шармантна и елегантна црнка са задњег седишта.

– Мислим да то нису катакомбе, јер тамо нико није сахрањен. Швабе и Турци су некад ратовали тако што су се поткопавали под зидове тврђава и дизали их у ваздух експлозивом. Толико сам запамтио из сестриног објашњења – одговори јој младић за воланом, у касним двадесетим, средње висине, атлетски грађен, са коврџавом црном косом и брадицом.

– Швабе су се поткопавале под зидове?

– Не они, Турци. Швабе су морале да бране своју тврђаву од поткопавања, па су копали подземне тунеле испод зидова својих тврђава.

– Боже, чега се све неће досетити! А јел' тамо безбедно, нећемо се изгубити, неће се урушити на нас? Колико тога има, тих подземних тунела?

– Око 20 километара подземних тунела. Мислим да су распоређени на четири нивоа. Јеленина изложба је на првом. Уверавам Вас да су безбедни и добро очувани – одговори он, не баш сигурним гласом.

– Молим те, немој да ми персираш, зови ме Стефани, као и сви! Ускоро ћеш ми и званично постати зет!

– У реду, Стефани – сагласи се Вук.

– Ја сам гледао неку емисију на енглеском. Тамо су били ловци на духове и установили су да ту има изгубљених душа затвореника – рече други младић са задњег седишта; нижи, са кратком косом, обучен у лепо одело познате марке. Говорио је равнодушним гласом, док је гледао у Инстаграм на свом мобилном телефону.

– Шта Американци знају о томе, Драганче? Немају појма – јави се крупнији средовечни мушкарац са сувозачевог седишта. Био је обучен у фармерице, белу кошуљу и танак летњи сако. Наставио је, помало ауторитативним гласом:

– То подземље Петроварадинске тврђаве изградили су баварски илуминати. Оставили су и своје симболе. Малтешки крст. Какво црно поткопавање под зидове?! То је све лажна историја коју нам Швабе продају, да заташкају да смо ми, Срби, староседеоци Балкана и да имамо календар који је стар седам хиљада година! Ништа ви не знате!

– Добро, тата, мани мог вереника са тим причама! Идемо да видимо Јеленине фотографије и да упознамо тог Славка о којем смо толико слушали – рече нервозно лепушкаста, помало нападно нашминкана и префињена бринета у касним двадесетим годинама, која је такође седела на задњем седишту.

– Подсети ме, Цецо, ко је Славко?

– Остави више телефон, Драганче, само гледаш своје слике на том Инстаграму! Славко је Вуку и Јелени као отац.

– Да, у праву је – рече Вук и настави, нешто тишим гласом. – Ја сам имао шеснаест, а Јелена тринаест година, када нам је отац умро. Славко је био његов најбољи пријатељ и свирао је у његовом бенду.

– Оном бенду?

– Да, Драганче, оном бенду. Славко Громовник, тако су га звали због грмљавине његовог Фендер џез баса. Мој ћале и он заједно су жарили и палили старом Југославијом осамдесетих година! Видећеш, човек је краљ! Извео је мене и Јецу на прави пут. Професор је антропологије по занимању.

– Мислио сам да продаје фармерице на Футошкој пијаци – дода де строги мушкарац са сувозачког седишта.

– Па, од тог живи, али је професор.

– Јел' ти још дрљаш ону своју тамбуру? – упита старији мушкарац, помало подругљиво.

– Мислите електричну гитару? Нисам је ни пипнуо већ скоро годину дана. Не стижем!

– Добро је. Имамо лепе планове за тебе, момчино! Кад сам Драганчета угурао у своју фирму – и тебе ћу! Ја сам тамо бог и батина! Само треба да се већ једном учланиш у Партију! Дуго већ то одлажемо...

–Добро, Мирославе, има времена за то, идемо сада на Јецину изложбу у катакомбама – прекину их, дипломатским гласом, елегантна средовечна црнка са задњег седишта.

Аутомобил, жути фиат пунто, пењао се Булеваром Михајла Пупина на мост Варадинска дуга. Нови Сад, град у којем су се одвијали животи петоро путника у аутомобилу, остајао је иза њих, а пред њима се указивала Петроварадинска тврђава, осветљена рефлекторима у врелој августовској суботњој вечери. Пешачка стаза на мосту била је пуна људи, углавном младих. Понеки кинески туристи у мањим групама би промакли такође. Ноћ је била жива и пуна шарених светала. Посматрали су призор куле са сатом и старе аустријске касарне, који се издижу на огромној стени крај Дунава, у сред равнице. Добро познати призор, који су видели безброј пута. Али – никада раније као те вечери... Нешто им је ту било страно овај пут. Сишли су са моста и возили се кроз Субурбијум, старо подграђе тврђаве. Средњоевропска атмосфера аустријских времена оживела је кроз архитектуру оронулих старих зграда. Прошли су Београдску капију и почели да се пењу аутомобилом на горњу тврђаву.

– Треба да се паркирамо испред Академије уметности. Ту ће нас сачекати Матори, Јецин и мој друг. Он је још као клинац вршљао кроз подземље. Зна га напамет! И сада је члан неке групе истраживача подземља.

Има о њима доста тога на интернету. Помогао је мојој сестри око организације и задужен је да одведе госте до места изложбе – испричао је Вук.

– Нисам знала да се Академија уметности налази на тврђави – изненади се Стефани.

– Да, зграда Академије је некад била коњичка касарна. Ево је!

Вук заустави ауто на паркингу. Видели су групу млађих људи обучених као да су на некој панк свирци. Један од њих, нижи мушкарац од двадесетак година, са брадицом, коњским репом и у црној мајци, одмах је препознао Вука.

– Где си, Вуче, љуби те брат! Нема те сто година!

– Ево ме, Матори, како си ти?

– Супер, дајем логистику твојој сестри око изложбе.

– Ово је моја вереница Цеца. И њена породица. Брат Драганче и родитељи Мирослав и Стефани.

– Драго нам је, Матори – рече Цеца вештачки љубазно, свесна тога да својом шминком, елегантном црном хаљином и ципелама са равним ђоном одудара од групе људи у којој су се нашли. Присетила се и оног што је хтела да заборави и што често крије у свом друштву – да је њен вереник некад био један од ових рокера, чудно обучених, прљавих. Свиђало јој се то што је Вук син познатог музичара из велике Југославије – тиме је могла да се похвали. Али не и његов стари начин живота.

Ни Вуку није било свеједно. Последњих годину дана је радио у једној фабрици ауто-инсталација као радник на монтажној линији. Мотао је траке око жица. То је једна од оних новоотворених фабрика страних инвеститора. Посао је био физички тежак, плата је била једва просечна, али редовна. Најгори у том послу био је однос према људима. Третирани су без трунке достојанства! Шефови су израбљивали људе „таргетом", тј. радном нормом коју треба испунити. Раднике су стално

пожуривали и викали на њих. И самом Вуку често су сметали спорији и слабији радници, али се пуних годину дана суздржавао од тога да на било кога повиче и да га понизи. То би значило да га је фабрика прогутала, да га је спустила на свој ниво. Углавном је цео радни дан ћутао и скоро ни са ким није разговарао. Чак су се и иронично шалили са њим: „Вуче, ти само причаш, не заклапаш!" Могао је лако да побегне одатле – само да га је Цецин отац учланио у Партију! Али то није хтео. Стиснуо је зубе и издржао годину дана.

То што ће са Цецом и њеним оцем, партијским функционером, морати да изађе пред Славка, за Вука је било као излазак пред Страшни суд.

– Хајде, пођите за мном! Светло са мобилног телефона биће вам довољно кроз тунеле – рекао је Матори и повео групу иза Академије.

Колона је кренула од Акадмије поред једног од два велика бастиона. Размишљали су о томе да је и то коначно дошло – спуштање у подземне ходнике, улазак у непознато! На тренутак су заборавили све свакодневне проблеме и жудње. Могли су да чују откуцаје својих срца, при сваком кораку.

– Будале! Проклете будале! Не идите доле! Доле живи велика змија која прождире људе! Видела сам је! Не могу више да заспим од тих очију – тргнула их је хистерична вика старице.

Убрзо су испред себе видели прилику жене од седамдесетак година, обучену у одећу која је подсећала на дроњке, са рашчупаном седом косом, запуштену. Када им је пришла ближе, могли су да осете и њен непријатан мирис. Били су ужаснути и збуњени.

– Немој сад, Стано, имамо изложбу фотографија. Није сад време за твоје лудорије! Хајде, уђи у своју кућу – одбрусио јој је Матори, показујући прстом на отвор у зиду бастиона.

– Ко је та жена што виче? Како само изгледа! – прошапутала је Цеца дрхтавим гласом.

– То је Луда Стана, тако је сви зову, мада нико не зна како се заиста зове. Она је бескућница, живи у том барутном магацину, ту – показа Матори прстом на рупу у коју је старица ушла.

– Овде живе бескућници?

– Да, Цецо. Углавном у барутним магацинима и мањим просторијама које се налазе близу излаза. Не залазе дубоко у подземље – одговори Матори.

– А та велика змија која једе људе? Јел' то стварно? Чула сам и раније ту причу – упита Цеца толико тихо, као да ни сама не верује шта пита.

– Ма каква змија! Има обичних змија у подземљу и то је све! Нема велике аждаје из приче. То је само једана од оних урбаних легенди... Као тунел испод Дунава, или благо Марије Терезије! Скоро никад је нико није видео.

– Како то мислиш „скоро никад"?

– Па, пре неких двадесет година једна девојка, историчарка, озбиљна, факултетски образована, радила је као кустос у Музеју града, горе на Тврђави. Она је једном, наводно, у подземљу видела велику змију, или аждају. И тада је пукла, изгубила разум! Завршила је у лудници у Ковину. Тек је недавно изашла. Али ко зна шта је видела, или шта је мислила да је видела? То је вероватно био некакав трип, који јој је упропастио цео живот...

– Стварно?! Зезаш, Матори?

– Стварно! Једном ме је друг упознао са њеним рођеним братом. Он баш не воли да прича о томе. Ишла је у подземље сама. Ја долазим у подземље од осмог разреда и никад нисам ишао сам. Увек сам са неким друштвом. Шта знаш шта може да се деси? Али никад нисам видео велику змију. Не верујем да постоји!

– Како можеш бити сигуран?

– Па никад је нисам видео!

– Добро, Светлана, рекао ти је да то не постоји. Опусти се! Идемо на авангардну уметничку изложбу у катакомбе! Као да смо у неком великом европском граду, у Паризу, или Риму. Урбане легенде су добре за атмосферу, али то су вероватно само легенде, као што ти човек и каже – смиривала је Стефани своју ћерку.

– У праву си, мама – одговори Цеца.

Убрзо потом, Матори их је довео до дрвених врата у близини Академије уметности. Већ су била отворена. Група људи је видела само степенице, које се спуштају у мрак. Баш онако како су и замишљали! Али сада је то било стварно. Заиста ће се за који тренутак спустити низ степенице у тај језиви мрак... После хистеричног испада Луде Стане сви су осећали благу нелагоду, а посебно Цеца. Матори је упалио батеријску лампу и кренуо први. Група је пошла за њим у апсолутној тишини. Цеца је ухватила Вука за руку.

Мрак, разбацане цигле, узан простор, земљани под, озидани зидови са полукружним сводом. Све је било као у неком филму! Сви су гледали око себе, па потом једни у друге. Али нико није проговарао. После неколико скретања кроз ниске узане тунеле са земљаним подом дошли су у један тунел, који је са стране имао мање тунеле. Они су се вертикално спуштали у земљу и били су око три метра дубоки.

– Шта је ово, какви су ово тунели? Спуштају се на доле, нема смисла – рече Цеца.

– То су минске галерије. Оне воде испод шанчева – травнатих површина између зидова тврђаве. Служиле су за минирање шанчева одоздо, у случају да дође до битке са Турцима. Иако је у архитектонском смислу подземље ремек-дело, све у овим ходницима служи убијању, узимању људског живота. То је била сврха ових ходника – објаснио је Матори.

– Вуче, не могу да идем даље! Овде осетим промају,

а опрала сам косу пре него што смо пошли. Реци свом другу да ме изведе, узећу такси – прошапута Цеца.

– Август је, љубави. Промаја не убија људе лети – рече иронично Вук и стегну јој руку заштитнички. Затим додаде:

– Мојој сестри је ово јако важно.

Наредних десетак минута Матори, Вук, Цеца, Стефани, Драганче, Мирослав и још неколико гостију ходали су кроз узане мрачне ходнике у колони, један по један, и даље у тишини. Било им је јасно да су у потпуности препуштени свом водичу и да без њега не би могли се врате истим путем којим су дошли.

А онда су у даљини почела да се назиру шарена светла; чуле су се музика и граја све гласније, што су се више приближавали. „Lucy in the sky with diamonds, Lucy in the sky with diamonds"!

– „Луси на небу са дијамантима", што се чује са звучника – то је чувена песма Битлса – рече Вук Цеци, покушавајући да је умири подсећањем на нешто свакодневно и обично, како би на тренутак заборавила на нелагоду узаних мрачних тунела.

За који тренутак дошли су до места одакле их је пут водио ка горе, али без степеница.

– Ах, ово је физички напорно за мене... Још имам и слабо срце, пијем лекове! Више бих волео да смо ишли у неку галерију – констатовао је мрзовољно Мирослав.

– Стигли смо на место изложбе. Овај део се зове Карлова линија или Светли ходници. Преко дана је овде фантастично, јер сунчева светлост пада кроз пушкарнице. Ово је уједно и први положај одбране, односно први ниво и једини ниво са светлим ходницима. На доња три нивоа је мрак – говорио им је Матори, док су се мимоилазили са људима, углавном млађим, обученим у фармерице, кожне јакне и мартине, са минђушама на лицу и тетоважама по рукама.

Скоро свако је држао по пластичну чашу са пивом. Разнобојна светла била су постављена дуж целог ходника. У једном ћошку били су постављени сто са пићем и музиком, која је пуштана са лаптопа. Са једне стране ходника били су отвори за пушке, кроз које се назирао шанац у мраку. Преко пута су биле изложене Јеленине фотографије, углавном црно-бели актови, мушки и женски. Цеца је била у неверици где се затекла. Скоро да је заборавила на страх од подземља. Али знала је да је Вуку важно да подржи Јелену, па се претварала да јој је све то интересантно.

Матори их је повео ка крају ходника, где се под шареним светлима назирало троје људи. Висок и крупан човек од шездесетак година, са фазонираном брадом и дугом седом косом у тексас кошуљи био је Славко. Поред је стајала његова ћерка Марија, Вукова симпатија из давних дана. Марија је била плавокоса жена, са непуних тридесет година, лепа, али на некако обичан начин. Била је тек овлаш нашминкана. Увек је зрачила невероватним смиреним самопоуздањем и то је оно што ју је чинило привлачнијом од многих истинских лепотица. Када је била млађа, тренирала је стреличарство, ту на Петроварадинској тврђави. Вуку је деловала као нека сигурна и чврста жена ратница са луком и стрелом, која увек држи све конце у рукама. Никада јој није признао да му се свиђа, јер се помало није сматрао довољно добрим за њу. Трећа особа је била Јелена.

Јелена је била једна од оних истинских лепотица. Црнокоса, ниска, витка и згодна, са крупним зеленим очима и израженим јагодицама. Деловала је веома нежно, будила је у мушкарцима „оно нешто". Иако је изложба била у прашњавом подземљу, носила је чисту белу хаљину, зелене старке и торбицу са малим фото-апаратом. У руци је држала пластичну чашу са пивом.

– Ћао, Јецо! Ево, успели смо да стигнемо – јави се

Вук својој малој сестри и загрли је.

– Славко, Марија, драго ми је да вас видим! Ово су моја вереница Цеца и њена породица.

– Пуно смо слушали о Вама, Славко, мада је Вук ретко помињао Марију – рече Цеца.

– И ја сам пуно чуо о теби, Цецо! Марију вероватно није помињао јер она ради на прекоокеанским бродовима за крстарење, те је ретко у Новом Саду – објасни Славко.

– Да, радим као собарица, одсутна сам по шест месеци, некада и дуже. Јелена ће ми се можда ускоро придружити. За фотографе увек има посла на бродовима за крстарење. А и за изврсне музичаре! Надам се да редовно свираш гитару, Вуче, и да и даље пишеш песме! Знам колико си добар у томе – рече Марија.

– Вук има важнијих ствари у животу! Знаш, треба да се ожени мноме. То је важније од гитаре – одбруси Цеца.

– Наравно, мада таленат не треба запостављати! Онај коме је природа дала таленат има и одговорност да га оствари – одговори јој Марија смирено и љубазно.

– Него, Славко, ја сам Стефани.

– Стефани је надимак од Стефанија – упаде спонтано Јелена.

– Молим те, драга, зови ме Стефани. Ја сам Цецина мама, а ово су мој син Драганче и муж Мирослав. Дуго смо се надали да ћемо Вас коначно упознати! Не само због Вукових прича, већ и због Вашег старог бенда у којем сте свирали са Вуковим и Јециним оцем. Одувек сам волела вашу музику! Сећам се да сте променили неколико певача. Штета што нисам упознала Вуковог оца, сигурна сам да је био изузетан човек, као што је био и изузетан гитариста!

– Рецимо да је био комплексан... Мислим да би Вам било веома занимљиво да сте га упознали – одговори јој Славко.

– Надам се да ћемо се чешће виђати, сигурно имате да испричате пуно занимљивих прича о рок сцени

осамдесетих!

– Искрно се надам да хоћемо! Марија и ја сад морамо да пођемо, Матори ће нас одвести до излаза, али надам се да ће бити прилике да се боље испричамо, Стефани – рече Славко и окрену се према Вуку.

– Ствари нису баш као што сам их замишљао кад сам био млађи – рече Вук Славку стидљивим гласом, скоро као да се правда.

– Не брини, чим си дошао довде, значи да ти добро иде – потапша га Славко по рамену и оде са Маријом и Маторим.

Вук, Цеца и њена породица остали су на изложби још око сат времена, док се сви други гости нису разишли. Цеца је сво време била мрзовољна, јер је осетила нешто што јој се није допалу у Вуковом разговору са Маријом. Стекла је утисак да су њих двоје блиски, на неком за њу необичном нивоу. А и цело вече прогањало ју је подсећање на то какав је живот водио њен вереник пре него што су се упознали. Мартине, тетоваже, авангардна уметност, људи који поносно истичу да развијају своје таленте... Она је одувек била мамина и татина девојчица. Завршила је Вишу пословну школу, али се никада није запослила, јер је њен отац као партијски функционер увек имао новца. Излазила је са другарицама, ишла на летовања... Једно време желела је да глуми у ТВ серијама, попут шпанских и турских сапуница. Међутим, отац јој је забранио бављење глумом. Бити узорна ћерка, а касније узорна супруга, био је њен једини идентитет у животу. Идентитет, који су за њу одредили други. А она је то прихватила, јер је сматрала да ни нема сврхе да се супротставља. Потајно је завидела људима који живе слободно, у скаду са својом личном сврхом, попут Јелене. На једном од Вукових и њених првих састанака рекла је да не пије алкохол, јер када попије превише, прича како је тужна.

– Сви су се разишли, сада треба и ми да кренемо!

Баш сам задовољна како је испало – рече Јелена и додаде:

– Вуче, помози ми да фотографије, расвету, звучнике и кесе са ђубретом склонимо у онај барутни магацин! То је она просторија тамо. Сутра ћу са Маторим доћи по њих.

– Боже, Јецо, па Вук није једини кавалјер овде! И Драганче ће ти помоћи – рече Стефани и значајно погледа Драганчета, као да му даје наредбу да помогне Јелени.

После десетак минута све је било готово и Светли ходници били су празни, као да те вечери није ни било изложбе.

– Када ће онај мали са коњским репом доћи по нас? – упита Мирослав.

– Матори је отишао са последњом туром гостију коју је одвео. Ја ћу вас извести. Данима сам са Маторим припремала изложбу, запамтила сам пут до излаза – одговори Јелена.

Убрзо су се поново спустили у сплет мрачних ходника. Овај пут Јелена је ишла прва и носила је лампу. Остали су користили светла са мобилних телефона.

– Ниси помињао Марију! Рекао си само да Славко има ћерку, али ниси рекао ни њено име – рече Цеца Вуку.

– Нисам сматрао битним – одговори јој Вук.

– Ма немој, прилично се добро познајете! Позвала те је да одеш да радиш преко Атлантика и оставиш своју вереницу!

– Мислила је то због моје ситуације. Знаш већ где радим...

– Да, али када се учланиш у Партију, добићеш добар посао у татиној фирми! Тако да баш и немаш неке претеране бриге за будућност, да зато мораш да одеш у иностранство...

– Рекла му је само да не треба да запостави своје таленте за музику и писање, са чим се и ја слажем – убаци се Јелена.

– Извини, Јецо, ово се тебе не тиче – брецну се

Цеца.

– Смирите се, децо – Стефани је осетила потребу да интервенише.

– Па шта? Свира гитару као и многи други! Нема познат бенд као ваш отац. Мора да заснује породицу, то му је важније! Има скоро тридесет година – настави Цеца.

– Таленат је за цео живот, то је оно што га чини оним што јесте. Како ће васпитавати децу ако буде неки неостварени пањеник, који свима завиди и само зна да буде послушан? Свако може да се учлани у партију, не може свако да развије таленат – рече јој Јелена.

– Многи људи који се учлане у партију због посла раде то зато што мисле на добробит својих породица. Они су исправни породични људи и да то не раде они, неко други би сигурно радио – одговори јој Цеца.

– Ја бих то све спалила – кратко закључи расправу Јелена.

– У реду, престаните – рече Вук.

– Хм, ове степенице пре нису биле ту – рече Јелена тихо док је водила колону низ степенице.

– Како то мислиш? – упита Вук.

– Сигурно сам погрешно скренула док сам причала са овом... Са твојом вереницом.

– Ето, изгубили смо се, баш лепо! Овде под земљом нема ни сигнала за мобилни, ни интернета. Шта ћемо сад?! – брецну се детињасто Драганче.

– Смири се, Драганче, нисмо се изгубили, само смо погрешно скренули! – рече Вук озбиљним тоном.

– Немој да тако говориш мом сину, зете – укључи се Мирослав.

– Доста сви! Јелена зна пут, немојте је прекидати – нареди свима Стефани.

– ОК, ове степенице десно од нас вероватно воде назад у Светле ходнике, јер иду на горе. Ићи ћемо лево у овај тунел, па ћемо се вратити у круг на место где смо

погрешно скренули – рече Јелена и поведе групу у тунел лево.

– Стварно смо се изгубили због твоје сестре и њених егзибиција! – прошапута Цеца Вуку.

– Доста, нисмо се изгубили! – кратко и тихо одговори Вук, али несигурним гласом, као да баш и не верује у своје речи.

Група од шест уплашених и збуњених људи ходала је кроз дугачак тунел ка утроби тврђаве. Иако то нису приметили, тунел се благо спуштао, у дубину земље. На овом месту, за разлику од претходних тунела кроз које су прошли, цео под је био посут циглама.

– Како ти је уопште пало на памет да организујеш изложбу овде? Фотографијама је место у правим галеријама! – обрати се Цеца Јелени.

– То је симболика. Права уметност и прави живот изгнани су у подземље. Напољу владају медиокритети. Не може се више живети од њих! – објасни Јелена.

– Ништа те не разумем – мрзовољно одговори Цеца.

Убрзо су дошли до раскрснице. Стајали су и гледали око себе. Тунели на све четири стране, мрак, цигле на поду, натписи исписани спрејом на зидовима. Били су уплашени, али у исто време фасцинирани овим местом. Живели су ту, цео живот, у Новом Саду, али никада нису ове ходнике замишљали овако...

– Ћутите, нешто се чује! – рече свима тихо Драганче.

– Да, и ја чујем нешто из оног тунела! – потврди Цеца.

– То вам се само чини! – рече Вук.

– Не, Вуче, ја исто чујем нешто, као звук малог дрона! – надовеза се Стефани.

Пре него што је Стефани стигла да заврши реченицу, изнад глава им пролетеше два слепа миша! Цеца врисну.

– Какве све овде гамади има! – констатова Драганче.

– Матори је рекао да има змија, значи да постоји некакав живи свет – закључи Вук.

– А она велика змија? – упита тихо Цеца.

– Не, Цецо, то вероватно не постоји – покушао је Вук да је смири.

– Откуд знаш, она девојка што је завршила у лудници била је факултетски образована и озбиљна. Она не би измислила!

– Свако у мраку види оно чега се боји да ће видети! – био је упоран Вук.

– А шта ако има још лудих бескућника? – упита Драганче.

– Не бирните ништа, децо, мирни смо што се тиче свега тога – убаци се у причу Мирослав и показа им опасач са пиштољем испод танког летњег сакоа. – Ово је „црвена застава 99", наш домаћи – рече Мирослав надменим гласом.

– Мирославе, не могу да поверујем да си понео ту ствар на уметничку изложбу! Шта ће ти то? – прекори га Стефани.

– Знаш ли ти, жено, колико је наших овде настрадало, док је ово још била швапска тврђава? Зар да дођем голорук?! – повиси глас Мирослав.

„О, Боже! Изгубљени смо у подземном лавиринту и међу нама је лудак са пиштољем", помисли Вук. Ствари су постајале озбиљне. Више му није било до шале. Вук се надао да је Стефани довољно разумна да држи Мирослава и његово лудило под контролом.

– ОК, идемо опет у овај тунел лево, да бисмо направили круг до места где смо били пре! – рече Јелена.

– Чекај, Јецо, дај ми свој кармин! – прекиде је Вук.

– Зашто?

– Гледам ове натписе на зиду: Цига, Бугар, Дођ. Има и стрелица, путоказа, али их је тешко протумачити. Гомила

људи је већ прошла овуда. Ко зна ко су били, какве су им биле приче, како су се осећали док су писали ово? Оставићемо свој натпис на зиду, да знамо где смо ми били – објасни јој Вук.

– То је баш интересантно, можда ће некад неко гледати у твој натпис и покушавати да замисли ко си био ти – констатова Јелена и даде му црвени кармин, па узе мали фото-апарат из торбице.

Вук је нацртао стрелицу на зиду, која показује правац из којег су дошли и повукао око ње круг једним покретом руке у смеру казаљке на сату. Јелена је фотографисала Вукову стрелицу.

– Да твој натпис на зиду остане запамћен, мада се нисмо изгубили – насмеши се Јелена.

– Није време за ваше егзибиције, треба да изађемо одавде! – мрзовољно рече Цеца.

Група од шест лепо обучених градских људи наставила је право кроз узани мрачни ходник. Први наноси прашине на њиховој одећи већ су постали видљиви, али више ником није било до тога. Само су хтели да што пре изађу! Пут кроз тунел широк мање од једног метра и даље је био посут разбацаним циглама. Из неколико ниша на зидовима исцурили су наноси земље и препречили пут. Морали су да се провлаче око њих.

Дошли су на још једну раскрсницу, потпуно правилну, где су четири ходника стајала под правим угловима један у односу на други.

– ОК, и даље настављамо лево, да дођемо на место где смо погрешно скренули! – рече Јелена.

– Чекај, мала, да ли си сигурна? Како то да стално идемо лево а још нигде нисмо дошли? – упита је Мирослав.

– Морате да ми веујете! – одговори му Јелена.

– Јеца је овде већ била са Маторим, хајде да је послушамо! – супротстави се Вук Мирославу и нацрта

Јелениним кармином још једну заокружену стрелицу на зиду.

– Не знаш ти, зете, шта сам ја све прошао у животу, док нисам догурао ту где сам данас... Али нека ти буде, због тебе! У њено вођство баш и не верујем – рече Мирослав.

– Ја морам да пишам! – јави се Драганче.

– Драганче, како се то изражаваш?! – прекори га Стефани.

– Морам и ја, мама – стидљиво се придружи Цеца.

– Добро, ја идем са Цецом у онај тунел десно. Драганче, ти иди у онај тунел право. Мирославе, Вуче, Јелена, ви нас чекајте на раскрсници! – рече им Стефани дипломатски и шармантно, у свом маниру.

– Ја ћу са Драганчетом, да га не нападну луди бескућници! – помало подругљивим тоном рече Мирослав.

Вук и Јелена су остали сами на раскрсници.

– Како си ти уопште завршио са овим људима, Вуче?

– Тише, тише... Цеца је добра девојка. Мирослав и Драганче су, оно... Стефани је кул, не знам зашто се људи стално жале на своје таште.

– Стефанија је обична сељанка која се удала за партијског послушника, па глуми да је госпођа. „Молим те, драга, зови ме Стефани!"

– Грешиш, Јецо, она је једно што моју тазбину чини иоле прихватљивом.

– Прихватљивом?! Сећаш ли се како смо се некад ругали таквим лажним људима? И даље није касно! Можемо да одемо одавде, ти и ја! У неки већи европски град, или малу варош на обали мора. Ти си способан човек! Врхунски си гитариста и текстописац. А и борац си, можеш да стиснеш зубе и радиш обичне послове. Ти можеш било где кренути испочетка! Пронаћи ћеш праву жену тамо негде! Не мораш да се учлањујеш у партије, ни

да се понижаваш пред оваквим сподобама да би опстао. Помисли само: слобода, нови хоризонти, ти и ја, све о чему смо увек маштали! Да живимо, волимо, стварамо... Ја очајно желим да одем одавде, али не бих без тебе!

– Ћути, враћају се...

– Ево нас! – рече Стефани.

– ОК, Јелена каже да и даље идемо лево, значи – тамо – рече Вук и показа руком на још један мрачни ходник.

Колона је наставила право, тетурајући се неспретно преко разбацаних цигала. Стизао их је умор, а и батерије на телефонима су се празниле. Изнад свега, били су нервозни и осетила се напетост у тишини која је владала. Дошли су до још једне раскрснице.

– Да погодим? Опет лево, јер она зна пут – ироничним гласом промрмља Драганче.

– Не буди кретен, Драганче! – одбруси му Вук.

– Немој тако са мојим сином, зете! Рекох ти да ни ја више не верујем у њу, нити да она зна куда иде! – убаци се Мирослав.

– Смирите се сви, хајде да дамо Јеци још једну шансу! – инсистирала је Стефани.

– Сада ћемо наставити право, јер ми овај пут лево делује предугачак – рече Јелена, са упереном батеријском лампом у тунел са леве стране. Онда настави: – А на следећој раскрсници идемо лево!

Вук направи још једну ознаку на зиду и колона настави да прати Јеленино вођство. Стигоше и на следећу раскрсницу. Пут право је имао црне зидове, као да је некад давно нешто ту било спаљено и остала је гареж. Пут десно је био блатњав, а пут лево... Сви су остали шокирани када су погледали у ходник лево.

Тај пут је такође био блатњав, али кроз средину ходника пролазила је дуга, око пола метра широка, кривудава шара, утиснута у земљу. Као да је неко вукао џак

са песком кривудајући лево-десно а џак је оставио свој отисак у блатњавом поду... Сви су гледали у тај призор и ћутали десетак секунди, а онда се јави Цеца:

– Изгледа као да је велика змија пузала кроз блато у том ходнику...

– То не постоји, Цецо, рекох ти – покуша Вук да је умири.

– Извини, Вуче, али ово стварно тако изгледа! Ни ја не верујем у бајке, али верујем својим очима – рече Стефани.

– Можда је од сливања атмосферских вода – покуша Вук да објасни логично.

– Атмосферске воде се сливају тако да опонашају траг велике змије! – саркастично ће Драганче.

– Морамо да идемо лево и можда још једном лево, па ћемо лако изаћи – рече им Јелена.

– Ја не идем тамо! – одсечно ће Цеца.

– Ни ја! – потврди Драганче.

– Хајде да се смиримо и размислимо! – настави Стефани.

– Ја дефинитивно више не пратим ову малу! – јави се Мирослав.

Вук погледа у Јелену. Видео је у њеним очима да очекује да је подржи. Али и он је одавно сумњао да су се изгубили.

– Пратићемо моје ознаке на зиду до места где смо погрешно скренули, па ћемо видети за даље – рече Вук.

Кренули су назад, пратећи Вука. Јелена је ишла одмах иза њега. Корак по корак, кроз ходнике и раскрснице које су већ једном прошли. Осећали су страх и немоћ, али се нико није усуђивао да то гласно призна. Вука је гризла савест што на последњој раскрсници до које су дошли није веровао Јелени.

– Ово је раскрсница на којој смо видели слепе мишеве. Овде идемо десно, кроз онај дуги ходник! – рече

им Вук.

– Ово је баш прави лавиринт. Безброј раскрсница и ходника! Таман кад помислиш да је крај пута, а оно још једна раскрсница са четири ходника! Невероватно да ово постоји у Новом Саду! Делује веће и страшније него у причама. Како то да ово није некаква туристичка атракција – питала се наглас Стефани.

– Зато што ни град, ни државу, ни никог није брига! Удружење истраживача чији је члан Матори бар је изнело тоне смећа одавде, видео сам на Фејсбуку. И то је све! Видиш да смо практично ушли са улице, нема никакве ограде, чувара, ничег! – одговори јој Вук.

– Невероватно! – констатовала је Стефани.

– Требало је да овде сниме неки партизански филм, у којем наши срећују Швабе. Да уче деца да буду јунаци који бране своју земљу, а не наркомани – рече надмено Мирослав.

Вук је размишљао у себи: „Када смо долазили овде био је велики Србин, који прича бајке о илуминатима и хиљадама година старом календару. А сада је већ отишао у партизане! Зашто свог сина није васпитао да буде јунак, већ послушни кретен? Тата га је запослио, изнајмио му стан у којем живи са девојком. И шта би радио Драганче да неко сутра стварно окупира Србију? Остављао би коментаре на интернету како окупатор све ради у нашем интересу, исто као што оставља коментаре за своју партију. Ишао би на скупове подршке окупатору, исто као што иде на скупове подршке својој партији, преко које се запослио. И ишао би по кућама и правио спискове ко подржава окупатора, исто као што иде по кућама да прави спискове ко подржава његову партију. Рекао би нешто попут – да то не ради он, неко други би радио. И да нема сврхе исправљати криве Дрине! А тата би га подржао, јер га је он тако и васпитао. Мирослав је вероватно почео своју полтронску каријеру у Комунистичкој партији, па се

временом прешалтао на велико Српство, као и многи други. Благо било ком окупатору са таквим јунацима! Јеца је у праву за њих двојицу... Све на њима је лажно...”

– Ово је крај дугачког тунела. Дошли смо оданде, десно. Јецо, кажеш да оне степенице напред вероватно воде у Светле ходнике? – упита Вук сестру.

– Да – одговори Јелена.

– Шта ћемо сад? – упита Цеца.

– Вратили смо се овде пратећи натписе на зиду. Овде их има још. Пратићемо ону стрелицу и све стрелице нацртане том бојом до неког излаза – рече Вук и показа на стрелицу нацртану белим спрејом.

– Мислиш ли да ће то успети? – упита Стефани.

– Па да! Тако смо се вратили довде, очигледно да то функционише!

– Хм, делује као план! Послушаћемо те, Вуче – сложи се Стефани.

– Јелена, ти иди испред мене и осветљавај пут – обрати се Вук својој млађој сестри.

Колона скрену лево, ка једним степеницама. Када су се попели уз њих, наставили су десно, кроз дугачак али мало шири тунел. Овде више није било цигли посутих по поду, пут је био лакши. Али расположење изгубљених није бивало боље... Одећа им је свима већ била прљава, болеле су их ноге, били су жедни. Батерије у лампи и телефонима нису могле да трају бесконачно. Убрзо су стигли до раскрснице од које је главни ходник скретао лево под углом од деведесет степени, а у том углу био је још један тунел. Бела стрелица их је водила у њега.

– Уморна сам – рече Цеца.

– Не смемо стајати! – био је упоран Вук.

– Можемо ли мало да седнемо, већ смо прљави? – Цеца је наставила да се жали.

– Да, у праву је, потребан нам је одмор! – убаци се Стефани.

Сели су у угао ширег ходника и наслонили се на зид. Угасили су светла са мобилних телефона и Јеленина лампа је била једино светло. Изгубили су појам о времену у узаним и мрачним ходницима петроварадинског лавиринта. Само су седели у прашини, ћутећи, свако са својим мислима.

– Сад морамо да пођемо! – рекао је Вук устајући.

За њим крену и Јелена. Док је устајала, испустила је лампу. Лампа је пала на под и угасила се. У моменту су остали у мраку, најмрачнијем мраку који су могли да замисле! Цеца је почела да вришти.

– Смири се, Цецо! – повика Вук док је тражио лампу, пипајући рукама по поду.

Када ју је пронашао, ударио ју је о длан друге руке и светло се поново упалило. Вратио је лампу Јелени.

– Настављамо да пратимо белу стрелицу кроз овај тунел! – рече Вук.

Убрзо дођоше до једне просторије на чијем је поду била рупа прекривена металном решетком, пречника мањег од пола метра.

– Мислим да је ово вентилација за ниво испод нас – говорила је Јелена, док је лампом осветљавала рупу.

– Ко зна колико је ово дубоко и колико има нивоа и ходника – вајкао се Драганче.

– Питам се како је било људима који су ово саградили... Шта ли им је било у глави док су стрпљиво правили све ово – размишљала је наглас Јелена.

– Морамо даље, стрелица је показала право! – настави Вук.

После неколико метара, поново видеше пут који се пење у Светле ходнике. Једино што сада нису били светли, јер је била ноћ.

– Да се вратимо у Светле ходнике? – упита Јелена Вука.

– Не, држаћемо се плана и пратити нечији путоказ!

Ако је тај неко изашао и ми ћемо – био је упоран Вук.

– Слажем се са Вуком! Већ дуго ходамо кроз узане ходнике, наилазимо на раскрснице и скретања, али немамо никакву представу где смо! Бар имамо неки план са Вуковим путоказима! – сложила се Стефани.

– Ћутите сви, чујем нешто оданде! Као да нас неко посматра! – преплашено рече Цеца и показа право, у правцу којим су кренули.

– Не видим ништа – рече Јелена, држећи лампу уперену у том правцу.

– Имам осећај, знам да је тамо неко, или нешто! – била је упорна Цеца.

– И мени се чини – додао је Драганче.

– Не знам, можда – рече Стефани и погледа у Вука.

– Да скренемо онда у Светле ходнике! – предложи Вук.

– Не, Мирослав има пиштољ. Мирославе, иди напред и види ко је тамо – рече Стефани заповедничким гласом.

– Мислим, драга, да треба да послушамо зета и вратимо се у Светле ходнике – одговори тихо Мирослав.

– Не, буди мушко, иди и види ко је напред! – била је упорна Стефани.

– Можда је онај мали са коњским репом; схватио је да нас нема – рече Мирослав.

– Не верујем, Матори је отишао на неку свирку и договорили смо се да ћемо се чути тек сутра – рече Јелена.

– Крени већ једном, човече! – подвикну Стефани Мирославу.

Мирослав је извукао пиштољ. Држећи га уз лампу са мобилног телефона, полако је корачао напред, опрезним корацима. Јелена је осветљавала својом лампом Мирославов пут, али је стајала код скретања за Светле ходнике, заједно са осталима. Убрзо им је Мирослав изашао из вида; није се више видело ни његово светло са

мобилног телефона. Вук, Јелена, Цеца, Стефани и Драганче са неизвесношћу су гледали напред. А онда...

Гласан пуцањ прекинуо је тишину! После две секунде, чуо се још један пуцањ! Сви су стајали као скамањени и ћутали. Могли су да чују откуцаје својих срца у тишини петроварадинског лавиринта... То је потрајало свега неколико секунди, али је њима деловало као вечност.

– Мирославе! – узвикну Стефани.

– Тата! – викнула је и Цеца.

Али одговора није било. Вук крену напред са укљученим светлом са мобилног телефона, а за њим бојажљиво и сви остали. Дошли су до места где се ходник рачва на два ходника. Неколико метара даље, у левом ходнику, Мирослав је лежао на земљи. Мобилни телефон и пиштољ били су на поду поред њега. Држао се за грудни кош са изразом бола на лицу.

– Он има слабо срце, пије лекове! – викну Цеца потрчавши према свом оцу. – Тата, шта ти је? – клекну поред њега, док су остали стајали око њих.

– Змија... Змија из подземља! – рече Мирослав дрхтећим гласом, моменат пре него што му глава паде у страну, а очи осташе отворене и гледаху у једну тачку.

Умро је. Цеца и Драганче бризнуше у плач, док је Стефани некако остала прибрана. Затим Цеца погледа у Јелену:

– Ти си за све крива, због тебе смо дошли овде!

– Сами сте дошли овде – одговори јој Јелена.

– Смири се, Цецо, нема потребе за тим! – стао је Вук Јелени у одбрану.

– Шта ћу сад да радим? Посао, стан, девојка ће ме оставити... Како ћу све без тате?! – кукао је Драганче.

– Можда те девојка воли због оног што јеси – рече Јелена тихо и иронично.

– Немој ни ти сад! – прекори Вук тихо своју сестру.

– Смирите се, децо! Мени је најтеже у овом

тренутку, провела сам читав живот са Мирославом. Али морамо да останемо прибрани и да преживимо! Чули сте шта је рекао последњим дахом. Изгледа да је она велика змија стварно ту негде...

– О, Боже, шта се ово дешава?! – плакала је Цеца.

– Ништа нисмо видели – рекао је Вук.

– Зар ти још увек сумњаш? Прича твог друга о оној девојци која је видела змију, кривудави траг у оном ходнику, татине последње речи... Шта ти још треба? – завапи Цеца.

– Али које би било логично објашњење за постојање велике змије? – упита их Вук.

– Видиш како изгледа ово место, Вуче, видиш све те графите на зиду? Ко зна какви људи залазе овде! Можда има нека секта која држи велику змију ту. Једном сам гледао у некој серији, да је у једној америчкој средњој школи била нека секта и била је велика змија, која иде около и једе људе – рече Драганче.

– Мислим да је то превише параноично, Драганче – одговори му Вук.

– Према легендама, велику змију су у подземље тврђаве убацили Турци, да се освете Аустријанцима за пораз у некој битци. Једном сам чула и причу да је још пре коју деценију неко у близини тврђаве прегазио камионом неколико метара дугачку змију – говорила је Стефани.

– То сам чула и ја – потврди Цеца.

– Чак и да су Турци пре више од двеста година стварно пустили овде велику змију, она би до сада угинула од старости – говорио је Вук.

– Можда је ова змија њен потомак! – рече Цеца.

– Можда има још потомака те змије овде! – додаде Драганче.

– Да, Драганче је у праву! Можда постоји читава врста великих змија у овим лагумима! Можда су овде већ дуго времена! – настави Цеца.

– Али како би та тајна врста великих змија опстала овде толико дуго? Овде нема великих животиња које би могле да једу. Слепи мишеви, можда по која куна, или јазавац, то је све! – био је и даље сумњичав Вук.

– Канибализам! Хране се својом врстом! Јаче змије једу слабије! Тако да су оне које су овде најјаче и најопасније, јер су оне опстале! – објасни Стефани.

После Стефаниних речи сви су ућутали. Неко време су само гледали једни у друге. Цеца је и даље била уплакана. Сузе су јој размазале шминку на лицу, али сви су већ били прљави и прашњави и нико више није обраћао пажњу на то. Стефани узе са земље Мирославов пиштољ и мобилни телефон и стави их у своју торбу. Вук је скинуо Мирославов сако и покрио њиме тастово лице.

– Морамо кренути даље и пронаћи излаз. Када изађемо, пријавићемо случај и надлежни ће се вратити по тело мог мужа – рече им Стефани.

Наставили су да ходају кроз узан мрачни ходник петроварадинског лавиринта, прљави и уморни. Група је била мања за једног члана и сада их је више од језивог мрака подземних тунела плашила велика змија која прождире људе. Или читаво легло великих змија! Ходник у којем је остало Мирославово тело довео их је до следећег ходника. Кроз њега су могли да скрену и лево и десно.

– Бела стрелица показује на обе стране. Немогуће! – рече Вук.

– Можда је онај ко је нацртао ту стрелицу кренуо прво у једну страну, па се вратио и наставио у супротном смеру? – додаде Јелена.

– Идемо лево! – рече Вук и сви га пратише ћутећи.

После неколико десетина метара дошли су на раскрсницу са четири ходника. Зидови раскрснице били су обојени црним и црвеним спрејом, са неразумљивим сликама и натписима на зиду, на неком језику који подсећа на италијански.

–„Аванти”, шта ли то значи?! – прочита Вук.

– Немам појма, али види ово место! Види цртеже на зиду! Црни човечуљак са црвеним очима. И некаква девојка. Језиво! – констатовао је Драганче.

– Овде у ћошку су некакве свеће – показа Јелена прстом.

– Рекао сам ти, Вуче! То је нека секта, ово је њихово место! – настави Драганче.

– Опет се нешто чује из оног тунела! – прекину их тихо Цеца.

– Чујем и ја, Цецо, али то је ехо наших гласова – објасни Вук.

– Не, опет имам осећај да нас нешто, или неко, посматра! – била је упорна Цеца.

– Не, ехо је, слушај! Где си, Матори, љуби те брат?! – повика Вук у тунел из којег је Цеца чула гласове и заиста се зачу гласан ехо његове вике.

– Не буди луд, Вуче, не вичи, откриваш где смо! – почео је да паничи Драганче.

– Не откривам, јер тамо нема никог – рече му Вук.

– Можда нема људи, Вуче, али је могуће да има велике змије, коју је видео тата – рече Цеца дрхтавим гласом.

– Не знам, више ни ја нисам сигуран у шта верујем – рече тихо Вук.

– Назад, назад... Бежите назад, откривени смо! – изусти Драганче и, осветљавајући пут својим телефоном, поче да трчи назад у ходник из којег су дошли.

– Стани Драганче, немој да се одвајаш од нас! – повика Вук за њим и бржим ходом поведе Јелену, Цецу и Стефани у правцу куда је отрчао Драганче.

Срца су им лупала, док су ужурбано ходали кроз језиви тунел... Успут су прошли поред тунела у којем је било Мирославово тело. Сад када су се враћали, тај тунел им је био са десне стране. Док су се приближавали

следећој раскрсници, видели су пригушено светло одоздо. За који секунд дођоше и до саме раскрснице. На њеној средини била је вентилација за ниво испод њих, округла, као оџак, пречника једног метра. Земља на раскрсници је овде потонула и поред вентилације је била рупа, дубока више од четири метра, из које је допирало светло са телефона. Погледали су у рупу. На дну је било Драганчетово тело, савијено као кифла. Врат му је био сломљен и глава му је била окренута за скоро 180 степени.

– Бато мој, лепи мој бато – закука Цеца.

Вук је загрлио Цецу и пољубио је у косу. Стефани се ухватила за главу и заплакала. Цеца је плакала у Вуковом загрљају. Прошло је неколико минута.

– Морамо наставити даље, због нас – рече тихо Вук.

Оставили су Драганчетово тело у рупи и наставили су да ходају кроз мрачни аустријски контраминski систем. Бела стрелица их је водила десно, до следеће раскрснице са четири тунела, па онда право. Дошли су и до друге раскрснице. Бела стрелица је опет показала право.

– Хм, опет право – рече тихо Вук.

– Зар је битно куда идемо? Ионако ћемо сви овде умрети... Овом нема краја! Сваки ходник води до нове раскрснице, само безбројне раскрснице и ходници! И она змија, или више њих – рече Цеца сломљеним тихим гласом.

– Успећемо, не брини! – рече Јелена и стави јој руку на раме, као да се сажалила на њу, али Цеца само склони њену руку.

– Идемо право! – одлучи Вук.

Ходали су кроз још један од безброј прашњавих тунела, широк не више од једног метра. У групи која је спала на четири члана владала је гробна тишина. Управо о томе су и размишљали, да ће ово место бити њихов гроб. А имали су толико планова! Цеца је желела да се уда за Вука и буде узорна женица! Јелена је желела да оде далеко и

почне живот испочетка, са својим братом! Вук није био сигуран шта је од та два више желео. У дубини свог бића, вероватно је хтео да оде негде далеко са Јеленом, да не мора да се учлањује у партију и понижава пред горима од себе за гô опстанак. Али већ се навикао на Цецу, иако му је било јасно да она није жена попут Марије. Правдао је своју вереницу тиме што ју је одгајио Мирослав, а не Славко. Ипак, све му то сада делује тривијално, док ходају кроз своју мрачну гробницу, у којој смрт може да дође сваког тренутка. Из мрака. У лику велике змије.

Прошли су поред једног земљаног тунела десно у којем се видело корење дрвећа. Решили су да ту не скрећу, јер им не делује безбедно. Наставили су право, али не задуго. Испред њих се нашао зид, земљани зид на којем је била урезана мртвачка глава. Нема више пута, нема више раскрсница, нити ходника! То је било то. Погледали су једни у друге, па назад у мрак из којег су дошли, очекујући да ће их сваког трнутка нешто напасти из тог мрака. Али – ништа, само гробна тишина...

– Да се вратимо и пробамо кроз онај земљани тунел са корењем? Ионако немамо шта да изгубимо! – предложи Вук и поведе их назад.

Опрезно су скренули лево у земљани тунел. За разлику од претходних тунела, који су били озидани циглом, овај је само био пробијен. Зидови и плафон тунела били су стврднута земља. Велико корење дрвећа продирало је кроз зидове.

– Морам да обавим нешто приватно, отићу мало напред на два минута – рече Јелена, мисливши на малу нужду.

Вук, који је водио колону, већ је изашао из земљаног дела и стајао је у озиданом тунелу. Цеца и Стефани остале су још увек међу корењем у земљаном делу. Вук се тргну, јер је чуо да Јелена нешто виче.

– Светлост, светлост! Излаз! Напољу свиће,

спашени смо! – дотрча Јелена назад до остатка групе, а онда њено радосно лице у моменту замени израз шока.

Вук је видео по Јеленином лицу да нешто није у реду и схватио је: „Змија из подземља! Иза нас је, Цеца је била у праву!" Полако се окренуо...

Стефани је држала Мирославов пиштољ уперен у Јелену и њега. Цеца је стајала иза ње међу корењем, збуњена.

– Мама, шта то радиш?

– Умукни! – одбруси Стефани Цеци.

– Стефани, разумем да си сломљена због смрти сина и мужа, али, молим те, спусти пиштољ! – рече збуњено Вук, благим гласом.

– Обојица су били слабићи и кукавице, не осећам ништа због њихове смрти! – рече Стефани хладним гласом и настави: – Видиш, Вуче, људи су као змије из подземља. Јаки једу слабе, најјачи опстају. То је све! Ти си јак, јачи си него што су Мирослав и Драганче икада били. Уз моју помоћ и моје везе, можеш лако заузети Мирославово место и попети се још више уз лествицу! Млад си, волиш Цецу. Нас троје заједно ћемо бити неуништиви. Сачуваћемо наш начин живота, живот на високој нози! Гледаћемо људе попут ове овде и оног смешног клинца са коњским репом испод нас. Ми смо бољи од њих! Само стани иза мене, поред своје Цеце! – рече Стефани.

– Мислим да то пењање на лествици није баш за мене – одговори Вук и даље у неверици.

– А шта је за тебе? Да свираш гитару и пишеш песме као твој отац? Не буду глуп, Вуче, ти ниси паћеник као он! – викну Стефани на Вука.

– Али, рекла си Славку да си се одувек дивила мом оцу! – збуњено ће Вук.

– Ха-ха-ха! Баш си смешан! Цео град зна да је твој отац био наркоман. То је твоја и Јеленина мрачна тајна. Отац вам је умро од предозирања хероином! У сну, никад

се није пробудио. Самоубиство, зар не? Сви о томе причају иза ваших леђа, само не пред вама. Како бих могла да се дивим таквом губитнику? Ти ниси твој отац, Вуче, бољи си од њега! Само стани иза мене, поред Цеце, па да завршимо! – рече Стефани заповеднички.

– Морам да те разочарам, али... Ја јесам мој отац! – одговори јој Вук.

– Ти си психопата, прави психопата! Одувек сам знала да има нешто у вези са тобом, Стефанија! – изговори наглас своју мисао Јелена.

– Молим те, драга, зови ме Стефани – рече Стефанија и повуче обарач.

Громогласан пуцањ одјекну кроз узан тунел. Јелена се ухвати за врат и паде на земљу поред Вука. У истом тренутку, грудве земље у тунелу у којем су стајале Стефанија и Цеца почеше да отпадају са свода. Пре него што су сви схватили шта се дешава, земљани тунел се уруши и Цеца и Стефанија осташе затрпане под тонама земље.

Вук је у првом моменту и даље стојао у чуду, а онда се брзо окренуо према Јелени. Била је свесна, метак јој је окрзнуо леву страну врата! Помогао јој је да устане, а онда је очајнички почео да копа рукама по гомили земље. Јелена је стајала и посматрала свог брата. Држала се руком за врат. Крв јој се сливала низ руку и бела хаљина јој је сад била и крвава и прашњава.

– Нећеш спасти Цецу, Вуче, готово је – рече Јелена.

Вук је плакао, али схаватио је да копање рукама неће померити тоне земље. Одустао је. Брат и сестра су пошли до краја тунела и ушли у једну просторију која је имала три велика отвора на зиду. То је била топарница из које су некад, у аустријско време, три топа бранила тврђаву са дунавске стране.

Кроз отворе се, на другој обали Дунава, видео Нови Сад. Изашли су из подземља кроз један од отвора и сели на

траву у мали шанац. Испред њих је био пут за Сремску Каменицу, којим су пролазили аутомобили. Први зраци Сунца су замењивали мрак. За Нови Сад је свитао нови дан.

– Шта ћемо сада да радимо? – упита Јелена, палећи цигарету.

– Мислим да ћу да узмем своју гитару и да ћемо да отпловимо бродом са Маријом – одговори Вук.

– Шта мислиш, да ли ћемо се некад вратити овде? – упита га сестра.

– Можда – насмеши се он.

О аутору

Милош Павков је фотограф, који се бави и писањем. Стекао је искуство радећи као новинар у локалним медијима и фотограф на крузеру, након што је завршио курсеве новинарства и фотографије. Аутор је сајта “Милош Павков Фотоблог – приче у сликама и речима”.

Кратке приче – Милош Павков
Аутор прича, носилац ауторских права и самостални издавач: Милош Павков
Лектор: Наташа Радуловић Белобабић
Фотографија старе Швапске цркве у Футогу на насловној страни: Милош Павков, 2014.
Забрањено неовлашћено копирање садржаја!
Година: 2026.

Милош Павков | Фотоблог – Приче у сликама и речима
www.milospavkov.net

https://app.copyrighted.com/work/K2v5p4Z55kCQ6hmg/

www.milospavkov.net